

جنگ و سونگماندری

المسلم الصینی

یلیلق توپلام

1998

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَابْتَعُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا

جورنالكم مؤسسوالممانندى

المسلم الصينى

1

1998

مجلة اسلامية ثقافية علمية جامعة

ھەدىس شەرىپتىن

قان كۆرۈش ھەدىسلىرى

رەسۇلۇللا سەللەلاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ئېيتىدۇركى:

”سەلەردىن كىمكى بىرەر يامان ئىشنى كۆرسە، ئۇنى ھەرىكىتى ئارقىلىق تۆسۈن، مۇنداق

قىلىشقا قانداق بولالمىسا، سۆزى ئارقىلىق تۆسۈن، بۇنىڭغىمۇ قانداق بولالمىسا، ئۇنىڭغا دىلىدا نارازى

بولسۇن، بۇ ئىماننىڭ ئەڭ تۆۋەن دەرىجىسىدۇر.“ (خەتتات: يۈسۈف چېن جىنخۇي)

دوستانە زىيارەت

— ئىسمائىل ئەھمەد ئېفىئوپىيە ۋە مىسىردا زىيارەتتە بولدى

◆ ئالمىجان سابىت

ئېفىئوپىيە فېدېراتىپ دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتىنىڭ مۇئاۋىن زۇڭلىسى قوشۇمچە دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرى تېفېررا ۋالۋا ئەپەندىنىڭ ۋە ئەرەب مىسىر جۇمھۇرىيىتى دىنىي فوند مىنىستىرى زەفرۇقنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن، دۆلەت كومىسسارى، دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئىسمائىل ئەھمەد يەتتە كىشىدىن تەركىب تاپقان دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى ۋەكىللەر ئۆمىكىنى باشلاپ، 1997-يىلى 10-ئاينىڭ 27-كۈنىدىن 11-ئاينىڭ 9-كۈنىگىچە ئېفىئوپىيە فېدېراتىپ دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى ۋە ئەرەب مىسىر جۇمھۇرىيىتىدە رەسمىي دوستانە زىيارەتتە بولدى.

ۋەكىللەر ئۆمىكى، ئېفىئوپىيىدە زىيارەتتە بولغان كۈنلەردە، ئېفىئوپىيە زۇڭتۇڭى نېگاسو ئىسمائىل ئەھمەدنى ۋە بىر قىسىم ئۆمەك ئەزالىرىنى قوبۇل قىلدى. ئۇ جۇڭگولۇق مېھمانلارغا: "جۇڭگو ئېفىئوپىيىنىڭ ئەڭ ياخشى دوستى، ئىككى دۆلەتنىڭ مۇناسىۋىتى ناھايىتى ياخشى، بۇنى قەدىرلەشكە ئەرزىيدۇ" دېدى. ئىسمائىل ئەھمەد مۇنداق دېدى: جۇڭگو بىلەن ئېفىئوپىيىنىڭ مۇناسىۋىتى ساغلام، ئوڭۇشلۇق تەرەققىي قىلىۋاتىدۇ، ئىككى دۆلەتنىڭ ھەمكارلىقى كېڭىيىۋاتىدۇ، ئىككى دۆلەتنىڭ تارىخى، مەدەنىيەت تەرەققىياتىدا ۋە مىللەتلەر قورۇلمىسىدا خېلى چوڭ پەرق بولسىمۇ، ئىككى دۆلەت ئوخشاشلا ئۆز خەلقىنى ئىتتىپاقلاشتۇرۇپ، دۆلەتنى گۈللەندۈرۈش ۋەزىپىسىگە دۇچ كەلمەكتە، ئىككى دۆلەتنىڭ ئۆزئارا ئالاقىنى كۈچەيتىپ، بىر-بىرىدىن ئۆگىنىپ، بىر-بىرىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ئەينەك قىلىشى ئىككى تەرەپنىڭ مىللىي خىزمىتىنىڭ تەرەققىياتىغا ئىنتايىن پايدىلىق.

دۆلەت كومىسسارى ئىسمائىل ئەھمەد يەنە ئېفىئوپىيىنىڭ مۇئاۋىن زۇڭلىسى تېفېررا ۋالۋا بىلەن سۆھبەتلىشىپ، جۇڭگونىڭ مىللەتلەر ئەھۋالىنى ۋە مىللەتلەر سىياسىتىنى تونۇشتۇردى. بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئېفىئوپىيە خەلق ۋەكىللىرى پالاتاسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى نېتروس ۋە فېدېراتىپ پالاتاسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى مۇھەممەد بىلەن كۆرۈشتى. ۋەكىللەر ئۆمىكى ئېفىئوپىيە جەنۇبىي خەلق مىللەتلەر شتاتىنىمۇ زىيارەت قىلدى، ئاكىئۇم قاتارلىق مەشھۇر تارىخىي شەھەرلەردە ئېكسكۇرسىيىدە بولۇپ، يەرلىك ھۆكۈمەت ئەمەلدارلىرىنىڭ ۋە خەلقنىڭ قىزغىن ئالاقىسىغا ئېرىشتى.

دۆلەت كومىسسارى ئىسمائىل ئەھمەد ئېفىئوپىيىدىكى زىيارەتنى تۈگىتىپ، مىسىر دىنىي فوند مىنىستىرى زەفرۇقنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن، 11-ئاينىڭ 2-كۈنى ۋەكىللەر ئۆمىكىنى باشلاپ مىسىرغا رەسمىي دوستانە زىيارەتكە باردى.

مىسىرنىڭ مۇئاۋىن زۇڭلىسى ۋالى ئەپەندى ئىسمائىل ئەھمەد بىلەن كۆرۈشتى، ۋالى ئەپەندى جۇڭگولۇق مېھمانلارنى قىزغىن قارشى ئالدىغانلىقىنى بىلدۈردى ۋە ئىككى دۆلەتنىڭ مۇناسىۋىتىگە يۈكسەك باھا بەردى. ئۇ مۇنداق دېدى: جۇڭگو بىلەن مىسىرنىڭ مۇناسىۋىتى ناھايىتى ياخشى، ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدا ئەزەلدىن زىددىيەت كۆرۈلۈپ باققان ئەمەس، ئىككى دۆلەت خەلقئارا ئىشلاردا ئوخشاش ياكى

يېقىن كۆز قاراشتا بولۇپ كېلىۋاتىمىز. دىنىي مەسىلىدە، ۋالى ئەپەندى دىننىڭ كۆپ مەنبەلىكىنى، كۆپ خىللىقىنى ۋە دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىنى تەكىتلىدى. ئۇ جۇڭگودا يولغا قويۇلغان مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى ۋە دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىنى ماختىدى.

ئىسمائىل ئەھمەد مۇنداق دېدى: جۇڭگو بىلەن مىسىر دۇنيادىكى قەدىمىي مەدەنىيەتلىك دۆلەت بولۇپ، ئىنسانلارنىڭ مەدەنىيىتى ۋە ئىجتىمائىي تەرەققىياتى ئۈچۈن تۆھپە قوشقان. دۆلەت كومىسسارى ئىسمائىل ئەھمەد مۇئاۋىن زۇڭلى ۋالغا جۇڭگونىڭ ئىسلاھات-ئېچىۋېتىش ۋەزىيىتىنى، مىللەتلەر ئەھۋالىنى، دىنىي ئىشلارغا دائىر ئەھۋالىنى ۋە مىللىي-دىنىي سىياسىتىنى تونۇشتۇردى.

دۆلەت كومىسسارى ئىسمائىل ئەھمەد ئەزھەر شەيخى دوكتور مۇھەممەد سەئىد تانتاۋى بىلەن كۆرۈشتى ھەمدە شەيخ تانتاۋىغا جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئەھۋالىنى تونۇشتۇردى. ئىسمائىل ئەھمەد مۇنداق دېدى: جۇڭگودا 18 مىليوندىن ئارتۇق مۇسۇلمان بار، ئۇلار سىياسىي جەھەتتە دېموكراتىيە ھوقۇقىدىن تولۇق بەھرىمەن بولۇۋاتىدۇ، بارلىق نورمال دىنىي پائالىيەتلەر دۆلىتىمىز تەرىپىدىن قانۇن بويىچە قوغدىلىدۇ، جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى ئىناق، بەختلىك ياشاۋاتىدۇ. شەيخ تانتاۋى مۇنداق دېدى: جۇڭگو چوڭقۇر مەدەنىيەت ئاساسىغا ئىگە، جۇڭگونىڭ دۇنيادىكى ئورنى ۋە تەسىرى ئىنتايىن مۇھىم، ئىككى دۆلەت ھۆكۈمىتى ۋە خەلقى قويۇق ئالاقىگە ئىگە.

ئىسمائىل ئەھمەد مىسىر دىنىي فوند مىنىستىرى زەقرۇق بىلەن خىزمەت سۆھبىتى ئۆتكۈزدى. دوكتور زەقرۇق ئىسمائىل ئەھمەدكە مىسىرنىڭ دىنىي ئىشلار ئەھۋالىنى، دىنىي فوند مىنىستىرلىكىنىڭ ئورگانلىرىنى، ۋەزىپىسىنى ۋە مەسچىتلەرنى باشقۇرۇش ئەھۋالىنى تونۇشتۇردى. ئىسمائىل ئەھمەد زەقرۇقنىڭ تونۇشتۇرۇشىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: جۇڭگو—كۆپ مىللەتلىك بىر پۈتۈن دۆلەت، جۇڭگو مىللىي باراۋەرلىك، ئىتتىپاقلىق سىياسىتىنى يولغا قويۇۋاتىدۇ، مىللىي تېررىتورىيەلىك ئاپتونومىيە سىياسىتىنى يۈرگۈزۈپ، ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئىقتىساد، مەدەنىيەت ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشىغا ياردەم بېرىۋاتىدۇ، ئاز سانلىق مىللەت كادىرلىرىنى ۋە ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيەلەۋاتىدۇ. جۇڭگومۇ كۆپ دىنلىق دۆلەت، دۆلىتىمىز پۇقرالارنىڭ دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكىنى قوغدايدۇ، دىنىي ئىشلارنى باشقۇرۇشنى قانۇن بويىچە كۈچەيتىدۇ. ئىسمائىل ئەھمەد يەنە مۇنۇلارنى تەكىتلىدى: كۆپ مىللەتلىك، كۆپ دىنلىق دۆلەتتە ئىتتىپاقلىقنى تەكىتلەش كېرەك، جۇڭگو ۋەتەننىمۇ، دىننىمۇ سۆيۈشنى، دىنى سۆيۈش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ۋەتەننى سۆيۈش كېرەكلىكىنى، دىننىڭ ۋەتەن قۇرۇلۇشى ئۈچۈن، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى ئىلگىرى سۈرۈش ئۈچۈن تۆھپە قوشۇشى كېرەكلىكىنى تەشەببۇس قىلىدۇ. ئىسمائىل ئەھمەد دوكتور زەقرۇققا جۇڭگونىڭ مىللىي، دىنىي خىزمەت ئورگانلىرىنى ۋە ئۇنىڭ ۋەزىپىسىنى تونۇشتۇردى.

زىيارەت مەزگىلىدە، ئىسمائىل ئەھمەد ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى مىسىرنىڭ مەشھۇر ئاسارەتلىقلىرىنى ئېكسكۇرسىيە قىلدى، ئالېكساندىرىيە، ئىسمائىلىيە قاتارلىق مەشھۇر تارىخىي شەھەرلەرنى زىيارەت قىلدى. يولداش ئىسمائىل ئەھمەدنىڭ دۆلەت مىللەتلەر ئىشلىرى كومىتېتى ۋەكىللەر ئۆمىكىنى باشلاپ ئافرىقا چوڭ قۇرۇقلۇقىغا قىلغان تۇنجى قېتىملىق زىيارىتى زور مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتى، جۇڭگو خەلقىنىڭ، جۈملىدىن جۇڭگو مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئېفىئوپىيە ۋە مىسىر خەلقى بىلەن بولغان دوستانە ئالاقىسىنى كۈچەيتىشتە مۇھىم رول ئوينىدى.

ۋەكىللەر ئۆمىكى ئېفىئوپىيە ۋە مىسىردىكى رەسمىي زىيارىتىنى ئاخىرلاشتۇرغاندىن كېيىن، ئەنگلىيىدە بەش كۈن ئېكسكۇرسىيىدە بولدى.

دۇئانىڭ ئەھمىيىتى ۋە خاسىيەتلىك دۇئالار

مۇھەممەد سالىھ

”دۇئا“ سۆزى تىلغا ئېلىنسا مۇناسىۋەتلىك چاغلاردا ئېيتىلىۋېرىپ، كىشىلەرنىڭ تىلىغا رام بولۇپ قالغان ”دۇئا قىلدى، دۇئا ياندۇردى، دۇئاغا قول كۆتەردى، دۇئا ئالدى، دۇئا بەردى، دۇئادا ياد ئەتتى، دۇئالىرى بەرىكاتىدى، دۇئانىڭ خاسىيىتى، خەيرلىك دۇئا، دۇئا تەكبىر، دۇئا تەلەپ، دۇئا تىلاۋەت، دۇئايى سالام، دۇئاگۇي، دۇئايى خەير، دۇئايى خالىس، ئۇلۇغ دۇئا، دۇئاخان، بەتدۇئا“ قاتارلىق سۆزلەر كىشىنىڭ ئېسىگە كېلىدۇ. ئادەتتە كىشىلەر يولدا كېتىۋېتىپ كۆرۈشكەن چاغلىرىدىمۇ، ئۆزئارا ئۆيلىرىگە بېرىشىپ پاتىئە ئوقۇپ ئولتۇرۇشقان چاغلىرىدىمۇ، ”ئاللاھۇئەكبەر“ دېيىشىپ قوللىرىنى كۆتۈرۈپ يۈزلىرىنى سىپايدۇ. تاماقتىن كېيىنمۇ دۇئا قىلىشىدۇ. يۇقىرىقىلارنىڭ رەسمىي دۇئا ھېسابلىنىش ھېسابلىنامىسىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلارنىڭ ھەممىسى دۇئا ئوقۇمىنىڭ يۇرتىمىز مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئېڭىغا نەقەدەر چوڭقۇر سىڭگەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ.

مەن تۆۋەندە مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ ئالاھىدە دىققەت ئېتىبارىنى قوزغىغان دۇئا ئۈستىدە توختىلىپ، دۇئانىڭ تەرىپى، خاسىيىتى، پەزىلىتى، دۇئانىڭ شەرتلىرى، دۇئانىڭ قائىدىلىرى، دۇئا ئىجابەت بولىدىغان چاغلار ۋە جايلار، ئەنبىيە ئەۋلىيالارنىڭ دۇئالىرىدىن نەمۇنىلەر، دۇئانىڭ پايدىسى ۋە ئۈنۈمى، دۇئا بىلەن تەقدىرنىڭ مۇناسىۋىتى قاتارلىق مەزمۇنلارنى بايان قىلىپ ئۆتسەن. ماقالىنىڭ ئاخىرىدا مۇسۇلمان ئوقۇرمەنلەرنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن تۈرلۈك مەزمۇندىكى خاسىيەتلىك دۇئالار، مۇناسىۋەتلىك ئىشلار ۋە جايلاردا ئايرىم ئوقۇلىدىغان مەخسۇس دۇئالارنىڭ ئەسلى ئەرەبچە تېكىستىنى تەرجىمىسى بىلەن قوشۇپ بەرمەكچىمەن.

1. دۇئانىڭ ئەھمىيىتى ۋە خاسىيىتى

دۇئا — ئىسلام دىنىدىكى مۇھىم ئىبادەتلەردىن سانىلىدۇ. دۇئا ئاللاتائالاغا بەندىچىلىك قىلىشنىڭ يۇقىرى دەرىجىسىدۇر. تېگى تەكتىدىن ئېيتقاندا، ھەرقانداق ئىبادەتنى ھۈزۈرى قەلب بىلەن ئاللاتائالانى كۆز ئوڭىدا تۇتۇپ، ئەستايىدىل قىلىش ئىبادەتنىڭ قوبۇل بولۇشىدا كەم بولسا بولمايدىغان شەرتلەردىندۇر. بىچارىلىك ئىزھار قىلىنىپ، تەۋەزۇ بىلەن سەمىمىي قىلىنغان دۇئادا بۇ ھالەت تولۇقى بىلەن تېپىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھەدىسىدە: ”دۇئا ئىبادەتنىڭ جەۋھىرى“ دېيىلگەن. «قۇرئان كەرىم» نىڭ نۇرغۇن ئايەتلىرىدە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆپلىگەن ھەدىسلىرىدە دۇئانىڭ ئەھمىيىتى، پەزىلىتى ۋە قائىدىمىيوسۇنلىرى بايان قىلىنغان، دۇئا قىلىشقا تەرغىب قىلىنغان.

”مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرىلىق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى) مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى، سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن)، ماڭا دۇئا قىلسا، مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن. ئۇلار توغرا يول تېپىش ئۈچۈن مېنىڭ دەۋەتمىنى قوبۇل قىلسۇن...“ (2-سۈرە، 186-ئايەت). ”پەرۋەردىگارنىڭلارغا تۆۋەنچىلىك بىلەن ئىچىڭلاردا دۇئا قىلىڭلار، دۇئادا ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكەنلەرنى ئاللا ياقىتۇرمايدۇ“ (7-سۈرە، 55-ئايەت). ”ئېيتقىنكى ‘ئەگەر سىلەرنىڭ دۇئايىڭلار بولمىسا، پەرۋەردىگارم سىلەرگە پەرۋا قىلمايدۇ،...“ (25-سۈرە، 77-ئايەت). ”پەر-ۋەردىگارنىڭلار ئېيتىدۇ: ‘ماڭا دۇئا قىلىڭلار، مەن (دۇئايىڭلارنى) قوبۇل قىلىمەن (تىلىڭىڭلارنى بېرىمەن)، شۇبھىسىزكى، مېنىڭ ئىبادىتىمدىن چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتىدىغانلار خار ھالدا جەھەننەمگە كىرىدۇ،“ (40-سۈرە، 60-ئايەت).

«سۈنەن ئەبۇ داۋۇد» كىتابىدا نۇئمان ئىبنى بەشر رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: ”دۇئا قىلىشنىڭ ئۆزى بىر تۈرلۈك ئىبادەتتۇر“. يەنە «سۈنەن تىرمىزى» كىتابىدا ئەبۇ ھۈرەيرە رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: ”ئاللانىڭ نەزىرىدە دۇئادىن قىممەتلىك نەرسە يوق“ دېيىلگەن، يەنە بىر ھەدىستە: ”ھاجىتىنى ئاللادىن سورىمىغان ئادەمگە ئاللا غەزەپ قىلىدۇ“ دېيىلگەن. يەنە بىر ھەدىستە: ”ئاللادىن ھاجىتىنى تىلىمىگەن ئادەمگە ئاللا غەزەپ قىلىدۇ“ دېيىلگەن. ”دۇئا مۆمىننىڭ قورالىدۇر، دىننىڭ تۈۋرۈكىدۇر. ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ نۇرىدۇر،“ ”دۇئادا بوشاپ قالماڭلار، دۇئا قىلغان ھېچبىر ئادەم ھالاك بولمايدۇ.“ يۇقىرىقى ئايەت ۋە ھەدىسلەردىن ئاللانىڭ دەرگاھىدا دۇئانىڭ ئورنىنىڭ ناھايىتى يۇقىرى ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ تۇرۇپتىمىز. دۇئا بەندىنى ئاللاغا ئۇلاشتۇرىدىغان رىشتە، ئاللاغا يېقىن بولۇشنىڭ ئالامىتى سۈپىتىدە قارىلىدىغان شەرەپلىك ئىبادەت. ئاللانا ئاللا بەندىلەرنى ئۆزىگە دۇئا تەلەپتە بولۇشقا بۇيرۇغان، پەزىلى كەرىمىگە ئېلىپ ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىشقا كېپىللىك قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن. بويىنى قويماسلىقتىن دۇئانى تەرك ئېتىپ، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەن ئادەم خورلانغان ھالدا دوزاخقا كىرىدىغانلىقى بىلەن ئاگاھلاندىرۇلغان. قايسىبىر ئەرەبچە شېئىردا دۇئانغا مۇنداق تەرغىب قىلىنغان:

ھاجىتىڭ بولسا تىلە ئول كەڭ كەرەملىك تەڭرىدىن،

قىلمىغىن ھەرگىز كىشىدىن تەلمۈرۈپ ھاجەت تەلەپ.

بەندىدىن نەرسە تەلەپ قىلساڭ بولۇر سەندىن خاپا،

گەر تەلەپ قىلساڭ خۇدادىن خۇش بولۇر قىلماس غەزەپ.

ئاللانا ئاللا بەندىلىرىنى دۇئا ئارقىلىق ئاللاغا يۈزلىنىشكە بۇيرۇغان. دۇئا ئىنساننى ياراتقۇچىسى بولغان ئاللاغا باغلاپ تۇرىدۇ. دۇئا ئىنسان تەبىئىتىدىكى بىر خىل تۇغما ھالەت بولۇپ، ھەرقانداق ئادەم ئۆز بېشىغا كۈلپەت چۈشكەندە، تەبىئىي رەۋىشتە ئاللاغا يالۋۇرۇپ سېغىنىدۇ، بېشىغا كەلگەن دەرد-ئەلەمنى كۆتۈرۈۋېتىشنى تىلەپ ئىلتىجا قىلىدۇ. «قورئان كەرىم» دە بۇ نۇقتا مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: ”ئىنسانغا نېمەت ئاتا قىلسا يۈز ئۆرۈيدۇ، ھاكاۋۇرلىشىپ كېتىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭغا يامانلىق يەتسە ئۈزلۈكسىز دۇئا قىلىدۇ“ (4-سۈرە، 51-ئايەت). ”ئىنسانغا بىرەر زىيان-زەخمەت يەتسە، ياتسىدۇ، ئولتۇرسىدۇ، تۇرسىدۇ (ئۇنى دەپىئى قىلىشىمىزنى تىلەپ) بىزگە دۇئا قىلىدۇ؛ ئۇلارغا يەتكەن زىيان-زەخمەتنى كۆتۈرۈۋەتسەك، گويا ئۇنى

كۆتۈرۈۋېتىشمىزنى تىلەپ بىزگە دۇئا قىلمىغاندەك، يامان ئىشنى يەنە داۋاملاشتۇرىدۇ، ھەددىدىن ئاشقۇچىلارنىڭ قىلمىشلىرى ئۇلارغا مۇشۇنداق چىرايلىق كۆرسىتىلدى” (10-سۈرە، 12-ئايەت). يۇقىرىقى ئايەتلەردە يەنە بېشىغا كۈن چۈشكەندە ئاللانى ياد ئېتىپ ھە دەپ ئىلتىجا قىلىدىغان، خاتىرجەملىك كۈنلەردە ياكى بېشىدىكى ئېغىرچىلىق كۆتۈرۈۋېتىلگەندە ئاللانى ئۇنتۇپ كېتىدىغان، ئىلگىرىكى يامان ئىشلىرىدىن قول ئۈزمەي يەنىلا ئۇنى داۋاملاشتۇرىدىغان كىشىلەر ئەيىبلەندۇ. يەنە بىر ئايەتتە يۇقىرىقى مەزمۇن دېڭىزدا كېتىۋېتىپ غەرق بولۇپ كېتىش خەتىرىگە دۇچ كەلگەن، ئەمما ئالاتائالانىڭ مەرھەمەتىگە ئېرىشىپ، غەرق بولۇپ كېتىشتىن قۇتۇلۇپ قالغان كىشىلەر مىسال قىلىنىپ مۇنداق كۆرسىتىلدى: ”ئاللا سىلەرنى قۇرۇقلۇقتا، دېڭىزدا سەپەر قىلدۇرىدۇ، سىلەر ئولتۇرغان كېمە (كىشىلەرنى ئېلىپ) مەيىن شامالدا مېڭىۋاتقان ۋە (بۇ) شامالدىن ئۇلار خۇشاللىنىۋاتقان چاغدا، بىردىنلا بوران چىقىپ (كېمە ئۆرۈلىدۇ)، ئۇلار تەرەپ-تەرەپتىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان دېڭىز دولقۇنلىرى ئىچىدە قالىدۇ، كېمىدىكىلەر قورشۇپلىنغانلىقىغا (يەنى ھالاك بولىدىغانلىقىغا) جەزمى قىلىدۇ، ’ئى خۇدا! ئەگەر سەن بىزنى بۇنىڭدىن (يەنى بالادىن) قۇتۇلدۇرساڭ، بىز چوقۇم شۈكۈر قىلغۇچىلاردىن بولىمىز’ دەپ چىن كۆڭلى بىلەن دۇئا قىلىدۇ. ئاللا ئۇلارنى (بۇ بالادىن) قۇتقۇزغاندىن كېيىن، ئۇلار يەر يۈزىدە يولسىزلىق بىلەن بۇزغۇنچىلىق قىلىدۇ. ئى ئىنسانلار، بۇزغۇنچىلىقنىڭ گۇناھى ئۆزۈڭلارغا بولىدۇ...” (10-سۈرە، 22-23-ئايەتلەر). ھالاكەت ئېغىزىدىن قۇتقۇزۇۋېلىنغان مۇنداق كىشىلەر ئاللاغا ئاسىيلىق قىلماسلىقى، ئاللانىڭ پەزىلى-مەرھەمەتىگە شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن ئاللانىڭ ئىبادىتىگە بېرىلىشى، قىسقىسى، بەندە بېشىغا كەلگەن ھادىسە، خەۋپ-خەتەرنىڭ كۆتۈرۈۋېتىلىشى بەندىنىڭ ئاللانىڭ ئەمىر-پەرمانلىرىنى بەجا كەلتۈرۈشىگە، مەنئى قىلغان ئىشلىرىدىن چەكلىنىشىگە تۈرتكە بولۇشى لازىم. كىشىنىڭ بەندىچىلىك يۈزىسىدىن كەڭچىلىك كۈنلەردىمۇ ئاللاغا يۈزلىنىپ، دۇئا تەلەپتە بولۇپ تۇرۇشى زۆرۈر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ”باياشات كۈنلىرىڭدە ئاللانى تونۇساڭ، بېشىڭغا قاتتىق كۈن كەلگەندە ئاللامۇ سېنى تونۇيدۇ” دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ەنە: ”قىيىن ئەھۋالدا قالغان چاغلىرىمدا قىلغان دۇئايم ئىجابەت بولۇپ خۇشاللىناي دېگەن ئادەم كەڭتاشچىلىق-پاراۋانلىق كۈنلىرىدە كۆپ دۇئا قىلسۇن” دەيدۇ. كىشى خاتىرجەملىك چاغلىرىدا ئاللانى ياد ئېتىپ تۇرسا، بېشىغا كۈن چۈشكەندە ئاللا ئۇنى تاشلىۋەتمەيدۇ. دېمەك، كىشى ئەمەلىنى تۈزەپ ھەمىشە پەرۋەردىگارىنى ئەسلەپ دۇئا قىلىپ تۇرسا، ئېغىر كۈنلەردە قىلىدىغان دۇئاسىنىڭ ئىجابەت بولۇشىغا ئاساس ھازىرلىغان بولىدۇ. ئىنسان ھاياتلىقتا مەيلى راھەت كۆرسۈن، مەيلى جاپا چەكسۇن، ھامان سىناق ئۈستىدە تۇرىدۇ، ”بىز سىلەرنى يامانلىققا مۇپتىلا قىلىش، ياخشىلىق بېرىش ئارقىلىق سىنايمىز” (21-سۈرە، 35-ئايەتنىڭ بىر قىسمى). مۇسۇلمان كىشى ئىككىلا ھالەتتە پەرۋەردىگارى بىلەن بولغان ئالاقىسىنى ئۈزۈپ قويمايدۇ. ئاللاغا سېغىنىپ تۇرۇشنى ئېسىدىن چىقارمايدۇ. راھەت-پاراغەتتە بولغاندا ئۆز ئەمەلىيىتى بىلەن ئاللانىڭ ئاتاسىنىڭ شۈكۈرانىسىنى ئادا قىلىدۇ. مېھنەتتە قالغاندا ئۆزىگە سەۋر-تەھەممۈلنى دوست تۇتۇپ چىداملىق كۆرسىتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ ھەدىسىدە بۇ مەزمۇن ئىخچام رەۋىشتە ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان: ”مۆمىن ئادەم بىرەر نەرسىگە ئېرىشسە شۈكۈر قىلىدۇ، ئۇنىڭغا بىرەر زىيان-زەخمەت يەتسىمۇ سەۋر قىلىدۇ، مانا بۇ مۆمىنلەرنىڭ ئالاھىدىلىكىدۇر. مۆمىن ئادەمنىڭ ھەممە ئىشىنىڭ ياخشى بولۇشى ھەيران قالدۇرغۇچى ئىشتۇر” (بۇنى سەھى مۇسلىم رىۋايەت قىلغان). دۇئا كىشىنى روھىي جەھەتتىن

داۋالاش رولىنى ئوينايدۇ، كىشى دۇچ كەلگەن قىيىنچىلىق، دەرد-ئەلەملەرنى يېڭىشتا يېقىن دوست ياكى سىرداش كىشىنىڭ بولۇشىنى خالاپ قالىدۇ، ئۇنىڭ بىلەن ھال-مۇڭ ئېيتىشسا، ئۆزىدە بىر خىل يەڭگىللىك ھېس قىلىدۇ، روھىي كېسەل دوختۇرلىرىنىڭ قارشىچە، نېرۋىنىڭ جىددىيلىشىشىنى ۋە روھىي كېسەللەرنى داۋالاش يېقىن بىر سىردىشىدىغان دوستنىڭ بولۇشىغا زور دەرىجىدە باغلىق بولۇپ قالىدۇ، تەبىئىيىكى دەردنى ئىچىگە يۇتۇپ يۈرۈۋېرىش كېسەلنى كۈچەيتىۋېتىدۇ، غەمكىن ئادەم پەرۋەردىگارىغا ئىلتىجا قىلىپ، كۆڭلىدىكى ئىزھار قىلىپ تىلىكىنى سورىسا، كۆڭلى ئارام تاپىدۇ ۋە غەمدىن خالاس بولغاندەك بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى ئۇ بۇ ۋاقىتتا، ئاللانى ئۆزىگە يېقىن ھېس قىلىپ، دۇئايىمنى ئىجابەت قىلىدۇ دەپ چىن كۆڭلى بىلەن ئېتىقاد قىلىدۇ. دۇئا ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋە ئاللاغا قۇربەت ھاسىل قىلغان تەقۋادار بەندىلەرنىڭ ئاللاغا سېغىنىشتىكى پاناھگاھى، پەرۋەردىگارىغا يۈزلىنىشتىكى ئىلتىجاگاھى بولغان، ئۇلارنىڭ ھەر چاغ ھەپلىشىدىغان ئىشىغا ئايلىنغان، ئۇلار بېشىغا كۈن چۈشكەندە، دەرد-ئەلەم كەلگەندە، مۈشكۈلچىلىكلەرگە يولۇققاندا، پەرۋەردىگارىدىن تۈرلۈك ھاجەتلىرىنى سورىغاندا، ئاللانىڭ ئەپۋەدە غىپرىتىنى تىلىگەندە، ئاللانى سېغىنىپ دۇئا قىلىشقان.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: ”پەرۋەردىگارىم! ماڭا بىر ياخشى پەرزەنت ئاتا قىلغىن“ دەپ دۇئا قىلغان، ئاللا «قۇرئان كەرىم» دە ئۇنىڭغا بىر مۇلايىم ئوغۇل بىلەن خۇش خەۋەر بەرگەنلىكىنى ئېيتقان. يەنە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كەئبىنى بىنا قىلغاندا، ئوغلى ئىسمائىل بىلەن بىرلىكتە ئاللاغا يۈزلىنىپ، ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەلىنى ئاللانىڭ قوبۇل قىلىشىنى سوراپ دۇئا قىلغان، شۇنداقلا ئۇلار دۇئا قىلغاندا، ئەۋلادلىرىنىمۇ ئېسىدىن چىقارمىغان، ”پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ (خىزمىتىمىزنى) قوبۇل قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن دۇئايىمىزنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن. پەرۋەردىگارىمىز! ئىككىمىزنى ئۆزۈڭگە ئىتائەتمەن قىلغىن، بىزنىڭ ئەۋلادلىرىمىزدىنمۇ ئۆزۈڭگە ئىتائەتمەن ئۈمىدەت چىقارغىن، بىزگە ھەجىمىزنىڭ قائىدىلىرىنى بىلدۈرگىن، تەۋبىمىزنى قوبۇل قىلغىن، چۈنكى سەن تەۋبىنى ناھايىتى قوبۇل قىلغۇچىسەن، ناھايىتى مېھرىبانسەن“ (2-سۈرە، 127-128-ئايەتلەر). يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى ئۇنىڭغا سۇيىقەست قىلغان چاغدا، يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئاللاغا ئىلتىجا قىلىپ، دۇئا قىلىش ئارقىلىق تەسەللى تاپقان: ”مەن پەقەت چىرايلىقچە سەۋر قىلىمەن، سىلەرنىڭ (مۇشۇ يالغان) سۆزۈڭلارنى كۆتۈرۈشۈمگە ئاللا مەدەتكاردۇر“ (12-سۈرە، 18-ئايەتنىڭ بىر قىسمى). يۈسۈف ئەلەيھىسسالام مىسىر پادىشاھىنىڭ خانىسىدىكى چاغدا، شەيتاننىڭ ھىيلە-مىكرىسىگە يولۇققان، بۇ چاغدا، ئۇ شەيتاننىڭ شەرىدىن ساقلىنىش يۈزىسىدىن ئاللاغا سېغىنغان، ئۇنىڭغا زۇلەيخاننىڭ دېگىنىگە كۆنمىسە زىندانغا تاشلىنىشى بىلەن تەھدىت سېلىنغاندا، ئاللاغا يۈزلىنىپ ”ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا ئۇلار ئۈندىگەن نەرسىدىن كۆرە زىندان سۆيۈملۈكتۈر“ دەپ دۇئا قىلغان (12-سۈرە، 33-ئايەتنىڭ بىر قىسمى). ئاللا ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىپ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارنىڭ ھىيلە-مىكرىسىدىن ساقلىغان.

زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام ئاللانىڭ مەرھەمەت قىلىپ پەرزەنت ئاتا قىلىشىنى تىلەپ ”ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى (بالىسىز، ۋارىسىز) يالغۇز قويمىساڭ دەپ“ دۇئا قىلغان (21-سۈرە، 89-ئايەتنىڭ بىر قىسمى). مۇسا ئەلەيھىسسالام مىسىردىن چىققاندا، قەلبىنى قورقۇنچ قاپلىغان، ئاللادىن باشقا مەدەتكار بولمىغان ئەھۋالدا ”پەرۋەردىگارىم! مېنى زالىم قەۋمدىن قۇتقۇزغىن“ دەپ مۇناجات قىلغان (28-سۈرە، 21-ئايەت).

يەت). يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنى بېلىق يۇتۇۋەتكەندە، بېلىقنىڭ قارىدا تۇرۇپمۇ ئۈمىدسىزلەنمەي، ئاللاغا يېلىنغان ھالدا دۇئا قىلىپ: ”(پەرۋەردىگارم!) سەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، سەن (جىمى كەمچىلكلەردىن) پاكئۇرسەن، مەن ھەقىقەتەن (ئۆز نەپسىمگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردىن بول-دۇم“ دەپ نىدا قىلغان (21-سۈرە، 87-ئايەت). ئاللاتائالا: ”ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنى (بېلىق يۇتقان چاغدىكى) غەمدىن خالاس قىلدۇق، شۇنىڭدەك مۆمىنلەرنى (ئېغىرچىلىقلاردىن) خالاس تاپقۇزىمىز“ (21-سۈرە، 88-ئايەت) دېگەن سۆزى بىلەن يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغانلىقىنى كۆرسىتىپلا قالماستىن، يەنە مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈلپەتلەردىن قۇتقۇزىدىغانلىقى بىلەن بېشارەت بەرگەن. ئەيىۈب ئەلەيھىسسالام كېسەل چىرمىۋالغان، زىيان-زەخمەتلەرگە يولۇققاندا، ئاللاغا ئىلتىجا قىلىپ دۇئا قىلغان: ”ئۆز ۋاقتىدا ئەيىۈب پەرۋەردىگارىغا: ’ھەقىقەتەن مېنى بالا (يەنى قاتتىق كېسەل) ئورۇۋالدى، سەن ئەڭ مەرھەمەتلىكسەن، دەپ دۇئا قىلدى“ (21-سۈرە، 83-ئايەت). ئاللاتائالا ئەيىۈب ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇنىڭ كېسەللىرىنى ساقايتقان، بېشىغا كەلگەن مۇسبەت، زىيان-زەخمەتلەرنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ بەرگەن. تۆۋەندىكى ئايەت بۇنىڭغا دالالەت قىلدۇ: ”ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدۇق، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن بالانى كۆتۈرۈۋەتتۇق، ئۇنىڭغا رەھىم قىلغانلىقىمىز، ئىبادەت قىلغۇچىلارغا ئىبرەت قىلغانلىقىمىز ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئائىلىسىنى ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش بىر باراۋەرنى ئاتا قىلدۇق (يەنى ئۇنىڭ ئۆلگەن بالىلىرىنىڭ ۋە يوقالغان ماللىرىنىڭ ئورنىغا بىر ھەسسە كۆپ بالا، بىر ھەسسە كۆپ مال بەردۇق)“ (21-سۈرە، 84-ئايەت).

ئاللا ئىماننى زىيادە قىلغان ئەسھابۇلكەھف يىگىتلىرى ئۆز ئەقىدىسىنى ساقلاش يۈزىسىدىن زالىم بادىشاھنىڭ زۇلمىدىن قېچىپ غارغا پاناھلانغان، ئۇلار: ”پەرۋەردىگارمىز! بىزگە رەھمەت خەزىنىلىرىڭدىن اتا قىلغىن، بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ، بىزنى ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن“ (18-سۈرە، 10-ئايەت) دەپ ئاللاغا سېغىنىپ دۇئا قىلغان، ئاللا ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىش يۈزىسىدىن مۇنۇ ئايەت بىلەن بېشارەت بەرگەن: ”پەرگەردىگارنىڭ سىلەرگە كەڭ رەھمەت قىلدۇ، ئاللا سىلەرنىڭ ئىشىڭلارنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ“ (18-سۈرە، 16-ئايەتنىڭ بىر قىسمى). شۇنىڭ بىلەن ئاللا ئۇلارنى زالىملارنىڭ زۇلمىدىن ئۆز پاناھىدا ساقلىغان.

بىز يۇقىرىقىلاردىن ئاللانىڭ تاللانغان ھۆرمەتلىك پەيغەمبەرلىرىنىڭ ۋە مۆمىن بەندىلىرىنىڭ بارچە مۇراد-مەقسەتلىرىنى ئاللادىن سورايدىغانلىقىنى، دۇئانى بارلىق غەم-غۇسسىلاردىن خالاس تېپىشنىڭ قورالى، باشقا چۈشكەن كۈلپەتلەردىن قۇتۇلۇشنىڭ يولى، بالا دېڭىزغا غەرق بولغاندا، نىجات تېپىشنىڭ كېمىسى قىلغانلىقىنى كۆرىمىز، ئاللاننىڭ پەيغەمبەرلىرى مۆمىنلەر ئۈچۈن شانلىق نەمۇنىلەردۇر. مۇسۇلمان بەندىلەر ئۇلارغا ئەگىشىپ ماڭغاندىلا ھىدايەت تاپالايدۇ، مۇشكۈل پەيتلىرىدە، جىددىي ھالەتلەردە دۇئانى تىلغا رام، دىلىغا ئارام قىلالىغان ئۇلارغا ئوخشاش بەندە مەقسىتىگە يېتەلەيدۇ. ياخشىلار بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇش، يامان ئادەملەردىن ناچار خاھىش، يامان كەيپىياتنى يۇقتۇرۇۋېلىشتىن ھەزەر ئەيلەش دۇئا قىلغۇچىنىڭ نەپسىنى تازىلىشى، قەلبىنى پاكلىشى، شۇنىڭ بىلەن دۇئاسىنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن يول ھازىرلىشىغا پايدىلىق ئامىلدۇر. «قۇرئان كەرىم»دىكى مۇنۇ ئايەتتە ياخشى دوست، ئوبدان ھەمراھ تاللاش تەشەببۇس قىلىنغان: ”سەن پەرۋەردىگارنىڭ رازىلىقىنى تىلەپ، ئەتىگەن-ئاخشاھدا ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىدىغانلار بىلەن

سەۋرچان بولغان ھالدا بىللە بولغىن، ھاياتى دۇنيانىڭ زىبۇزىننىتى دەپ، ئۇلارنى كۆزگە ئىلماي قالمىغىن، بىز دىلىنى زىكرىمىزدىن غەپلەتتە قالدۇرغان، نەپسى خاھىشىغا ئەگەشكەن، ئىشى ھەددىدىن ئاشقان ئادەمنىڭ (سۆزىگە) ئەگەشمىگەن“ (18-سۈرە، 28-ئايەت). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھەدىسىدە: ”ياخشى ھەمراھ خۇددى ئىپار ساتقۇچىغا ئوخشايدۇ. ناچار ھەمراھ خۇددى تۆمۈرچىنىڭ كۆيۈكىگە ئوخشايدۇ. ئىپار ساتقۇچىنىڭ ياكى ئىپارىدىن سېتىۋالسىن ياكى ئىپارنىڭ خۇش ھىدىنى پۇرايسەن. تۆمۈرچىنىڭ كۆيۈكى بولسا بەدىنىڭنى يا كىيىمىڭنى كۆيدۈرىدۇ ياكى ئۇنىڭ سېسىق پۇرىقى بۇرنۇڭغا كىرىدۇ“ دېيىلگەن. ئىخلاس بىلەن قىلىنغان ھەرقانداق ياخشى ئىش بىكارغا كەتمەيدۇ. بېشىغا دېشۋارچىلىق كەلگەن ئىنسان ئۆزىنىڭ خالىس قىلغان ئەمەلىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ. «قۇرئان كەرىم» دىكى ”ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى پەرۋەردىگارى ئىجابەت قىلدى: ھەرقانداق بىر ياخشى ئىش قىلغۇچىنىڭ قىلغان ئەمەلىنى بىكار قىلىۋەتمەيمەن“ دېگەن ئايەت بۇنى ئىسپاتلايدۇ. كىشى قىلغان ياخشى ئەمەلىنى ۋاستە قىلىپ دۇئا قىلسا، دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشىغا بۇنىڭ پايدىسى تېگىدۇ. ئۆتكەنكى ئۈممەت كىشىلىرىنىڭ بىر قىسىمىدە بۇنىڭ ئەمەلىيىتى كۆرۈلگەن. ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ”ئۈچ نەپەر ئادەم بىرلىكتە سىرتقا چىقىدۇ، ئۇلار يامغۇردا قېلىپ بىر غارنىڭ ئىچىگە كىرىۋالىدۇ، بۇ چاغدا بىر قورام تاش يۇقىرىدىن دومىلاپ چۈشۈپ غارنىڭ ئاغزىنى توسۇۋالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار، ئۆزئارا ھاياتىمىزدا ئىشلىگەن ئەڭ ئەۋزەل ئەمەلىمىزنى تىلغا ئېلىپ، ئاللاغا سېغىنايلى دېيىشىدۇ، ئۇلارنىڭ بىرى: ئى ئاللا، مېنىڭ ياشىنىپ قالغان قېرى ئاتلانىم بار ئىدى، مەن پادا باقاتتىم، ماللارنى سېغىپ كېلىپ ئالدى بىلەن سۈتىنى ئاتلانىمغا ئىچكۈزۈپ، ئاندىن سەغىرە بالىلىرىمغا ۋە ئەھلى ئايالىمغا ئىچكۈزەتتىم، بىر ئاخشىمى كېچىكىپ قالدىم، سۈتىنى ئېلىپ كەلسەم ئاتلانىم ئۇخلاپ قاپتۇ، ئۇلارنى ئويغىتىشنى خوپ كۆرمىدىم. بالىلار قورسىقى ئاچ ھالدا ئايىغىمدا يىغلاپ تۇرۇشاتتى. سۈتىنى ئالدى بىلەن ئاتلانىمغا ئىچكۈزۈش ئۈچۈن سۈبھى يورۇپ ئۇلار ئويغانغۇچە قاچىدىكى سۈتىنى تۇتۇپ كۈتۈپ تۇردۇم. ئى ئاللا ئەگەر مۇشۇ ئىشنى سېنىڭ رازىلىقىڭ ئۈچۈن قىلغانلىقىمنى بىلگەن بولساڭ، بىزگە ئاسماننى كۆرەلگۈدەك يوقۇق ئېچىپ بەرسەڭ، دېۋىدى، قورام تاش ئازراق كۆتۈرۈلدى. يەنە بىر ئادەم: ئى ئاللا ساڭا مەلۇمكى، مەن تاغامنىڭ قىزىنى بەك ياخشى كۆرەتتىم. ئۇنىڭ بىلەن بىر يەردە بولۇشنى تەلەپ قىلدىم، ئۇ يۈز دىنار بەرسەم ئاندىن ئۇنايدىغانلىقىنى ئېيتتى، يۈز دىنار تېپىپ كېلىپ ئۇنىڭغا بەردىم، ئۇ ئىختىيارىنى ماڭا تاپشۇردى. ئۇنىڭغا يېقىنلاشماقچى بولغىنىمدا، ئۇ: ئالادىن قورققىن، نىكاھسىز يېقىنلاشمىغىن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى تاشلاپ كەتتىم، ئى ئاللا سېنىڭ رازىلىقىڭنى دەپ مېنىڭ شۇنداق قىلغانلىقىمنى بىلگەن بولساڭ بىزگە چوڭراق يوقۇق ئېچىپ بەرسەڭ، دېۋىدى، قورام تاشنىڭ ئۈچتىن ئىككىسى كۆتۈرۈلدى. يەنە بىرسى: ئى ئاللا، ساڭا مەلۇمكى، بىر مەدىكارنى ئىش ھەققىگە بىر فەرق (74.122 كىلوگرامغا تەڭ—ت) قوناق بېرىشكە سۆزلىشىپ ئىشلەتتىم، ئۇ ئىشنى تۈگىتىپ ئىش ھەققىنى ئالماي كېتىپ قالدى. ئۇنىڭ ئىش ھەققىگە بەرمەكچى بولغان قوناقنى تېرىپ ئۇنىڭ ئۈچۈن دېھقانچىلىق قىلىپ قويدۇم. ھوسۇل كۆپىيىۋەردى، ئۇنىڭغا چارۋا ۋە ئۇنى باقىدىغان پادىچى قۇل ئېلىپ قويدۇم. بىرقانچە ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇ كېلىپ: ئى ئاللاننىڭ بەندىسى ئىش ھەققىمنى بەرگىن، دېدى. مەن ئۇنىڭغا: ئاشۇ چارۋىلار ۋە ئۇنى باقىدىغان پادىچى ھەممىسى سېنىڭكى دېدىم. ئۇ: مېنى زاتلىق

قىلىۋاتامسەن؟ دېدى. مەن ئۇنىڭغا: زاڭلىق قىلىۋاتقىنىم يوق، ئۇنىڭ ھەممىسى سېنىڭ ئىش ھەققىڭ بولىدۇ، دېدىم. ئى ئاللا يۇقىرىقى ئىشنى سېنىڭ رازىلىقىڭ ئۈچۈن قىلغانلىقىمنى بىلسەڭ، بۇ تاشنى كۆتۈرۈۋەتكىن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن غارنىڭ ئاغزىدىكى قورام تاش پۈتۈنلەي كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ئۇلار غاردىن سالامەت قۇتۇلۇپ چىقتى.

2. دۇئانىڭ شەرتلىرى

دۇئانىڭ بىرمۇنچە شەرتلىرى بار، دۇئا قىلغان ئادەم دۇئاسىنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن مەزكۇر شەرتلەرنى ئورۇنلىشى كېرەك بولىدۇ. ئالدىنقى شەرت دۇئا قىلغۇچىنىڭ يېمىكى، ئىچمىكى، كىيىم-كېچىكى ھارام ئارىلاشمىغان، ھالال رىزىقىدىن بولۇشى كېرەك. مۇسۇلمان ئادەم ھالال رىزىقىنى ئىزدەيدىغان، ھارامدىن ساقلىنالايدىغان بولۇشى لازىم. «قۇرئان كەرىم» دە ئاللاتائالا مۇنداق دەيدۇ: «ئى ئىنسانلار، يەر يۈزىدىكى ھالال (يەنى ھالال يول بىلەن كەلگەن) پاكىز نەرسىلەردىن يەڭلار، شەيتاننىڭ يوللىرىغا ئەگەشمەڭلار، چۈنكى شەيتان سىلەرگە ئوچۇق دۈشمەندۇر» (2-سۈرە، 168-ئايەت). ئاللاتائالا جىمى نۇقسانلاردىن پاكىتۇر، پەقەت پاك ئەمەللەرنىلا قوبۇل قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېيىشى رىۋايەت قىلىنغان: «ئى ئىنسانلار! ئاللا جىمى نۇقسانلاردىن پاكىتۇر، پەقەت پاك ئەمەللەرنىلا قوبۇل قىلىدۇ»، ئاللا پەيغەمبەرلەرنى نېمىگە ئەمر قىلغان بولسا، مۆمىنلەرنىمۇ شۇنىڭغا ئەمر قىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئى پەيغەمبەرلەر! ھالال نەرسىلەرنى يەڭلار، ياخشى ئەمەللەرنى قىلىڭلار، مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ قىلغان ئەمەللىرىڭلارنى ئوبدان بىلىمەن» (23-سۈرە، 51-ئايەت). يەنە ئاللاتائالا: «ئى مۆمىنلەر! بىز سىلەرنى رىزىقلاندۇرغان ھالال نەرسىلەردىن يەڭلار، ئەگەر ئاللاغا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار، ئاللاغا (يەنى ئاللاننىڭ ھەددى-ھېسابىز نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلىڭلار» (2-سۈرە، 172-ئايەت). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق بىر ئادەمنى تىلغا ئېلىپ ئۆتكەن: «(ئۇ ئادەم) (پۇل-مال توپلاش يولىدا) تولا سەپەر قىلىپ، باش-كۆزلىرى توپلا-تۇمان، كىرلىشىپ كەتكەن ھالدا، ئى رەببىم، ئى رەببىم، دەپ ئىككى قولىنى ئاسمانغا سوزىدۇ، ھالبۇكى ئۇنىڭ يىگىنىمۇ، ئىچكىنىمۇ، كىيىگىنىمۇ ھارامدۇر، ئۇزۇقلانغىنىمۇ ھارامدۇر، قانداقمۇ ئۇنىڭ دۇئاسى قوبۇل قىلىنسۇن؟» (بۇ ھەدىسنى مۇسلىم بىلەن تىرمىزى رىۋايەت قىلغان). ئىبنى ئابباس رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئى ئىنسانلار! يەر يۈزىدىكى ھالال-پاكىز نەرسىلەردىن يەڭلار، دېگەن ئايەتنى مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىدا ئوقۇغانىدىم. سەئىد ئىبنى ۋەققاس ئورنىدىن تۇرۇپ: «ئى رەسۇلۇللا! ماڭا دۇئا قىلساڭ، ئاللاتائالا مېنى مېنىڭ قىلغان دۇئايىم ئىجابەت بولىدىغان بەندە قىلسا، دېگەندى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ئى سەئىد! يېگەن تامىقىڭ ھالال بولسۇن، شۇ چاغدا قىلغان دۇئايىڭ قوبۇل بولىدۇ، بىرەر ئادەم قارىغا ھارام لوپما قاقچىلايدىكەن، ئۇنىڭ قىلغان قىرىق كۈنلۈك ئەمەلى قوبۇل بولمايدۇ، قايسىبىر بەندە بولمىسۇن، ھارام مال ۋە جازانە يەپ سەمىرىدىكەن، ئۇنىڭغا دوزاخ ئەڭ لايىقتۇر» دېگەن.

دۇئا قىلغۇچى ئادەم دۇئادىن ئىلگىرى قىلغان ئەتكەنلىرىدىن تەۋبە قىلىشى، گۇناھلىرى ئۈچۈن ئاللادىن مەغپىرەت تىلىشى لازىم. «قۇرئان كەرىم» دە ئاللاتائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قەۋمىگە ئاللادىن مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى ھەققىدە تەلىم بەرگەنلىكى ھېكايە قىلىنىپ: «(ئۇلارغا) ئېيتتىم: پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تىلەڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. ئۇ سىلەرگە مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ،

سەلەرنىڭ ماللىرىنىڭ ۋە ئوغۇللىرىنىڭ كۆپەيتىپ بېرىدۇ، سەلەرگە باغلارنى، ئۆستەڭلەرنى ئاتا قىلىدۇ“ (71-سۈرە، 10-12-ئايەتلەر) دەيدۇ. يەنە ئاللاتائالا داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلىدىن ھېكايە قىلىپ: ”ئى قەۋم! پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تىلەڭلار، ئاندىن ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىڭلار، ئۇ سەلەرگە كۆپ يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ، سەلەرگە تېخىمۇ كۈچ-قۇۋۋەت ئاتا قىلىدۇ، سەلەر گۇناھقا چۆمگەن ھالدا (مېنىڭ دەۋىتىمدىن) يۈز ئۆرۈمەڭلار“ دەيدۇ (11-سۈرە، 52-ئايەت). يەنە ئاللاتائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ، مۇنداق دەيدۇ: ”رەببىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن، ھەمدى ئېيتقىن ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن. ئاللا ھەقىقەتەن تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچىدۇر“ (110-سۈرە، 3-ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: ”كىمكى ئاللاتائالادىن داۋاملىق مەغپىرەت تىلسە، ئاللا ئۇنى غەملەردىن خالاس قىلىدۇ، قىيىنچىلىقلىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ، ئويلىمىغان يەردىن ئۇنىڭغا رىزىق ئاتا قىلىدۇ“. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم دەيدۇ: ”شۈبھىسىزكى، مەن بىر كېچە-كۈندۈزدە ئاللادىن 70 قېتىمدىن ئارتۇقراق مەغپىرەت تىلەيمەن ۋە ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىمەن.“ تەۋبە بىلەن ئىستىغپار بەندىنى ئاللاغا يېقىنلاشتۇرىدۇ، ئاللاننىڭ رازىلىقىغا ئېرىشتۈرىدۇ، بەندىنىڭ قەلبىدىكى ئىمان نۇرىنى يورۇتىدۇ، ئۇنى ياخشى بەندىلەر قاتارىغا كىرگۈزىدۇ.

ئاللاننىڭ ئەمرىنى تۇتۇش، چەكلىگەن ئىشلىرىدىن يېنىش بەندىنىڭ دۇئاسىنىڭ قوبۇل بولۇش-بولماسلىقىغا بىۋاسىتە مۇناسىۋەتلىكتۇر. ئىبراھىم ئىبنى ئەدھەم بىز دۇئا قىلساق نېمىشقا دۇئايمىز ئىجابەت بولمايدۇ؟ دەپ سورىغۇچىلارغا مۇنداق دەپ جاۋاب بەرگەن: ”سەلەر ئاللاننى تونۇپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىدىڭلار، پەيغەمبەرنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ سۈننىتىگە ئەگەشمىدىڭلار، قۇرئاننى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن ئەمەل قىلىدىڭلار، ئاللاننىڭ نېمەتلىرىنى يەپ تۇرۇپ ئۇنىڭ شۈكۈرانىسىنى ئادا قىلىدىڭلار. دوزاخنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭدىن قاچمىدىڭلار، شەيتاننى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن كۈرەش قىلماي، ئۇنىڭغا ئەگەشتىڭلار، ئۆلۈمنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا تەييارلىق قىلىدىڭلار، ئۆلگەنلەرنى دەپنە قىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭدىن ئىبرەت ئالىدىڭلار، ئۆزۈڭلارنىڭ ئەيىبىنى قويۇپ كىشىلەرنىڭ ئەيىبىنى كولىدىڭلار.“

دۇئا قىلغان ئادەم ئالدى بىلەن قەلبىنى پاكلىشى، نىيىتىنى توغرىلىشى، ئاندىن تاھارەت ئېلىپ دۇئاغا كىرىشىشى لازىم. تاھارەت مۆمىن ئادەمنىڭ قورالى بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن قوغلاندى شەيتاننىڭ شەرىدىن ساقلانغىلى بولىدۇ. دۇئانى قىلىشقا قاراپ قىلغان ياخشى، «قۇرئان كەرىم» دە ئاللاتائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ”بىز سېنىڭ (كەبە قىبلەگە بولۇشنى تىلەپ) قايتا-قايتا ئاسمانغا قارىغانلىقىڭنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز. سېنى چوقۇم سەن ياقىتۇرىدىغان قىبلەگە يۈزلەندۈرىمىز. (ناھازدا) يۈزۈڭنى مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلغىن. (ئى مۆمىنلەر!) قەيەردە بولماڭلار، (ناھاز-دا) يۈزۈڭلارغا مەسجىدى ھەرام تەرەپكە قىلىڭلار“ (2-سۈرە، 144-ئايەت). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە ئەگىشىش يۈزىدىن ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ دۇئا قىلىش، ئاندىن ئىككى قول بىلەن يۈزنى سىپاش لازىم، ئىبنى ئۆمەر مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ”پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇپ دۇئا قىلاتتى، دۇئا ئاياغلاشقاندا ئىككى قولى بىلەن يۈزنى سىپايتتى.“ دۇئا قىلغۇچى كىشى دۇئاسىنى ئاللاغا ھەمدۇسانا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئېيتىش بىلەن باشلاش لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

مۇنداق دېگەن: "ئاللاتائالادىن ھاجىتىڭلارنى سورىماقچى بولساڭلار، ئالدى بىلەن ماڭا دۇرۇت ئېيتىپ ئاندىن سوراڭلار. مۇنداق بولغاندا ئاللاتائالا دۇرۇتنى قوبۇل قىلىپ، سورىغان ھاجىتىڭلارنى راۋا قىلماي قالمايدۇ".

دۇئا قىلغان ئادەم يۇقىرى ئاۋاز بىلەن توۋلاپ دۇئا قىلماسلىقى لازىم، چۈنكى دۇئا قىلىۋاتقان ھالەت ئاللاغا تۆۋەنچىلىك نەزىرى بىلەن يېلىنىشنى تەقەززا قىلىدۇ، ھۇزۇرى قەلب ھەم ئىخلاس بىلەن دۇئا قىلىشقا تىنچ، جىمجىتلىق كېرەك. «قۇرئان كەرىم» دە ئاللاتائالا مۇنداق دەيدۇ: "پەرۋەردىگارنىڭلارغا تۆۋەنچىلىك بىلەن يوشۇرۇن دۇئا قىلىڭلار، (دۇئا قىلغاندا كەلسە-كەلمەس سۆزلەپ، توۋلاپ) ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكەنلەرنى ئاللا ياقىتۇرمايدۇ" (7-سۈرە، 55-ئايەت). ئاللاتائالا زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنى ياقىتۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: "ئۇ ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارغا پەس ئاۋازدا مۇناجات قىلدى" (19-سۈرە، 3-ئايەت). ئەبۇ مۇسا ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: "بىز سەپەر ئۈستىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئىدۇق، كىشىلەر ۋارقىراپ تەكبىر ئېيتقىلى، دۇئا قىلغىلى تۇردى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاۋازىڭلارنى پەسەيتىڭلار، سىلەر گاسنى ۋە غايىبىنى چاقىرىۋاتقىنىڭلار يوق، ئاللا سىلەر بىلەن بىللە، ئاللا ھەقىقەتەن ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، يېقىندۇر" دېدى. دۇئا قىلغان ئادەم دۇئانى ئالدى بىلەن ئۆزىگە، ئاندىن باشقىلارغا قىلسا بولىدۇ. بۇ «قۇرئان كەرىم» دىكى بىر قىسىم دۇئالارنىڭ روھىغا ئۇيغۇن كېلىدۇ. ئاللاتائالا «قۇرئان كەرىم» دە بىر جامائە مۆمىنلەر تىلىدىن بىزگە تەلىم بېرىش يۈزىسىدىن مۇنداق دەيدۇ: "ئۇلاردىن كېيىن كەلگەنلەر: 'پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ۋە بىزدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقان قېرىنداشلىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن، دىللىرىمىزدا مۆمىنلەرگە قارشى دۈشمەنلىك پەيدا قىلمىغىن، پەرۋەردىگارىمىز! سەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىسەن، مېھرىبانسەن، دەيدۇ" (59-سۈرە، 10-ئايەت). ۋە ئەلەيھىسسالاممۇ مۇنداق دۇئا قىلغان: "پەرۋەردىگارم! ماڭا، ئاتا-ئانامغا، مېنىڭ ئۆيۈمگە مۆمىن بولۇپ كىرگەن كىشىگە ۋە مۆمىن ئەرلەرگە، مۆمىن ئاياللارغا مەغپىرەت قىلغىن، زالىملارغا پەقەت ھالاکەتنى زىيادە قىلغىن" (71-سۈرە، 28-ئايەت).

3. دۇئا قوبۇل بولىدىغان چاغلار ۋە جايلار

ئاللاتائالا ئىلتىجا قىلغۇچىلارنىڭ، سېغىنىپ دۇئا قىلغۇچىلارنىڭ دۇئاسىنى قايسى ۋاقىتتا، قايسى چاغدا بولمىسۇن ئاڭلاپ تۇرىدۇ. شۇنداقتىمۇ دۇئانىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن كۆزدە تۇتۇلىدىغان شاراپەتلىك ۋاقىتلار، شاراپەتلىك جايلار بولىدۇ. تاللانغان ۋاقىت ۋە ئالاھىدە جايلاردا قىلىنغان دۇئانىڭ ئەھمىيىتى ئىجابەت بولۇش ئېتىبارى بىلەن تېخىمۇ زور بولىدۇ. يىلدا بىر كېلىدىغان ھارپا كۈنى، شىبى قەدىر كېچىسى، ئايلار ئىچىدە رامزان ئېيى، ھەپتە كۈنلىرى ئىچىدە جۈمە كۈنى، نىسپىي شەب (يېرىم كېچە)، نامازغا ئەزان توۋلانغان چاغ، سەجدىدىكى چاغ، قۇرئان تىلاۋىتى ئاياغلاشقان چاغ، بولۇپمۇ قۇرئان خەتمىسى تۈگىگەن چاغ، يامغۇر ياغقان چاغ، پەرز ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىنكى چاغ، سەھەر ۋاقتى، ئەزان بىلەن ئىقامەت ئارىسىدىكى چاغ قاتارلىق چاغلار قىلىنغان دۇئا قوبۇل بولىدىغان ۋاقىتلاردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "ئەزان بىلەن ئىقامەت ئارىسىدىكى ۋاقىت ئىچىدە قىلىنغان دۇئا رەت قىلىنمايدۇ" دېگەن. يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "كېچىنىڭ ئاخىرقى ئۈچتىن بىرى قالغان چاغدا، ھەر كېچىسى پەرۋەردىگارمىز دۇنيا ئاسمىنىغا چۈشۈپ: 'دۇئا قىلغاننىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن، سورىغاننىڭ تىلىگىنىنى بېرىمەن، ئىستىغپار ئېيتقانغا مەغپىرەت قىلىمەن، دەيدۇ' دېگەن. يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "بەندە سەجدە قىلغان

چېغىدا پەرۋەردىكارغا ئەڭ يېقىن ھالەتتە بولىدۇ. (بۇ چاغدا) دۇئانى كۆپ قىلىڭلار دېگەن. ئاللاتائالا «قۇرئان كەرىم» دە: «ئۇلار سەھەرلەردە مەغپىرەت تەلەپ قىلىدۇ» دەيدۇ. ئېيتىلىشلارغا قارىغاندا، يەئقۇب ئەلەيھىسسالام سەھەردە دۇئا قىلىش ئۈچۈن بالىلىرىغا خىتاب قىلىپ: «سىلەرگە پەرۋەردىكارىمىدىن مەغپىرەت تەلەپمەن» دېگەن. ئۇ سەھەر ۋاقتىدا تۇرۇپ دۇئا قىلغان. بالىلىرى ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئامىن دېيىشىپ بەرگەن. ئاللاتائالا يەئقۇب ئەلەيھىسسالامغا: «بالىلىرىڭنى مەغپىرەت قىلىدىم، ئۇلارنى پەيغەمبەر قىلىدىم» دەپ ۋەھىي قىلغان. سەھەر ۋاقتى ئىنساننىڭ دىلى ساپ بولىدىغان چاغدۇر. مۇجاھىد: «پەرز نامازلار ياخشى پەيتلەرگە ئورۇنلاشتۇرۇلغان، پەرز نامازدىن كېيىن سىلەر دۇئا قىلىڭلار» دېگەن. ئابدۇللا ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «بىز شام نامىزىغا ئەزان چىققاندا دۇئا قىلىشقا بۇيرۇلغاندۇق» دېگەن. جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: «ھەربىر كىچىدە شۇنداق بىر سائەت باركى، مۇسۇلمان ئادەمنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەت ئىشىدىن بىرەر ياخشىلىقنى ئاللاتائالادىن تىلىشى شۇ سائەتكە توغرا كېلىپ قالىدىكەن، ئاللا ئۇنىڭ تىلىگىنىنى بەرمەي قويمايدۇ» دېيىلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: «روزا تۇتقان ئادەمنىڭ دۇئاسى رەت قىلىنمايدۇ» دېگەن.

دۇئا قوبۇل بولىدىغان مۇبارەك جايلار بولىدۇ. ئۇلار: مەسچىتلەر، جۈملىدىن مەككىدىكى مەسجىدى ھەرام، مەدىنىدىكى مەسجىدى نەبەۋى دەپ ئاتىلىدىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسچىتى، بەيتۇلمۇقەددەستكى مەسجىدى ئەقسا، مەككەمۇكەررەمە، مەدىنەمۇنەۋۋەرە، ئەرەفات، كەئبەشەرىفە، مولتەزەم، مىزابنىڭ ئاستى، زەمزم قۇدۇقى جايى، سەفلىمەرۋە، مىنا، مۇزدەلفە، ماقامى ئىبراھىم، شەيتانغا تاش ئاتىدىغان ئۈچ جاي قاتارلىقلاردىن ئىبارەتتۇر. يۇقىرىدىكى جايلاردا كىشىنىڭ قەلبى ساپ بولىدۇ، قەلب ھۇزۇرى بىلەن ئاللاغا يۈزلىنىدۇ. ھەربىر مۇسۇلمان ئادەم مۇنداق جايلاردا ئاللاغا كۆپرەك ئىلتىجادا بولۇشى ۋە ئاللانىڭ پەزىلى-مەرھەمىتىنى، رەھمىتىنى، مەغپىرىتىنى، ئۆزىنىڭ ئىككى دۇنيالىق بەختىنى، ئامان-ئېسەنلىكىنى تەلەپ كۆپرەك دۇئا قىلىشى لازىم. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: «ئۈچ تۈرلۈك ئادەمنىڭ قىلغان دۇئاسى رەت قىلىنمايدۇ: روزا تۇتقان ئادەمنىڭ ئىپتىرا قىلغان چېغدا قىلغان دۇئاسى، ئادىل خەلىفىنىڭ قىلغان دۇئاسى، زۇلۇمغا ئۇچرىغان ئادەمنىڭ دۇئاسى. زۇلۇم قىلىنغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئاللاتائالا بۇلۇتنىڭ ئۈستىدە كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ، ئۇنىڭ دۇئاسىغا ئاسماننىڭ دەۋازىلىرى ئېچىلىدۇ، پەرۋەردىكار: 'سەلتەنتىم بىلەن قەسەمكى، بىر مۇددەتتىن كېيىن بولسىمۇ ساڭا چوقۇم ياردەم بېرىمەن' دەيدۇ» دېيىلگەن. يەنە بىر ھەدىستە: «زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىنىڭ دۇئاسىدىن قورققىن. زۇلۇم قىلىنغان ئادەمنىڭ دۇئاسى بىلەن ئاللانىڭ ئارىسىدا پەردە-ھىجاب يوق» دېيىلگەن. بۇ ھەدىسلەردە زۇلۇمغا ئۇچرىغان، ئېزىلگەنلەرنىڭ قىلغان دۇئاسىنىڭ زايى كەتمەيدىغانلىقى، ئاللاتائالانىڭ زالىملاردىن، ئەزگۈچىلەردىن چوقۇم ئىنتىقام ئېلىپ بېرىدىغانلىقى، ئاللاتائالانىڭ مەزلۇملارغا ھامان مەدەتكار بولىدىغانلىقىدىن بېشارەت بېرىلگەن.

ئەبۇ دەرداد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىسدە: «مۇسۇلمان ئادەمنىڭ بۇرادىرى ھەققىدە غايىبانە قىلغان دۇئاسى ئىجابەت بولىدۇ. دۇئا قىلغۇچىنىڭ بېشىدا بىر مۇئەككەل پەرىشتە تۇرىدۇ. بۇرادىرى ئۈچۈن بىرەر خەيرلىك دۇئا قىلسىلا، مۇئەككەل پەرىشتە: 'ئامىن ساڭمۇ دېگىنىڭدەك بول-سۇن' دەيدۇ» دېيىلگەن. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: «بىرەر كىشى ئادەمنىڭ قېشىغا كىرسەڭ ئۇنىڭ ساڭا دۇئا قىلىپ قويۇشىنى سورىغىن، ئۇنىڭ دۇئاسى پەرىشتىنىڭ دۇئاسىغا

ئوخشايدۇ” دېيىلگەن. ئابدۇللا ئىبنى ئەمىر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: “ھۇزۇرىدا بولمىغان ئادەم ئۈچۈن غايىبانە دۇئا قىلغان ئادەمنىڭ دۇئاسى ئەڭ تېز ئىجابەت بولىدۇ” دېيىلگەن. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: “ئۈچ خىل كىشىنىڭ قىلغان دۇئاسى شەكسىز رەۋىشتە ئىجابەت بولىدىغان دۇئادۇر: ئاتىنىڭ بالغا قىلغان دۇئاسى، مۇساپىر ئادەمنىڭ دۇئاسى، زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىنىڭ دۇئاسى” دېيىلگەن. دۇئانى ئۈزۈپ قويماي، ئۈزلۈكسىز قىلىش تەرغىب قىلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: “ئاللا ھەقىقەتەن دۇئادا قەتئىي بولغۇچىلارنى ياقتۇرىدۇ” دېگەن. يەنە مۇنداق دېگەن: “سەلەر دۇئانى قوبۇل بولىدىغانلىقىغا ئىشەنگەن ھالدا قىلىڭلار، بىلىڭلاركى ئاللاتائالا ئۇنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويغان غاپىل قەلبىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلمايدۇ”. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يەنە بىر ھەدىسىدە: “سەلەر پەرۋەردىگارىمغا دۇئا قىلسام قوبۇل بولىمىدى دەپ ئالدىراپ كەتمىسەڭلارلا، قىلغان دۇئايىڭلار ئىجابەت بولىدۇ” دېيىلگەن.

سەھىھى مۇسلىمنىڭ بىر رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: “دۇئا قىلغان بەندە ئالدىراپ كەتمىسە، دۇئاسى گۇناھ ئۈچۈن ياكى بۇرادىرى بىلەن بولغان سىلەرھەم، قېرىنداشلىق مۇناسىۋەتنى ئۈزۈپ قويۇش ئۈچۈن بولمىسلا، ئۇنىڭ قىلغان دۇئاسى ھامان ئىجابەت بولىدۇ”. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن، ئالدىراپ كېتىش نېمە؟ دەپ سورالغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: “ئالدىراپ كېتىش دېگەن، بەندىنىڭ دۇئا قىلدىم، دۇئا قىلدىم، خۇدا دۇئايىمنى قوبۇل قىلمىدى دەپ ھېرىپ، دۇئانى تاشلاپ قويۇشى” دەپ جاۋاب بەرگەن. قىلىنغان دۇئانىڭ تېز ئۈنۈمى كۆرۈلمىگەندىمۇ ئۇ بىكارغا كەتمەيدۇ. «سۈنەن ترمىزى» دا رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: “مۇسۇلمان بەندىنىڭ قىلغان دۇئاسىدا گۇناھ بولىدىغان ياكى سىلەرھەمىنى ئۈزۈپ قويىدىغان مەزمۇن بولمىسلا، ئاللا ئۇنى مۇنداق ئۈچ خىل نەتىجىنىڭ بىرىدىن بەھرىمەن قىلىدۇ: ياكى ئۇنىڭ دۇئاسىنى چاپسانراق قوبۇل قىلىدۇ ياكى دۇئاسىنىڭ مۇكاپاتىنى ئاخىرەتكە قالدۇرىدۇ ياكى ئۇنىڭ ئورنىغا ئۇنىڭدىن بىر بالانى دەپتى قىلىدۇ”، ئولتۇرغانلاردىن بىرى: “ئۇنداق بولسا بىز دۇئانى كۆپ قىلىمىز” دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: “ئاللا ھەم سىلەرگە تېخىمۇ زىيادە بېرىدۇ” دەپ ئېيتقان.

قىلغان دۇئا مەيلى ئىجابەت بولسۇن، ياكى ئىجابەت بولمىسۇن ھامان زايىا كەتمەيدۇ. دۇئاسى قوبۇل بولغان ئادەمنىڭ ئاللاغا بولغان ئىشەنچىسى، توغرا يولدا مېڭىش ئىرادىسى تېخىمۇ كۈچىيىدۇ. شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن پەرۋەردىگارىغا تېخىمۇ يۈزلىنىدۇ. دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشى گاھى تېز بولىدۇ، گاھى ئاستا بولىدۇ. دۇئانىڭ كېچىكىپ ئىجابەت بولۇشى دۇئانىڭ پايدىسىز بولغانلىقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ، ئېغىرچىلىققا قالغان بەندىنىڭ قىلغان دۇئاسى ئىجابەت بولماي، بېشىغا كەلگەن كۈلپەتنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كەتمەسلىكى ئاللاتائالانىڭ ئۇ بەندىنىڭ سەۋرچانلىقىنى سىناش ئۈچۈن قىلغان سۈكۈتدۇر. مېھنەتتە قالغان بەندە دەردكە چىدىماي ئۆزىنى يوقىتىپ قويماستىن غەيرەتلىك بولۇپ، سەئىيە ھەرىكەتتىن توختاپ قالماي، چىداملىق كۆرسەتكۈچىلەردىن بولسا، كالامۇللادىكى “پەقەت سەۋر قىلغۇچىلارغا ئۇلارنىڭ ئەجرى ھېسابسىز بېرىلىدۇ” (39-سۈرە، 10-ئايەت)؛ “بىز ئەيۈبنى ھەقىقەتەن سەۋرچان بايقىدۇق، ئۇ نېمىدېگەن ئوبدان بەندە! ھەقىقەتەن ئۇ (ئاللاغا) تەۋبە بىلەن يۈزلەنگۈچىدۇر” (38-سۈرە، 44-ئايەت)؛ “بىز سىلەرنى بىرئاز قورقۇنچ بىلەن، بىرئاز قەھەتچىلىك بىلەن ۋە ھاللىرىڭلارغا،

جانلىرىڭلارغا، بالىلىرىڭلارغا، زىرائەتلىرىڭلارغا يېتىدىغان زىيان بىلەن چوقۇم سىنايمىز. (بېشىغا كەلگەن مۇسبەت، زىيان-زەخمەتلەرگە) سەۋر قىلغۇچىلارغا (جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگىن. ئۇلارغا بىرەر مۇسبەت كەلگەن چاغدا، ئۇلار: 'بىز ئەلۋەتتە ئاللاننىڭ ئىگىدارچىلىقىدىمىز (يەنى ئاللاننىڭ بەندىلىرىمىز)، چوقۇم ئاللاننىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز' دەيدۇ، ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ مەغپىرىتى ۋە رەھمىتىگە ئېرىشكۈچىلەردۇر، ئەنە شۇلار ھىدايەت تاپقۇچىلاردۇر " (2-سۈرە، 155-157-ئايەت-لەر) قاتارلىق ئايەتلەردە تەرىپلىنىپ ئالاھىدە مەدھىيەلەنگەن سەۋر قىلغۇچىلار قاتارىدا بولىدۇ.

مۇنداق بەندە چىن دىلى بىلەن دۇئا قىلىپ ئاللاننىڭ ئۆزى بىلەن بىللە بولۇشنى، مەدەت قىلىشنى سورايدۇ. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتىنىڭ دەسلەپكى چاغلىرىدا قىلغان مۇنۇ دۇئاسىدىن ئىلھاملاندى ۋە ئۈلگە ئالدى: "ئى پەرۋەردىگارم: مېنىڭ كۈچ-قۇۋۋىتىم ۋە خەلق نەزىرىدە ھۆرمەت-ئىناۋىتىمنىڭ قالمىغانلىقىدىن ساڭا شىكايەت قىلىمەن. (دىنغا دەۋەت قىلىش نىيىتىدە تائىققا چىققاندا مۇشرىكلار رەسۇلۇللاغا قاتتىق ئازار-كۈلپەتلەرنى قىلغان) ئەڭ ھۆرمەتلىك زات، سەن ئاجىزلارغا ياردەم بېرىسەن، سەن مېنىڭ رەببىمىسەن، مېنى كىمگە تاپشۇرسەن؟ سېنىڭ ماڭا غەزىپىڭ بولمىسىلا مۇنداق قىيىنچىلىقلارغا پىسەنت قىلمايمەن". دۇئا مەزمۇن جەھەتتىن ساغلام بولۇشى كېرەك. دۇئانىڭ مەزمۇنى ھايات ۋە تەبىئەت قانۇنىيەتلىرىگە زىت بولماسلىقى ۋە مۇمكىن بولمايدىغان ئىشلار ئۈستىدە بولماسلىقى لازىم. ئەقىلگە سىغمايدىغان ئىشلارنى تەلەپ قىلىش ئەخمەقلىق بولىدۇ. بەندە ھەرقانچە تەقۋادار بولغاندىمۇ سۇ ئۈستىدە مېڭىشنى، ھاۋادا ئۆزى ئۇچۇشنى، ھېچقانداق سەۋەبسىزلا تاغنىڭ ئۆز ئورنىدىن يۆتكىلىشىنى تەلەپ قىلىپ دۇئا قىلسا، مۇنداق دۇئا ھەرگىز ئىشقا ئاشمايدۇ. چۈنكى ئىسلام دىنى خۇراپات دىن ئەمەس-تە! ئىشنىڭ بۇ ئۇسۇل بىلەن ۋۇجۇدقا چىقىشى ھايات ۋە تەبىئەت قانۇنىيەتلىرىگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ. «قۇرئان كەرىم» دە: "ئاللاننىڭ قانۇنىيىتىدە ھېچقانداق ئۆزگىرىشنى تاپالمايسەن" دېيىلگەن. ئاللاتائاللاننىڭ شەيئىلەردە قويغان قانۇنىيىتى ئىزچىل بولۇپ، دۇئا قىلغۇچى ئۈچۈن ئاللا ئۇنى ئۆزگەرتىپ بەرمەيدۇ. غەيرىي مۇمكىن نەرسىلەرنى تەلەپ قىلىپ قىلىنغان دۇئا ئىجابەت بولمىغاننىڭ سىرتىدا، مۇنداق قىلىشنىڭ ئۆزى ئاللاغا قارىتا ئەدەبسىزلىك بولىدۇ. مۇنداق دۇئا قىلغۇچى گويا "ئى ئاللا سېنىڭ ياراتقان مەخلۇقاتلىرىڭدا بېكىتكەن قانۇنىيەتلىرىڭنى ۋە ئۇلاردا ئورناتقان بىر پۈتۈن تەرتىپ-ئىنتىزام سىستېمىسىدىكى ھېكمەتلىرىڭنى مەن ئۈچۈن بىكار قىلىۋەتكىن" دېگەندەك بولىدۇ. يەنە شۇنىڭدەك ئاللادىن گۇناھ بولىدىغان ئىشلارنى تەلەپ دۇئا قىلىش بىمەنلىك بولىدۇ. دۇئا ئورۇنلۇق بولۇشى ئۈچۈن، ئۇ ئاللاننى رازى قىلىدىغان خەيرلىك ئىشلار ئۈستىدە بولۇشى، ئىسلام دىنىنىڭ روھىغا، غايە-مەقسەتلىرىگە ئۇيغۇن كېلىشى لازىم.

4. دۇئا بىلەن سەۋەبىنىڭ مۇناسىۋىتى

بەندە دۇئا قىلىش بىلەن بىللە سەۋەبىنىمۇ قىلىشى كېرەك. دۇئادا تىلغا ئېلىنغان تىلەكلەرنىڭ ئىشقا ئېشىشى ئۈچۈن دۇئاغا ئىش-ھەرىكەت ياندىشىپ كېلىشى لازىم. كۆڭۈلگە پۈككەن بىرەر مەنپەئەتكە ئېرىشىش ياكى بىرەر زىيان-زەخمەتتىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئورۇنلۇق كۆرۈش لازىم. خۇداغا تەۋەككۈل قىلدىم دەپ ئوڭدا يېتىش ياكى قاراملىق بىلەن قارىسىغا ئىش كۆرۈشنىڭ ئىككىلىسى خاتا. ئىشنىڭ ئۆز يولى ۋە قانۇنىيىتى بويىچە ئىش كۆرۈپ، سەۋەبىنى قىلىپ قويۇپ، ئاندىن ئاللاتائاللاغا تەۋەككۈل قىلىش لازىم. ئىسلام دىنىدا تەشەببۇس قىلىنغان تەۋەككۈلنىڭ ھەقىقىي مەنىسى ئەنە شۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ

ھەدىسىدىكى: "سەلەر ئاللاغا ھەقىقىي تەۋەككۈل قىلىدىغان بولساڭلار خۇددى قۇشلار ئەتكەندە ئۇۋىلىرىدىن ئاچ چىقىپ، كەچتە توق قايتىپ ئوزۇقلاندۇرۇلغاندەك، ئەلۋەتتە، سەلەرمۇ رىزىقلاندۇرۇلغان بولاتتىڭلار" دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىمۇ تەۋەككۈل بىلەن سەۋەبىنىڭ مۇناسىۋىتىنى ناھايىتى ئوبدان چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. قۇشلار بولسا ئۇۋىلىرىدا ياتماي كۈندۈزى كەچكۈچە ئۇچۇپ يۈرۈپ يەم ئىزدەيدۇ. نەتىجىدە ئۆزىمۇ تويغۇدەك، ئۇۋىسىدىكى بالىلىرىغىمۇ توشۇغۇدەك يەمگە ئېرىشىدۇ. خەلىفە ئۆمەر زەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: "بىرەرسىڭلار ئاللانىڭ ئاسماندىن ئالتۇن بىلەن كۆمۈش ياغدۇرمايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، رىزىقى تەلەپ قىلىش يولىدا ھەرىكەت قىلماستىن، ئى ئاللا ماڭا رىزىقى بەرگىن دەپ قاراپ ئولتۇرمىسۇن" دېگەن. «قۇرئان كەرىم» دە ئاللاتائالا: "ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ" (53-سۈرە، 39-ئايەت). دەيدۇ. مانا بۇلاردىن بۆز مە پىش ئاغزىغا چۈش دەپ ئولتۇرۇشنىڭ قەتئىي خاتا ئىكەنلىكىنى روشەن كۆرۈۋالالايمىز. دۇئا ئارقىلىق ئاللاغا ئىلتىجا قىلىش بىلەن بىللە ئىشنىڭ ۋۇجۇدقا چىقىشى ئۈچۈن چارمەتەدبىر ۋە ئامال ئىزدەش لازىم. "تەلەپ قىل، سەۋەب قىل" دېگەن ئاتىلار سۆزى ئىسلام دىنىنىڭ روھىغا ئۇيغۇن ھالدا ناھايىتى جايىدا ئېيتىلغان.

سەۋەبكە يېتىپ قىلىنغان دۇئا ئىماننىڭ خىسلەتلىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ. سەھىھى ھەدىسلەرنىڭ مەزمۇنى بويىچە ئېيتقاندا، ئىمان دېگەن تىل بىلەن ئېيتىش، دىل بىلەن ئىشىنىش، قول سېلىپ ئىشلەشلەردىن ھاسىل بولىدۇ. تىل، دىل، ھەرىكەت ماسلىشىپ قىلىنغان دۇئا ئاندىن دۇرۇس دۇئا سانىلىدۇ. اشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، بىرەر مۇسۇلمان بەندە ئاللادىن دۇنيادا رىزىقنىڭ كەڭ بولۇشىنى، ئاخىرەتتە لەغىرەت قىلىشىنى ۋە شۇنىڭدەك ئىشلارنى تىلەيدىكەن، چىن دىلى بىلەن ئاللاغا يۈزلىنىشتىن تاشقىرى، رىزىقىغا ۋە مەغىرەتكە سەۋەب بولىدىغان ئىشلارنى قىلىشى لازىم بولىدۇ.

5. دۇئا بىلەن تەقدىرنىڭ مۇناسىۋىتى

مۆمىن بەندىنىڭ ئىشى ئاللانىڭ تەقدىرىگە رازى بولۇشتۇر. دۇئا قىلىش تەقدىرگە قارىمۇقارشى كەلمەيدۇ. تەقدىر قىلىنغان ئىش يۈز بەرگەندىن كېيىن، ئەلۋەتتە تەقدىرگە تەن بېرىش لازىم. تەقدىر قىلىنغان بېرەر ئىش يۈز بېرىشتىن ئىلگىرى ھېچكىم ئىشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئالدىنئالا بىلمەيدۇ. نەتىجە ئېتىبارى بىلەن ئۇنى پايدىلىق تەرەپكە بۇراش ياكى زىياندىن ساقلىنىش ئۈچۈن ئۇنىڭ سەۋەبىنى قىلىش لازىم. تۈرلۈك چارمەتەدبىر ئىش-ھەرىكەتلىرى سەۋەب ھېسابلىنىدۇ. تەقدىر قىلىنغان ئىش سەۋەب بىلەن زىچ باغلانغان بولۇپ، ئەزەلدىنلا سەۋەب بىلەن بىللە بېكىتىلگەن. سەۋەب ئورۇندىلىش بىلەن تەقدىردە پۈتۈلگەن ئىش يۈز بېرىدۇ. مەسىلەن، قورساقنىڭ توقلۇقىغا يېيىش سەۋەب بولىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنىڭ قاندۇرۇلۇشىغا سۇ ئىچىش سەۋەب بولىدۇ، زىرائەتنىڭ ئۆسۈشىگە ئۇرۇق سېلىپ تېرىش سەۋەب بولىدۇ، قوينىڭ ئۆلتۈرۈلۈشىگە ئۇنى بوغۇزلاش سەۋەب بولىدۇ، شۇنداقلا جەننەتكە كىرىشكە ياخشى ئەمەللەر، دوزاخقا كىرىشكە يامان ئەمەللەر سەۋەب بولىدۇ. دۇئامۇ ئەنە شۇ سەۋەبلەر جۈملىسىدىندۇر. بىرەر بەندە ئاللاتائالانىڭ شەيئەلەردە قويغان قانۇنىيىتى ۋە ئۇنىڭغا ئالاقىدار بولغان سەۋەبلەر بويىچە ئىشلەپ، ئەستايىدىللىق بىلەن دۇئا تەلەپتە بولسا، تىلى بىلەن قىلغان دۇئادا پۈتۈن سەۋەبلەرنى ياراتقۇچى بەرھەق بىر ئاللا ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت چىن ئىمان ئىپادىلەنسە، ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئاللا ئىجابەت قىلىدۇ، سەۋەبلىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. مەقسەتنىڭ ھاسىل بولۇشىغا مۇۋەپپەقىيەت قىلىدۇ. شەرتلىرى تولۇق بولۇپ ساداقەتلىك

بىلەن قىلىنغان دۇئا تەقدىرگە تەسىر كۆرسىتەلەيدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدە: ”قازا ۋە قەدەرنى پەقەت دۇئالا قايتۇرالايدۇ“، ”دۇئا تەقدىر بىلەن ئۇچرىشىدۇدە، ئۇ ئىككىسى قىيامەت كۈنىگۈچە ئېلىشىدۇ“ دېيىلگەن. بىرىنچى ھەدىستىن تەقدىرنى قايتۇرۇشنىڭ دۇئادىن ئىبارەت پەقەت بىرلا يولنىڭ بارلىقىنى، ئاللاتائالانىڭ ئۆز بەندىلىرىگە مەرھەمەت قىلىپ ئىجابەت بولغان دۇئانى قازا ۋە قەدەرنىڭ ئوقىدىن ساقلىنىدىغان مۇھاپىزەت قالقىنى قىلىپ بەرگەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز؛ ئىككىنچى ھەدىستىن شۇنى چۈشىنىۋېلىشقا بولىدۇكى، قازا ۋە قەدەر گويا مىلتىقتىن چىققان ئوق بولۇپ، نىشانغا تېگىش يۈزلىشى بويىچە كېتىۋاتقاندا دۇئاغا يولۇقىدۇدە، دۇئانىڭ نىشانغا تېگىشىگە پۈتلىكاشاڭ پەيدا قىلىدۇ، ئەمما ئاللاننىڭ ھۆكۈمى بىكار قىلىنىپ، تەقدىر ئوقى ئارقىغا قايتۇرۇلمايدۇ. دۇئا ئۇنىڭغا مۇئەككەل بولغانلىقتىن تەقدىر ئوقى ئۆز يۈزلىشى بويىچە قىيامەت كۈنىگۈچە داۋاملىق ماڭسىمۇ، دۇئا ئۇنى نىشانغا تەگكۈزمەيدۇ، ئوقنىڭ سۈرئىتى ئاستىلىتىلىدۇ ياكى نىشانغا تەككەندىمۇ بوشلا تېگىپ قويدۇ، مانا بۇ تەقدىرنىڭ بىكار قىلىنغانلىقى ئەمەس، بەلكى دۇئانىڭ خاسىيىتى سەۋەبلىك ئاللاننىڭ مەرھەمەتىگە ئېرىشكەنلىك بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: ”ئى ئاللا سەندىن قازا ۋە قەدەرنىڭ ئارقىغا قايتۇرۇلۇشىنى ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭدا مۇلايم ۋە مەرھەمەتلىك بولۇشۇڭنى سورايمىز“ دېگەن دۇئاسىمۇ بۇ نۇقتىنى روشەن چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ”دۇئا (قازا ۋە قەدەر ئارقىلىق) يۈز بەرگەن ۋە يۈز بەرمىگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن پايدىلىق“ دېگەن ھەدىسىمۇ يۇقىرىقى ھەدىسلەرنىڭ مەزمۇنىنى تېخىمۇ كۈچەيتىدۇ. دۇئا بەندىنىڭ ئاللاتائالادىن ھاجىتىنى سورايدىغان ھەدىسلەرنىڭ مەزمۇنىنى تېخىمۇ كۈچەيتىدۇ. دۇئا بەندىنىڭ ھەممىسىنى سوراۋەرسە بولىۋېرىدۇ. ئاللاتائالادىن ھاجىتىنى سورايدىغان ئادەم ھېچقانداق ۋاستىسىز بىۋاسىتە سورىشى كېرەك. «قۇرئان كەرىم» دە بايان قىلىنغاندەك ئاللاتائالا بەندىلىرىگە ئەڭ يېقىندۇر، ۋاستىگە ھاجىتى يوقتۇر. قانداقتۇر مازار-ماشايىخلاردىن، ئەۋلىيالاردىن، ئۇلۇغلاردىن ھاجىتىنى سوراشقا، مەدەت تىلەشكە بولمايدۇ، مۇنداق قىلىش دۇرۇس ئەمەس. ئەمما ھايات ئادەملەرنىڭ مەيلى ھازىرى بولسۇن، غايىب بولسۇن بىر-بىرىگە دۇئا قىلىپ قويۇشى بىر تۈرلۈك ياخشى ئىش، تەقۋادار ئادەملەردىن دۇئا قىلىپ قويۇشنى ئۆتۈنۈش ئەلۋەتتە دۇرۇس ھېسابلىنىدۇ. شۇنىڭدەك ھايات ئادەملەرنىڭ ئۆلگەن كىشىلەر ھەققىدە قىلغان دۇئاسى ئۇلارغا تېگىدۇ. «قۇرئان كەرىم» دە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدە نۇرغۇن دۇئالار بار. ئۇلارنىڭ تېكىستلىرىنىڭ لەۋزى ئىخچام، مەزمۇنى مول بولۇپ، ”دۇئا مەنتۇر دۇئائى مەئسۇر“ دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇلارنىڭ مەزمۇنى، چېتىلىش دائىرىسى ناھايىتى كەڭ بولۇپ، دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ بەخت-سائادىتىنى تىلەش، بەختسىزلىكلەردىن پاناھ تىلەش ۋە تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەردە ئوقۇلىدىغان دۇئا قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دۇئالارنى ھۆرمەتلىك ساھابىلىرىگە ئۆگەتكەن ھەمدە ئۇلارنى تۈرلۈك مۇناسىۋەتلەردە ئوقۇشنى تەرغىب قىلغان. بىز تۆۋەندە ئوقۇرمەنلەرنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن مۇنداق دۇئالارنىڭ خېلى كۆپ بىر قىسمىنى تېكىستى بىلەن تەرجىمىسىنى قوشۇپ بەرمەكچىمىز.

(دۇئالار ژۇرنىلىمىزنىڭ كېيىنكى سانلىرىدا بېرىلىدۇ.)

ئىمان ھەققىدە

ئابلىز قارىي

بىلەن ئىقرار قىلىش، ھەرىكىتى بىلەن ئەمەل قىلىش ئارقىلىق بولىدۇ. شۇڭا ئىمان بۇ ئۈچ نەرسىدە ئىپادىلىنىپ گەۋدىلىنىدۇ، يەنى ئۈچ قىسىمغا بۆلۈنىدۇ:

بىرىنچى قىسىم

ئىماننىڭ ئەقىدە ۋە ئىتىقادقا مەنسۇپ بولغانلىرى 30 تۈرلۈك:

1. ئاللاتائالاغا ئىمان ئېيتىش (يەنى ئاللاتائالا بىردۇر، ئەزەلىدىدۇر، ئەبەدىدىدۇر، ھەر ئەيىب ۋە ھەر نۇقساندىن پاك ۋە مۇنەزەھەتتۇر؛ ئاللاتائالا تۇغمىغان ۋە تۇغۇلمىغان؛ ئاللاتائالاغا ھېچقانداق تەڭداش يوق، ھېچقانداق ئوخشاشلىق يوق؛ تەڭداشسىز كۈچ-قۇدرەت ئىگىسى بولغان بىر ئاللا 99 ئىسىم سۈپەتلىرى بىلەن ھەممىگە قادىردۇر، دىلىمىزدىكى خىياللارنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، ئاسمان ۋە زېمىنلارنىڭ ھەممە سىرلىرى ئاللاغا مەلۇمدۇر دەپ بىلىش)؛

2. ئاللادىن باشقا ھەممە نەرسە پەيدا بولىدۇ، يوقلىدۇ دېگەن ئىتىقادتا بولۇش؛

3. پەرىشتىلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش (يەنى ئاللا پەرىشتىلەرنى نۇردىن ياراتقان. پەرىشتىلەر ئاللاننىڭ ئىبادەتكە دائىم مەشغۇل بولۇپ تۇرىدىغان بەك ئىتائەتچان قۇللىرىدۇر. ئۇلار ھېچقاچان گۇناھ سادىر قىلمايدۇ. ئۇلاردا يېمەك، ئىچمەك ۋە جىنسىي مۇناسىۋەت يوق. پەرىشتىلەر بەك كۆپ بولۇپ،

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىسلام دىنىنىڭ بىرىنچى زور ئىشى ئىمان (غەيبىگە ئىشىنىش) دەپ كۆرسەتكەنىدى. شۇڭا، تۆۋەندە ئىماننىڭ ئىپادە ئەمەللىرى توغرىسىدا قىسقىچە توختىلىپ ئۆتمەن.

كەلىمە تەيىبە: لائىلاھە ئىللاھۇ مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللا. مەنىسى: (ئىبادەت قىلىنىدىغانغا لايىق بولغان) ئاللاتائالادىن باشقا ھېچقانداق خۇدا يوقتۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاتائالانىڭ (بىز بەندىلىرىگە ئىسلام دىنىنى بىلدۈرمەك ئۈچۈن تاللىغان) پەيغەمبىرىدۇر.

كەلىمە شاھادەت: ئەشھەدۇئەنلا ئىلاھە ئىللاھۇ ۋە ئەشھەدۇئەننە مۇھەممەدۇن ئەبىدۇھۇ ۋە رەسۇلۇھۇ. مەنىسى: (ئىبادەت قىلىنىدىغانغا لايىق بولغان) ئاللاتائالادىن باشقا ھېچقانداق خۇدا يوق دەپ ھەقىقىي گۇۋاھلىق بېرىمەن (ئاللاتائالا-ئاللاغا ئىبادەت قىلىمىز، ئاللاتائالادىن باشقا ھېچكىمگە ۋە ھېچ نەرسىگە ئىبادەت قىلمايمىز) ۋە يەنە شۇنىڭغا گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاتائالانىڭ بەندىسى ۋە (بىز بەندىلىرىگە ئىسلام دىنىنى بىلدۈرمەك ئۈچۈن ئەۋەتكەن) بەرھەق پەيغەمبىرىدۇر.

ئىماننىڭ يىلتىزى تەستىق قىلىش، ئىقرار قىلىشتۇر. لېكىن ئىماننى تولۇقلاپ كامالەتكە يەتكۈزۈش بولسا، دىل بىلەن تەستىق قىلىش، تىل

ئۇلارنىڭ سانى ئاللاغلا مەلۇمدۇر. ئۇلارنىڭ ئەڭ ئۇلۇغلىرى خەۋەرگە مەسئۇل جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام، ئوزۇقلۇققا مەسئۇل مىكائىل ئەلەيھىسسالام، جان ئېلىشقا مەسئۇلى ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام، قىيامەتكە مەسئۇلى ئىسرافىل ئەلەيھىسسالامدۇر؛

4. كىتابلارغا ئىمان كەلتۈرۈش (يەنى

ئاللاتائالا ئىنسانلار ئىچىدىن تاللىغان پەيغەمبەرلىرىنىڭ راستلىقىغا ئىسپات قىلىپ، ئۆزىنىڭ بۇيرۇقلىرىنى بەندىلىرىنىڭ ئۈنۈملىكىنى دەلىللەپ، پەيغەمبەرلەرنىڭ بىر قىسىملىرىغا كىتاب نازىل قىلغان. جۈملىدىن ئادەم ئەلەيھىسسالامغا ئون كىتابچە، شىش ئەلەيھىسسالامغا 50 كىتابچە، ئىدرىس ئەلەيھىسسالامغا 30 كىتابچە نازىل بولغان. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا رامزاننىڭ بىرىنچى كېچىسى ئون كىتابچە نازىل بولغان. 700 يىلدىن كېيىن رامزاننىڭ ئالتىنچى كېچىسى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا «تەۋرات» كىتابى ئىبران «يەھۇدىي» تىلىدا نازىل بولغان. ئۇنىڭدىن 500 يىل كېيىن رامزاننىڭ 12-كېچىسى داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا «زەبۇر» كىتابى يۇنان تىلىدا نازىل بولغان. ئۇنىڭدىن 1100 يىل كېيىن رامزاننىڭ 18-كېچىسى ئىسا ئەلەيھىسسالامغا «ئىنجىل» كىتابى سۇرىيان تىلىدا نازىل بولغان. ئۇنىڭدىن 620 يىل كېيىن رامزاننىڭ 27-كېچىسى پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا «قۇرئان كەرىم» ئەرب تىلىدا لەۋھۇل مەھفۇزدىن دۇنيانىڭ ئاسمىنىغا نازىل بولغان، پەيغەمبىرىمىز دۇچ كەلگەن ھەربىر مەسىلىگە قارىتا پارچە-پارچە بولۇپ، دۇنيانىڭ ئاسمىنىدىن پەيغەمبىرىمىزگە 22 يىلدا نازىل قىلىنىپ بولغان)؛

5. پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش (ئاللا-

تائالا بەندىلىرى ئىچىدىن ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن پەيغەمبىرىمىزگىچە جەمئىي 124 مىڭ پەيغەمبەرنى تاللىغان، بۇلاردىن بەزىلىرىنى ئائىلىسىگە، بەزىلىرىنى مەھەللىسىگە، بەزىلىرىنى جەمەتىگە، بەزىلىرىنى قەبىلىسىگە، بەزىلىرىنى بىرەر يۇرتقا، بەزىلىرىنى بىرەر مىللەتكە، بەزىلىرىنى بىرنەچچە مىللەت ۋە بىرنەچچە يۇرتقا، بەزىلىرىنى دۇنيا ئاھالىسىگە، بەزىلىرىنى ئىنسانلار ۋە جىنلارغا پەيغەمبەر قىلغان. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىنسانلار ۋە جىنلارغا پەيغەمبەردۇر. پەيغەمبەرلەر بولسا ئۆز قەۋمىنى خۇدانى بىر دەپ تونۇشقا، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسىنى شېرىك قىلماسلىققا، خۇدانىڭ پەرۋەردىگارىلىقىنى ئېتىراپ قىلىپ ئىبادەت قىلىشقا، ئەدەبىيەت خەلقىغا نەمۇنە بولۇشقا يېتەكلەيدىغان، گۇناھتىن پاك مەسۇم زاتلاردۇر. قۇرئاندا زىكىر قىلىنغان پەيغەمبەرلەر 25 بولۇپ، ئۇلار: ئادەم ئەلەيھىسسالام، ئىدرىس ئەلەيھىسسالام، نۇھ ئەلەيھىسسالام، ھۇد ئەلەيھىسسالام، سالىھ ئەلەيھىسسالام، لۇت ئەلەيھىسسالام، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام، ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام، ئىسھاق ئەلەيھىسسالام، يەئقۇب ئەلەيھىسسالام، يۇسۇف ئەلەيھىسسالام، ئەيىۇب ئەلەيھىسسالام، شۇئەيب ئەلەيھىسسالام، مۇسا ئەلەيھىسسالام، ھارۇن ئەلەيھىسسالام، داۋۇد ئەلەيھىسسالام، سۇلەيمان ئەلەيھىسسالام، يۇنۇس ئەلەيھىسسالام، ئىلياس ئەلەيھىسسالام، ئەلىيەسەد ئەلەيھىسسالام، زۇلكىفل ئەلەيھىسسالام، زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام، يەھيا ئەلەيھىسسالام، ئىسا ئەلەيھىسسالام، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. ئۆزەير، لۇقمان، زۇلقەرنەينلەرنىڭ پەيغەمبەرلىكى ھەققىدە قۇرئاندا ئوچۇق مەلۇمات بولمىسىمۇ، ئۇلارنىڭ ئاللانىڭ پەيغەمبەر دەرىجىدىكى سالىھ بەندىسى ئىكەنلىكىدە شەك يوق. شىش، يۇشەد، خىزىر،

بەشىر، دانىيال، ئىشمۇئىل، ئەشئىيا، ئەرمىيا ئىسىملىك زاتلارنىڭ پەيغەمبەرلىكى ھەدىستە زىكر قىلىنغاندۇر. پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغلىرى ئادەم ئەلەيھىسسالام، نۇھ ئەلەيھىسسالام، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام، مۇسا ئەلەيھىسسالام، ئىسا ئەلەيھىسسالام، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر، ھەممىدىن ئەڭ ئۇلۇغى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر؛

6. ياخشى-يامان ئىشلار، يەنى بېشىمىزغا كەلگەن ئامەت ۋە ئاپەتلەرنىڭ ھەننىۋاسى ئاللانىڭ تەقدىرىدىن بولىدىغانلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈش؛

7. ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش (ئۆل-گەندىن كېيىن تىرىلىش، قەبرىدىكى سوئال -

سوراق، قەبرە ئازابى، قىيامەتتە ئومۇمىي ھېسابات بېرىش، ئەمەللەرنى ئۆلچەيدىغان تارازنىڭ قويۇ-

لۇشى، دوزاخ ئۈستىگە قۇرۇلغان پىلسىرات كۆۋرۈ-كىنىڭ بولۇشى قاتارلىقلارغا ئىمان كەلتۈرۈش)؛

8. جەننەت (بېھىش) تە مۆمىن

مۇسۇلمانلارنىڭ دائىم تۇرىدىغانلىقى ھەققىدىكى خۇش خەۋەرگە ئىشىنىش؛

9. ئاللانى ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ دوزاخ ۋە

ئۇنىڭ ئازابىدا دائىم تۇرىدىغانلىقىغا ئىشىنىش؛

10. ئاللاغا مۇھەببەت باغلاش (بۇيرۇغان-

لىرىنى تولۇق ئىجرا قىلىش)؛

11. بىراۋنى ياخشى كۆرسىمۇ خۇدا ئۈچۈن

ياخشى كۆرۈش، يامان كۆرسىمۇ خۇدا ئۈچۈن يامان كۆرۈش (مەككىلىك ۋە مەدىنىلىك

ساھابىلەرنى ھەم رەسۇلۇللانىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنى ياخشى كۆرۈش)؛

12. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد

ئەلەيھىسسالامنى ياخشى كۆرۈش (دائىم دۈرۈت ئوقۇش، سۈننەتلىرىنى ئىجرا قىلىش)؛

13. ئىخلاسمەن بولۇش (بىرەر ياخشى

ئىشنى ئاللا ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى كىشىلەرگە

كۆرسىتىش ئۈچۈن قىلىشتىن، ئىككى يۈزلىمىلىك، مۇناپىقلىق قىلىشتىن ساقلىنىش)؛

14. ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىغا پۇشايمان

قىلىش بىلەن بىرگە تەۋبە قىلىش؛

15. ئاللا ۋە ئۇنىڭ ئازابىدىن قورقۇش؛

16. ئاللانىڭ رەھىمىتىنى ئۈمىد قىلىش؛

17. ئاللانىڭ رەھىمىتىدىن ئۈمىدسىزلىنىشتىن

ساقلىنىش؛

18. ئاللانىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش؛

19. ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىش؛

20. ھەر خىل مۇسبەت ۋە ئىبادەتلەرگە

غەيرەت قىلىش؛

21. كەمتەر بولۇش (چوڭلارنى،

ئۇستازلارنى ھۆرمەتلەش)؛

22. رەھىم-شەپقەتلىك بولۇش (كىچىك ۋە

ئاجىزلارغا كۆيۈنۈش)؛

23. بالا-قازاغا رازى بولۇش؛

24. ھەر ئىشتا ئاللاغا تەۋەككۈل قىلىش؛

25. ماختانچاقلىق ۋە نوچىلىق قىلىشنى

تاشلاش (مەنمەنلىك ۋە ئۆزەمچىلىكنى تاشلاپ،

ئۆزىنى پاكىۋىجدانلىق تۇتۇش)؛

26. ئىچى قوتۇرلۇق، ھەسەتخورلۇقنى

تاشلاش؛

27. ئاداۋەتنى، ئۆچ ئېلىشنى تاشلاش؛

28. غەزەپ-دەپنەپرەتنى (ئاسانلا ئاچچىقلىنىپ

قىلىشنى) تاشلاش؛

29. چىگىشلىكنى (يامان گۇمان ۋە

ھىيلەمىكىرنى) تاشلاش؛

30. دۇنيا مۇھەببىتى (مال-دۇنيا ۋە

مەنەپىدەرتەۋە ئاچكۆزلۈكى) نى تاشلاش.

يۇقىرىدا ئېيتىلغانلارنىڭ سىرتىدا يەنە قەلبكە

مەنسۇپ ئىشلاردىن پەزىلەتنى ياكى رەزىللىكنى

ئۇچراتسىڭىز ئۇنىڭ قىياپىتىگە قاراپ باھا قويسىڭىز

بولدۇ.

پىتىرى بېرىش، خەير-ساخاۋەت قىلىش، مېھماننى چوڭ كۆرۈش ۋە تېزىرەك تائاملاندۇرۇش؛

4. پەرز بولغان رامزان روزىسىنى تۇتقاننىڭ

سەرتىدا نەپلە ۋە قازا روزىلارنىمۇ تۇتۇپ تۇرۇش؛

5. پۇرسەت ۋە ئىقتىساد بولسا، پەرز ھەجنى

قىلغاننىڭ سەرتىدا ئۈمرە ھەجنىمۇ قىلىپ تۇرۇش؛

6. (قەدىر كېچىسىنى ئىلتىماس قىلىش

ئۈچۈن كۆپلىگەن كېچىلەرنى ئىبادەت بىلەن

ئۆتكۈزۈپ) ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش؛

7. (زىددىيەتنىڭ ئالدىنى ئېلىش مەقسىتىدە

دە) دىنىي ئېتىقاد سەۋەبى بىلەن مۇشرىكنىڭ

قورۇسىدىن قايتىپ چىقىش؛

8. نەزىرگە (ئاللاتائالا ئۈچۈن ئاتىغان

ئەمەللەرگە) ۋاپا قىلىش؛

9. ئىماننىڭ بارلىقىغا جەزم قىلىش؛

10. كاپارەت (گۇناھقا بېرىلىدىغان تۆلەم) نى

ئادا قىلىش؛

11. نامازنىڭ ئىچى ۋە سەرتىدا ئەۋرەتنى

بېيىش؛

12. قۇربانلىق قىلىشنى ئاتىغان بولسا،

قەتئىي نىيەتكە كېلىپ ئىخلاص بىلەن ئادا قىلىش؛

13. جىنازا ئىشلىرىغا (دەپنە مۇراسىمىغا) ئۆرە

تۇرۇپ ياردەملىشىش؛

14. قەرزنى ۋاقتىدا ئادا قىلىش؛

15. مۇئامىلىدە راستچىل بولۇپ، ياخشى

ئىشلىرىنى كىشىلەرگە كۆزكۆز قىلىشتىن

ساقلىنىش؛

16. ھەققانىيەتتە چىڭ تۇرۇپ، ھەقىقەتنى

يوشۇرماي، ھەقىقەتكە گۇۋاھلىق بېرىش؛

17. نىكاھلىنىش ئارقىلىق ئىپەت-دىنومۇسىنى

ساقلاش؛

18. ئايالنىڭ ھەر جەھەتتىكى ھەققىنى ئادا

قىلغاننىڭ سەرتىدا ۋاپادارلىق قىلىپ، ئۆي

ئىككىنچى قىسىم

ئىماننىڭ تىلىنىڭ ئەمەللىرىگە مەنسۇپ بولغانلىرى يەتتە تۈرلۈك:

1. خۇدانىڭ بىرلىكى ۋە بارلىقىنى ئېتىراپ قىلغانلىقى تىلىدا ئېيتىش؛

2. دائىم قۇرئان ئوقۇپ تۇرغان بولۇش؛

3. بىلگەنلەر بىلمىگەنلەرگە ئۆگىتىپ قويۇش

(ئوقۇتقۇچى-ئۇستاز بولۇش)؛

4. بىلمىگەنلەر بىلگەنلەردىن ئۆگىنىش

(ئوقۇغۇچى-شاگىرت بولۇش)؛

5. ھەر ئىشتا دۇئا ئوقۇپ، ئاللاغا ئىلتىجا

قىلىش؛

6. گۇناھنى ئېتىراپ قىلىپ، ئاللانى ياد

ئېتىش ئۈچۈن ئىستىغپارنى كۆپ ئوقۇش؛

7. پايدىسىز، قالايمىقان سۆزلەرنى قىلىشتىن

ھەزەر ئەيلەش.

ئۈچىنچى قىسىم

ئىماننىڭ بەدەن ئەمەللىرىگە مەنسۇپ بولغانلىرى 40 تۈرلۈك:

1. پاك-پاكىز بولۇش (جايىنى،

كىيىم-كېچەكنى، بەدەننى پاكىز قىلىش. ناماز

ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش، جىنسىي مۇناسىۋەتتىن

كېيىن، ھەيزدىن كېيىن، تۇغۇت خۇنى

تۈگىگەندىن كېيىن غۇسۇل قىلىش يەنى پۈتۈن

بەدەننى پاك-پاكىز يۇيۇش قاتارلىقلار)؛

2. كۈندىلىك بەش ۋاق نامازنى ئوقۇغاننىڭ

سەرتىدا نەپلەقازا نامازلارنى (تەھەججۇد ناماز،

ئىشراق ناماز، ئەۋۋابىن ناماز، تەراۋىھ ناماز،

جۈمەدىكى سۈننەت ناماز قاتارلىقلارنى) ئوقۇپ

تۇرغان بولۇش؛

3. ئۆشۈمزاكات بەرگەننىڭ سەرتىدا سەدىقە

خىزمىتىگە مۇلايىملىق بىلەن ياردەملىشىش؛

19. ئاتل-ئانىلارغا ياخشى خىزمەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ رازىلىقىنى ئېلىش، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتىپ قويۇشتىن ساقلىنىش؛

20. بالىلارنى ياخشى ئەخلاق، بىلىم بىلەن تەربىيەلەش (ئۇلارغا ئەخلاققا ياخشى ئۇستاز بولۇپ ئۆلگە يارىتىش)؛

21. رەھىمدىل بولۇپ، تۇغقانلىرىنى يوقلاپ تۇرۇش؛

22. باشلىققا بويسۇنۇش؛

23. ئۆزىنىڭ ھەر ئىشتا ئەدىل-ئادالەت بىلەن بولغانلىق ئالامەتلىرىنى تولۇق نامايان قىلىش؛

24. ھەر ئىشتا كۆپچىلىك جامائەتكە ئەگىشىش؛

25. بىلىم ئەھلىلىرىگە ئەگىشىش ۋە بويسۇنۇش؛

26. ئادەملەرنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئىسلاھ قىلىش؛

27. ياخشى ئىشلارنى قىلغۇچىلارغا ياردەملىشىش؛

28. ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇش، يامان ئىشلاردىن چەكلەش؛

29. ھالال ۋە ھارامنىڭ چەك-چېگرىسىنى ئايرىپ تۇرۇش؛

30. ۋەتەننى قوغداشتا ئومۇمىي خەلق بىردەك بولۇش؛

31. ئامانەتنى ئادا قىلىش (دەپتى-دۇنيا

خەزىنىسىگە ئىگە بولغانلار ئۇنىڭ بەشتىن بىرىنى بەيتۇلماغا تاپشۇرۇش)؛

32. قەرز ئېلىشتا ۋاپا ۋە توختام خەت بولۇش؛

33. قۇلۇم-قوشنىلارنى ھۆرمەتلەش؛

34. دۇنيا توپلاش ئۈچۈن قىلغان تىجارىتى ھالال بولۇش بىلەن بىرگە مۇئامىلىدە

سىلىق-سىپايە، گۈزەل ئەخلاقلىق بولۇش؛

35. مال-دۇنياسىنىڭ ھەققىدىن نەپقە قىلىش، شۇنداقلا پۇل-مېلىنى بەھۇدە ئىشلىتىپ،

بۇزۇپ-چىچىپ، ئىسراپچىلىق قىلىشتىن ساقلىنىش؛

36. چۈشكۈرگۈچىگە ئاللاننىڭ رەھىمىتى بىلەن شىپالىق بېرىشنى تىلەش؛

37. ئادەملەرگە زىيانكەشلىك قىلىشتىن ساقلىنىش؛

38. سالام قىلغۇچىغا جاۋاب بېرىش (سالام قايتۇرۇش)؛

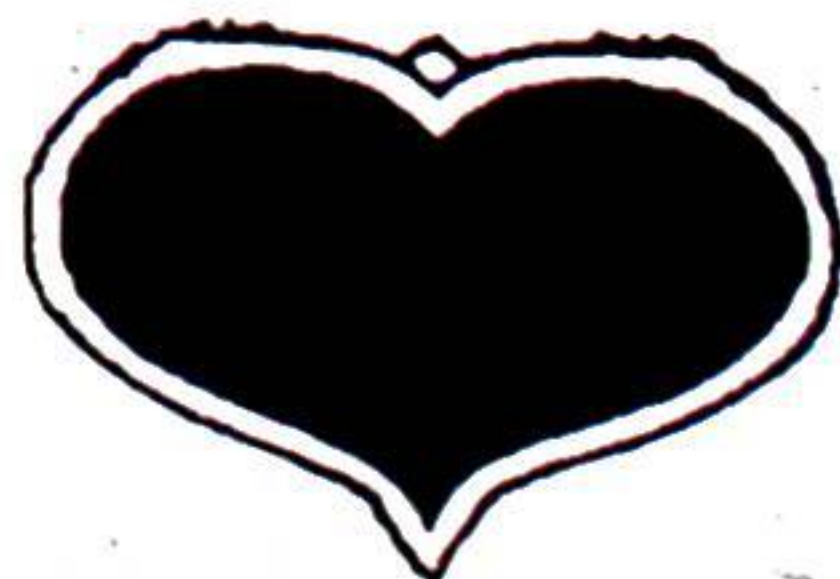
39. پايدىسىز، ئەرزىمەس سۆز-ھەرىكەتلەردىن ساقلىنىش؛

40. يولدا پۇتلىشىدىغان نەرسىلەر بولسا ئېلىۋېتىش، ئويما بولسا تۈزلەش، خۇسۇسەن يول، كۆۋرۈك ياساش ۋە ئاسراش.

(يۇقىرىقى 77 تۈرلۈك ئەمەل ئىماننىڭ ئىپادىلىرى بولۇپ، سەھەۋلىبۇخارنىڭ شەرھىسى

«ئۈمدەتولقارى» نىڭ 1-جىلد 128-129-بەتلەردىن تەرجىمە قىلىندى، يەنە «دۇررەتۇن

ناسىھىن» نىڭ 18-بېتىدىن، دىن دەرسلىك كىتابىدىن ئېلىندى، قىسمەن ئىزاھمۇ بېرىلدى.)

ناماز ئوقۇش ۋە سالامەتلىك

خۇاڭ باۋدۇڭ

جىمجىتلىقىمۇ بولۇش، بەدەن بىلەن روھقا تەڭ ئېتىبار بېرىشتەك سالامەتلىك قائىدىسى ”ئېقىن سۇ سېسىمايدۇ، ئىشك ئۈلگۈچىكى چىرمايدۇ“، ”ھاياتلىق ھەرىكەتتە“ دەيدىغان پەلسەپىۋى قاراشلارغا تامامەن ئۇيغۇن كېلىدۇ.

تۆۋەندە ناماز ئوقۇش بىلەن سالامەتلىكنىڭ مۇناسىۋىتى مەسىلىسىنى قىسقىچە بايان قىلىپ ئۆتىمىز.

1. **پاكىزلىق** — بەدەن پاكىزلىقى، قەلب پاكىزلىقى، ئورۇن پاكىزلىقى، كىيىم-كېچەك پاكىزلىقىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ (كېيىنكى ئىككىسىنى بايان قىلىش قىسقارتىلدى).

(1) **بەدەن پاكىزلىقى** — ناماز ئوقۇشتا چوقۇم غۇسۇل قىلىش، تاھارەت ئېلىش لازىم. تازىلاشقا قولايلىق بولۇش ئۈچۈن قول، پۇتنىڭ تىرىنقىنى، قولتۇق، ئارقا پېشاپ، زەكەر تۈكلىرىنى ئېلىش كېرەك. ئەرلەر ئۆسۈك چاچلىرىنى ئالدۇرۇشى ۋە خەتنە قىلدۇرغان بولۇشى كېرەك.

غۇسۇل قىلىش — ئەر، ئاياللار بىر تۆشەكتە بولغاندىن كېيىن ياكى ئەرلەر ئېھتىلام بولۇپ قالسا، ئاياللار ھەيز كۆرسە، چۈشىدە ئەر-ئاياللار بىر تۆشەكتە بولۇپ قالسا، چوقۇم بەدەننىڭ ئاستىن-ئۈستۈن ھەممە ئەزاسىنى پاكىز يۇيۇش لازىم. بۇنداق قىلغاندا، يالغۇز پاكىزلىنىپلا قالماي، يەنە يېقىنلىشىشتىن كېلىپ چىقىدىغان كېسەللەرنى ئازلاتقىلى ۋە ئۇنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ.

ناماز ئوقۇش ئىسلام دىنىدىكى بەش پەرزنىڭ بىرى بولۇپ، مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاغا ھەمدۇسانا ئوقۇش، ئاللاغا ئىبادەت قىلىشىدىكى مۇھىم بىر تۈرلۈك دىنىي ئەمەلى. ناماز ئوقۇشتا، ئاۋۋال سۇ بىلەن بەدەندىكى پاسكىنچىلىقلار تازىلىنىدۇ؛ ئاندىن ئاللاغا بولغان گۈزەل ھەمدۇسانالار ئارقىلىق كۆڭۈلدىكى ناپاكىلىقلار چىقىرىپ تاشلىنىدۇ؛ قېلىپلاشقان ھەرىكەتلەر ئارقىلىق ئۇلۇغ ئاللاغا ئىبادەت قىلىش بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ كۆڭلى ئەمىن تاپىدۇ ۋە روھىي دۇنياسى تاۋلىنىدۇ. ھەر دائىم ناماز ئوقۇش مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللا رەھىمىتىگە تەشەككۈر ئېيتىشىنىڭ، ئىمانى ئىخلاسلۇقىنىڭ كونكرېت ئىپادىلىنىشىدۇر، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ناماز ئوقۇش يەنە كىشىلەر قەلبىنىڭ خەيرلىك ئىشلارغا مايىل بولۇشىغا، ناھەق ياكى يامان ئىشلاردىن ساقلىنىشىغا تۈرتكە بولىدۇ. ئىسلام دىنىنىڭ كىشىلىك كۆز قارىشى ”ئىككى دۇنيالىق بەخت-سائادەت“نى ئىزدەشتۈر. بۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، ھەر دائىم ناماز ئوقۇش مۇسۇلمانلارغا ھەم ئاخىرەتلىك ساۋابىنى، ھەم بۇ دۇنيالىق سالامەتلىكنى بېغىشلايدۇ. جۇڭگو تىبابەتچىلىكىدە ”جىمجىتلىق روھنى يېتىلدۈرىدۇ، ھەرىكەت بەدەننى يېتىلدۈرىدۇ“ دەپ قارىلىدۇ، تىبابەتچىلىك نۇقتىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئىسلام دىنىدىكى تاماز ئوقۇش ”پاكىزلىق، جىمجىتلىق، ھەرىكەت“نى ئۆزىدە بىر گەۋدە قىلىپ مۇجەسسەملەشتۈرگەن بولۇپ، ئۇنىڭ بەدەن ھەرىكىتىمۇ، روھىي

كېرەك.

مۇشۇنداق بولسا، بىر كۈنلۈك بەش ۋاق نامازدا، قول جەمئىي 45 قېتىم، ئالدى-ئارقا پېشاپلار 15 قېتىم يۇيۇلىدۇ، ئېغزىنى غە-غەرە قىلىش، بۇرۇننى مە-مەزە قىلىش 15 قېتىمدىن بولىدۇ، يۈز 15 قېتىم يۇيۇلىدۇ، بىلەك 15 قېتىم يۇيۇلىدۇ، 15 قېتىم مەسھى قىلىنىدۇ (مەسھى قىلغاندا قۇلاق سۇپرىسىنىڭ ئىچى-تېشىمۇ 15 قېتىم تازىلىنىدۇ)، يۇيۇلۇپ بولغاندىن كېيىن لۈڭگە بىلەن سۈرتۈلىدۇ. قېتىم سانى بۇنداق كۆپ بولغان ئۇۋۇلاپ يۇيۇش، سۈرتۈشلەر قان ئايلىنىشىنى يېتەرلىك ھالدا تېزلىتىدۇ، بۇ خۇددى توڭلاتقۇنىڭ ئىچى-تېشىدىكى چاڭ-توزان، كىر، مۇزلارنى تازىلاش ئارقىلىق توڭلاتقۇنىڭ توڭلىتىش سىستېمىسىنىڭ ياخشى يۈرۈشىگە كاپالەتلىك قىلىپ، ئۇنىڭ ئىشلىتىلىش ئۆمرىنى ئۇزارتىشقا ئوخشايدۇ. بىراق غۇسۇل قىلىش، تاھارەت ئېلىشنىڭ رولى پەقەت بۇنىڭلىق بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ، ناھايىتى مول ئەقلىلىك ۋە تەقۋادارلىققا ئىگە مۇسۇلمانلارنىڭ يۇيۇنۇشى ۋە ئۇۋۇلاشلىرى ئارقىلىق ئۇنىڭ رولى تېخىمۇ يۇقىرى پەللىگە يېتىدۇ.

يۇيۇلىدىغان ئورۇنلارنىڭ ھەممىسى قان تومۇر، نېرۋىلار زىچ ئورۇنلاشقان سەزگۈ ئەزالار ۋە ئاخىرقى ئۈچ ئورۇنلار، يەنى ئادەم بەدىنى بىلەن تەبىئەت دۇنياسى ئۈچۈر ئالماشتۇرىدىغان سەزگۈ ئورۇنلار، شۇنداقلا ئادەم بەدىنى ماددا ئالماشتۇرىدىغان ۋە ئوكسىگېن قوبۇل قىلىدىغان كۆزنەكلەردۇر. مۇسۇلمانلار ھەر كۈنى مۇشۇنداق قىلىدۇ، يىل بويى مۇشۇنداق قىلىدۇ، بۇنداق قىلىش پەقەتلا مەينەتچىلىكىنى تازىلاش بولۇپ قالامدۇ؟ ياق! تاھارەت ئېلىش ھەم بەدەندىكى ئەزالارنىڭ پائالىيەت يوللىرىنى راۋانلاشتۇرۇش، ھەم سەزگۈ ئەزالارنى تازىلاپ تەرتىپكە سېلىش بىلەن،

ئە-ئاياللارنىڭ بىر تۆشەكتە بولۇش قېتىم سانىمۇ نىسبەتەن ئازىيىدۇ، بولۇپمۇ ئوتتۇرا ياش، ياشانغان كىشىلەر ئۈچۈن ئېيتقاندا، زەئىپلىشىش خاراكتېرىدىكى كېسەللەرنىڭ قوزغىلىش نىسبىتى تۆۋەنلەيدۇ. ئە-ئاياللارنىڭ بىر تۆشەكتە بولۇش قېتىم سانىنىڭ كۆپ بولۇشى كېسەل پەيدا قىلغۇچى بىر خىل ئامىل بولۇپلا قالماي، بەلكى بىر خىل پاتولوگىيىلىك مېخانىزىمدۇر. داۋالاش جەريانىدىكى تەكشۈرۈش ۋە خاتىرىلەردىن قارىغاندا، نۇرغۇنلىغان يۈرەك كېسىلى، مېڭە قان تومۇرى كېسىلى، دىئابېت (شېكەر سىيىش) كېسىلى ۋە بۆرەك كېسىلىگە گىرىپتار بولغۇچىلارنىڭ كېسەللىك ئۆزگىرىشىنى قوزغاتقۇچى ئامىل ئە-ئاياللارنىڭ بىر تۆشەكتە بولۇشى بىلەن ناھايىتى زىچ مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، ئۇ، كېسەلگە گىرىپتار بولغۇچىلارنىڭ كېسىلىنى ئېغىرلاشتۇرىدۇ ياكى يامانلاشتۇرىدۇ. ھەتتا يۈرەك كېسىلىگە گىرىپتار بولغان بەزى كىشىلەر بىر ئاخشاملىق خۇشلۇقنى دەپلا بۇ ئالەم بىلەن خۇشلىشىدۇ.

تاھارەت ئېلىش — ھەر قېتىملىق نامازدىن بۇرۇن چوقۇم تاھارەت ئېلىش لازىم. ئۇنىڭ تەرتىپى:

ئاۋۋال ئىككى قولى يۇيۇش، ئىستىنجا قىلىش (ئالدى-ئارقا پېشاپلارنى يۇيۇش)، ئاندىن يەنە قولى يۇيۇش، ئاغزىنى چايقاش (غە-غەرە قىلىش)، بۇرۇنغا سۇ ئېلىپ مە-مەزە قىلىش، يۈزىنى يۇيۇش، ئىككى بىلەكنى جەينەك بىلەن قوشۇپ يۇيۇش، باشقا مەسھى قىلىش (جۈملىدىن ئىككى قۇلاق سۇپرىسىنىڭ ئىچى-تېشىنى ئۇۋۇلاپ يۇيۇش)، ئىككى پۈتنى ئوشۇق بىلەن قوشۇپ يۇيۇش، ئاندىن يەنە قولى يۇيۇشتىن ئىبارەت. تاھارەت ئالغاندا، ھەربىر ئەزانى ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم ئۇۋۇلاپ يۇيۇش كېرەك، پۈت، قول بارماق ئارىلىرى ۋە تىرناق ئاستىمۇ پاكىز تازىلىنىشى

ئۈچ نېرۋىلارنى غىدىقلاپ، ئۈچ ئەزا قان تومۇرلىرىنىڭ ئۆتۈشچانلىقىنى ئاشۇرۇپ، سەزگۈرلۈكنى كۈچەيتىپ، ماسلىشىش ئىقتىدارىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، ئادەملەر بىلەن تەبىئەتنىڭ ئۆزئارا تەسىر قىلىش ۋە چىقىرىش-قوبۇل قىلىش مۇناسىۋەتلىرىنى تەڭشەپ، ماددا ئالمىشىشنى ئىلگىرى سۈرۈپ، بەدەننى ساغلاملاشتۇرۇش، بالدۇر قېرىشتىن ساقلىنىش مەقسىتىگە ئېرىشتۈرىدۇ. مۇشۇنداق ھالەتتە تەننى ساغلاملاشتۇرۇش ۋە قان ئايلىنىشىنى ياخشىلاش بولۇپمۇ ياشانغانلاردىكى كېسەللىك ئۆزگىرىشى (يۈرەك كېسىلى، مېڭە قان تومۇر كېسىلى، قان تەركىبىدە ياغ كۆپ بولۇش، دىئابېت كېسىلى، جىگەرگە ياغ ئولتۇرۇش كېسىلى، دېۋەڭلىك كېسىلى قاتارلىقلار) نىڭ ئالدىنى ئېلىشتا ئاكتىپ رول ئوينايدۇ، جۇڭگوچە تىبابەتچىلىكتە: ”ئىچكى ئەزادا بار بولغىنى، مۇقەررەر ھالدا تاشقى ئەزادا ئىپادە تاپىدۇ“، ”تاشقى بەش ئەزا ئىچكى بەش ئەزانىڭ ئىپادە بولىدۇ“ دېيىلگەن. ھازىرقى زامان كۆپ تەرەپلىمە ئۇچۇر نەزەرىيىسىنىڭ يۇقىرى قاتلاملىق تەتقىقاتى ئايرىملىق بىلەن پۈتۈنلۈكنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋەتچانلىقى ۋە ئالمىشىشچانلىقىنى تېخىمۇ ئىسپاتلاپ بەردى.

(2) قەلب پاكىزلىقى — ئىسلام دىنى ئەقىدىسى ۋە ئەھكاملىرى بويىچە، ھەربىر كىشى ئۆزىنىڭ روھىي دۇنياسىنى تەڭشەپ، يامان نىيەتلەرنى چىقىرىپ تاشلاپ، گۇناھلىرىغا تەۋبە قىلىپ يېڭىچە يول تۇتۇشى، غەزەپ-دەنەپەرەت، ئۆچ-ئاداۋەت، ھەسەت-خورلۇق، غەم-قايغۇ، ئازابلىنىش قاتارلىق كەيپىياتلارنى تۈگىتىپ، ئۆز روھىنى پاكلاشتۇرۇشى، ئۆز قەلبىنى گۈزەللەشتۈرۈشى كېرەك. «ئىچكى كېسەللەر دەستۇرى» دە مۇنداق دېيىلگەن: ”يۈرەك بەدەندىكى بارلىق ئىچكى ئەزالار ئىچىدىكى ئەڭ مۇھىم ئەزادۇر، ھەسرەت-دەنەپەرەت، غەم-قايغۇ

يۈرەكنى تىرتىتىدۇ، يۈرەك تىترەش بولسا، بارلىق ئىچكى ئەزالارنى ئېغىر ئاجىزلاشتۇرىدۇ“.

ناماز ئوقۇيدىغان كىشىلەرنىڭ مۇشۇنداق ھەر كۈنلۈكى بەش ۋاق ناماز ئۆتۈشى ئىچكى جەھەتتە قەلب پائالىيىتىنى تەڭپۇڭلاشتۇرۇپ، ھەرقايسى ئەزالارنىڭ فۇنكسىيىسىنى تەڭشەيدۇ، تاشقى جەھەتتە، ئائىلە، ئىجتىمائىي مۇھىت، كىشىلىك مۇناسىۋەتلەرنى ماسلاشتۇرىدۇ، شۈبھىسىزكى، بۇ جىسمانىي ۋە قەلبىي ساغلاملىققا پايدىلىقتۇر.

2. جىمجىتلىق — ئورۇن جىمجىتلىقى،

تەن جىمجىتلىقى، قەلب جىمجىتلىقىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

بۇ ئۈچ خىل جىمجىتلىق سىرتىدىن ئىچىگە، تۆۋەندىن يۇقىرىغا قاراپ بولىدىغان قەلب تاۋلاش ئۇسۇلىدۇر. بۇ ئۇسۇل بەدەن بىلەن قەلبنى جىمجىت ئورۇندا قويۇپ، ئىچى بىلەن تېشىنى ئوخشاش جىمجىت قىلىپ، قەلبنى ئىشلىتىشكە ئېتىبار بېرىپ، خاتىرجەم ھالدا ئاتموسفېرا بىلەن ئۇچرىشىپ، ئۇنىڭدىن بەھرە ئالىدۇ ۋە ئۇنى قوبۇل قىلىدۇ، شۇنداقلا ئۇنى تەبىئەتكە قايتۇرۇپ، تەبىئەتنى مەنپەئەتدار قىلىدۇ، بۇ ئارقىلىق تەبىئەت بىلەن ئادەمنى بىرلەشتۈرۈشنى ئىشقا ئاشۇرىدۇ. بولۇپمۇ قەلب جىمجىتلىقى ناماز ئۆتۈگۈچىلەردىن باشقا نەرسىگە نەزەر سالماسلىقىنى، سىرتقى ئىشلارغا قۇلاق سالماسلىقىنى، ئىچكى روھىي ھالەتنى ساقلاشنى، ئوي-خىيالنىڭ بىر نۇقتىغا مەركەزلىشىشىنى تەلەپ قىلىدۇ، بۇ ھازىرقى زامان تىبابەتچىلىكىدىكى ”ھالەتنى بوشاشتۇرۇپ داۋالاش ئۇسۇلى“غا ئوخشاپ كېتىدۇ، روھىي ھالەت ۋە تىنىقنى تەڭشەش ئارقىلىق نەپەس ئېلىش، يۈرەك سوقۇش چاستوتىسىنى تۈۋەنلىتىپ، پۈتۈن بەدەننى ئەرەكەت ھالەتكە كەلتۈرۈش بىلەن، يۈرەكنى ئەڭ ياخشى ھالەتتىكى ئارام ئېلىشقا ئىگە قىلىپلا قالماي، بەلكى يەنە چوڭ مېڭە پوستىنىڭ

تەبىئەتنىڭ ساپ ھاۋاسىدىن بەھرە ئېلىپ، ئۇنى قوبۇل قىلىش بىلەن يۈرەكنى تازىلاپ، روھنى شادلاندىرغىلى بولىدۇ. قۇلاق يۇمشىقىنىڭ ئارقىسىدىكى پەللىنى مۇشۇنداق ئۇزاق ۋاقىتلار بېسىپ بەرگەندە، قۇلاق كېسەللىكى، يۈز پالىچىنىڭ ئالدىنى ئالغىلى، قۇلاق گاس بولۇپ قېلىشتىن ساقلانغىلى بولىدۇ؛ قۇلاق قېقىشتىن كېيىن، ئىككى قول بىرىنىڭ ئۈستىگە بىرى ئېلىنىپ، كىندىك ئاستى (پەللە بار جاي) غا قويۇلىدۇ، بەدەن ئالدىغا ئازراق ئېگىلىدۇ، كۆز سەجدە قىلىنىدىغان جايغا تىكىلىدۇ، نەپەس تەبىئىيلىشىدۇ، ئېغىزدا يۇقىرى-تۆۋەن ئاۋازلار گىرەلەشتۈرۈلۈپ، سۈرمىيەتلەر ئوقۇلىدۇ، بۇ ھالەتتە تەقۋادارلىق، ئېھتىرام ئىپادىلىنىدۇ، ھېچقانداق ئوي-خىيال بولمايدۇ، كۆڭۈل ئاللاغا مايىل بولىدۇ. بىردەمدىلا ئېغىزغا شۆلگەيلەر يىغىلىدۇ، ئۇنى پەقەتلا يۈتۈۋېتىشقا بولىدۇكى، تۈكۈرۈۋېتىشكە بولمايدۇ. ھەر قېتىم ئىككى مىنۇتتىن بەش مىنۇتقىچە، كۈنگە 32 قېتىم مۇشۇنداق قىلغاندا، دەل ئىككى سائەت بولىدۇ، بۇنداق ئۇزاق ۋاقىت ئىچىدە خىلىتلار تولۇقلىنىدۇ، يەنى ئىچكى ئاجراتمىلار يېتەرلىك بولىدۇ.

(2) يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇش (ئەتتەھىياتۇدا ئولتۇرۇش) — بىر كۈندىكى بەش ۋاق نامازدا جەمئىي 17 قېتىم يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇلىدۇ. باش پەسكە ئازراق قىيىپ ئىككى كۆزنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتى ئالاھىدە گەۋدىلىنىدۇ. ئېغىزدا ھەمدۇسانا، تەۋبە، دۇئا سۆزلىرى ئاۋازسىز ئوقۇلىدۇ. قىرائەت قىلغاندا ئېغىزنىڭ ئىككى قوۋزى چىقارغان شۆلگەيلەر قىيامدا تۇرغان ۋاقىتتىكىدىن تېخىمۇ كۆپ بولىدۇ. پەقەت قىيامدا تۇرۇش، ئەتتەھىياتۇدا ئولتۇرۇشتەك ئىككى تۈرلە، بىر كۈندىكى بەش ۋاق نامازدا 49 قېتىم، ئىككى سائەتتىن ئارتۇق ئۇزاقلىقتا بولۇپ، بەدەننىڭ ئىچكى ئاجراتمىلارنى چىقىرىش

تەڭپۇڭلۇقى ۋە مېڭە ھۈجەيرىلىرىنى جانلاندۇرۇشقا، مېڭە ھۈجەيرىلىرىنىڭ قېرىپ كېتىشىنى ئاستىلىتىشقا، شۇنداقلا ئىچكى ئاجراتما سىستېمىسىنى تەڭشەشكە، بۇ ئارقىلىق بەدەندىكى ھەرقايسى سىستېمىلارنىڭ فۇنكسىيىسىگە قارىتا كۆپ تەرەپلىملىك تەڭشەش ئېلىپ بېرىپ، مېڭە، يۈرەك كېسەللىكىنىڭ ئۆزگىرىشىدىن ئۈنۈملۈك ساقلنىشقا پايدىلىق بولىدۇ.

3. ھەرىكەت — ناماز ئۆتەشتىكى ھەر خىل

ھەرىكەت، ئۇسۇللارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ناماز ئۆتكەندە، بەلگىلەنگەن ھەرىكەت، قىياپەت، ھالەتلەر بويىچە، رىتمىلىق ھالدا، قىيامدا تۇرۇش، قۇلاق قېقىش، رۇكۇدا تۇرۇش، ئەتتەھىياتۇدا ئولتۇرۇش (يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇش)، سەجدىگە چۈشۈش، سالام بېرىش، دۇئاغا قول كۆتۈرۈش قاتارلىق ھەرىكەتلەر بەجا كەلتۈرۈلىدۇ. ھەر كۈندىكى بەش ۋاق نامازدا جەمئىي 12 قېتىم قۇلاق قېقىلىدۇ، 32 قېتىم قىيامدا تۇرۇلىدۇ، 32 قېتىم رۇكۇ قىلىنىدۇ، 64 قېتىم سەجدە قىلىنىدۇ، 17 قېتىم ئەتتەھىياتۇدا ئولتۇرۇلىدۇ، 12 قېتىم سالام بېرىلىدۇ، 5 قېتىم دۇئا قىلىنىدۇ.

(1) قىيامدا تۇرۇش — ناماز ئۆتكەندە ئىككى پۈت ئارىلىقىنى بىر مۇشت پاتقىچىلىك قالدۇرۇپ، تۈز تۇرغاندىن كېيىن، ئاۋۋال ئىككى ئالقان يېرىم يۈمۈك ھالەتتە كۆتۈرۈلۈپ، باش بارماق ئۇچى قۇلاق ئارقىسىغا تەگكۈزۈلىدۇ، قەلب، ئېغىز، قول بىر ھالەتكە كەلتۈرۈلىدۇ (قەلبدە ئاللا يادلىنىدۇ، ئېغىزدا تەكبىر ئېيتىلىدۇ، ئىككى قول تەڭلا ئېچىلىدۇ)، بۇ ئارقىلىق تەن، ئىلاھ، ئاۋازنىڭ ماس ھالەتلىك قوشۇلمىسى ئىشقا ئاشۇرۇلىدۇ، بۇنداق قىلغاندا، ئالقان ئوتتۇرىسىدىكى پەللىنى ئەڭ يۇقىرى چەكتە گەۋدىلەندۈرۈپ، يۇقىرىغا ئۆرلەۋاتقان پاسكىنا گازلارنى چىقىرىپ تاشلىغىلى، شۇنىڭ بىلەن بىرگە

جەينەك بىلەن كۆكرەك، كۆكرەك بىلەن يەر يۈزى ئوتتۇرىسىدىكى ئارىلىق چوقۇم بىر قوزا ئۆتەلگۈدەك چوڭلۇقتا بولۇش ئۆلچەم قىلىنىدۇ. ئېغىزدا ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم ھەمدۇسانا ئوقۇلىدۇ، كۆپ ئوقۇش چەكلەنمەيدۇ. ئىككى پۈتنىڭ ئون بارمىقى چوقۇم يەرگە چىڭ تەڭگۈزۈلۈپ، ئالدىغا قارىتىلىشى لازىم. بىر كۈندە مۇشۇنداق 64 قېتىم سەجدە قىلىش تەلەپ قىلىنىدۇ، بۇنىڭدا:

بىرىنچىدىن، كۆكرەكنى چىقىرىپ، قورساقنى ئىچىگەرەك تارتىپ، كاسنى كۆتۈرۈپ، ئىشتانباغنى چىڭىتىقاندېلا، ئاندىن سەجدە قىلغان ۋاقىتتا، كۆكرەك ئاستىدىن بىر قوزا ئۆتەلگۈدەك بوشلۇق قالدۇرغىلى بولىدۇ، ئۇنداق بولمايدىكەن، ناماز مەقبۇل بولمايدۇ، بۇ ئۈچ تۈرلۈك تەلەپ ھەر كۈندىكى 64 قېتىملىق سەجدىگە مەھكەم تۇتاشتۇرۇۋېتىلگەن بولۇپ، كۈنلەپ، ئايلاپ مۇشۇنداق قىلىۋەرگەندە، قورساققا ياغ يىغىلمايدۇ. كونىلاردا: "ئىشتانباغ ئۇزۇن بولسا، ئۆمۈر قىسقا بولىدۇ" دەيدىغان گەپ بار، گەرچە بۇ گەپلەر تەجرىبە ئاساسىدا ئېيتىلغان بولسىمۇ، بىراق ھازىر ئىلىم-پەن تەرىپىدىن ئىسپاتلاندى. ئامېرىكا مېدىتسىنا ئالىملىرىنىڭ تەتقىق قىلىشىچە، ئادەمنىڭ قورساق قىسمىدىكى ياغ ھۈجەيرىلىرىنىڭ ھەرىكىتى بەدەننىڭ باشقا جايلىرىدىكى ياغ ھۈجەيرىلىرىنىڭ ھەرىكىتىدىن جانلىق بولۇپ، ئۇ، ياغ ماددىسىنى قان ئايلىنىش ئارقىلىق ئوڭايلا جىگەرگە كىرگۈزۈپ، جىگەردە كۆپ مىقداردىكى زىچلىقى تۆۋەن ياغ ئاقسىللىرىنى پەيدا قىلىدۇ، ئۇ قان ئايلىنىشقا كىرىپ، قىزىل تومۇر تېمىغا چۆكۈۋېلىپ، زىچلىقى يۇقىرى ئاقسىلنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىش بىلەن، قان سۈپىتى، قان پىلازمىسى، قاننىڭ يېپىشقا قىلىق دەرىجىسى قاتارلىقلاردا بىر قاتار كېسەللىك ئۆزگىرىشىنى پەيدا قىلىپ، ھەر خىل قان سۈيۈقلۈكى مەنبەلىك كېسەللىكلەرنى ۋۇجۇدقا

رولىنى تەڭشەش، ياخشىلاش، جانلاندىرۇشتا خېلىلا پايدىلىق رول ئوينايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، يۈكۈنۈپ ئولتۇرغان ۋاقىتتا ئىككى پۈتنىڭ تاپنى قوش ھالقا پەللىسىنى بىۋاسىتە تىرەپ تۇرىدۇ، ھەر قېتىملىق نامازدىكى ئەڭ ئاخىرقى ئۇزاق ئولتۇرۇش تاماملانغاندىن كېيىن، پۈتۈن بەدەننىڭ بېشى بىلەن ئىككى تىز ئۈگىسى ۋە قوش ھالقا پەللىسى ئورنىدا قوجلۇشۇش ۋە ئىسسىقلىقتىن كېڭىيىش تۇيغۇسى پەيدا بولىدۇ. جۇڭگو تىبابەتچىلىكىدە: "تىز پەينىڭ ئوۋىسى" دەپ قارىلىدۇ. مۇشۇنداق ھەر كۈنلۈكى تىز ئۈگىسىنى نەچچە ئون قېتىم ئېگىپ بېسىش، شۈبھىسىزكى، مۇسكۇل ۋە سۆڭەكلەرنى چىنىقتۇرۇشنىڭ ياخشى ئۇسۇلىدۇر. بولۇپمۇ ئادەم قېرىشقا باشلىغاندا، ئولتۇرغۇچ سۆڭەك نېرۋىلىرىنىڭ ئىككى پۈتتە تۇتىشىدىغان ئورنىنىڭ مۇشۇنداق ئۇزاق مەزگىللىك توختاۋسىز ئېگىلىپ بېسىلىشى كاسا ۋە پۈت مۇسكۇللىرى، تومۇرلىرى، نېرۋىلىرىغا نىسبەتەن ئۇۋۇلاش رولىنى ئويناپ، پۈتتىكى قاننىڭ ئايلىنىشىنى تېزلىتىدۇ، ئىككى پۈتنىڭ ئاخىرقى ئۈچىدىكى مىكرولۇق قان ئايلىنىشىنى راۋانلاشتۇرۇپ، يانپاش ۋە ئىككى پۈتتىكى ھەرقايسى ئۈگىلەرنى تۇتاشتۇرغۇچى ھالقىلارنىڭ ئېلاستىكىلىكىنى كۈچەيتىدۇ، ئۈگىلارنىڭ ھەرىكەتچانلىقىنى ئاشۇرۇپ، بالدۇر قېرىپ-ئاجىزلاپ كېتىشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ.

(3) سەجدە قىلىش — بىر كۈندىكى بەش ۋاق نامازدا جەمئىي 64 قېتىم سەجدە قىلىنىدۇ. ئۇنىڭغا قويۇلىدىغان كونكرېت تەلەپ: ئىككى قول ئالقىنى ئازراق كۆتۈرۈلۈپ، ئاۋۋال يەرگە قويۇلىدۇ، ئىككى قۇلاقنىڭ ئىككى تەرىپىگە يېقىنلاشتۇرۇلىدۇ، ئىككى جەينەك كۆتۈرۈلىدۇ، كۆكرەك ئالدىغا چىقىرىلىپ، قورساق ئىچىگەرەك تارتىلىدۇ، قورساقنى يۇتا يۈزىگە تەڭگۈزۈشكە بولمايدۇ، جەينەك بىلەن جەينەك، جەينەك بىلەن تىز،

چىقىرىدۇ، مەسىلەن، يۇقىرى ياغلىق قان كېسىلى، ياغلىق جىگەر كېسىلى، قىزىل تومۇر قېتىش كېسىلى، تاجسىمان قان تومۇرلۇق يۈرەك كېسىلى، شامال تېگىش، دىئابېت (شېكەر سېيىش) كېسىلى قاتارلىقلار.

ئىككىنچىدىن، ئىككى پۈتتىن ئون بارمىقنىڭ ئالدىغا قارىتىلىپ يەرگە تەگكۈزۈلۈشى سەجدە قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا ئېلىپ بېرىلىدۇ، پۈتۈن بەدەننىڭ ئېغىرلىق مەركىزى ئالدىغا يۆتكىلىپ، كاسا قىسىم يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، كۈچ پۈت بىلەن تۇتۇشقا قايىتقاچقا، پۈتتىن بارماقلىرى بىلەن تۇتۇشقا تۇرىدىغان پەللە تولۇق ئېچىلىش بىلەن تەبىئەت بىلەن ئۇچرىشىپ، كۈنىنى چىقىرىش (بۆرەك پاسكىنا يەللەرنى چىقىرىدۇ)، يېڭىنى قوبۇل قىلىش (ساپ ھاۋانى قوبۇل قىلىش) بولىدۇ، بۇنداق پاسكىننى چىقىرىپ تاشلاپ، پاكىزنى كىرگۈزۈش ئارقىلىق بۆرەك ساغلاملىشىپ، بەل كۈچىيىدۇ، پەقەت بۆرەك كۈچلۈك بولغاندىلا، ئاندىن ئادەملەرنىڭ بەدىنى قاۋۇل، مېڭىسى ئۆتكۈر، ھەرىكىتى چاققان بولىدۇ. نامازدىكى باشقا ھەرىكەتلەر (قۇلاق قېقىش، دۇئا قىلىش، سالام بېرىش، رۇكۇ قىلىشنى كۆرسىتىدۇ) گە كەلسەك، بىر كۈندىكى بەش ۋاق نامازدا جەمئىي 125 ھەرىكەت ئېلىپ بېرىلىدۇ، بۇ ھەرىكەتلەرنىڭ ئادەم بەدىنىنىڭ يۇقىرىدىن تۆۋەنگىچە بولغان ھەرقايسى ئاساسلىق چوڭ ئۆگىلىرى: بويۇن، بېغىش، جەينەك، مۆرە، بەل، يانپاش، تىز، ئۇشۇق ۋە پۈت بارماقلىرىنىڭ ھەرىكىتىگە قانچىلىك ئۈنۈمى بارلىقىنى سەھىيە چەكلىمىسىدىن بىرمۇبىر تەھلىل قىلىمىدۇق.

يۇقىرىدا بايان قىلغانلارنى يىغىنچاقلاپ ئېيتساق، ناماز ئوقۇش سۈرلۈك، ھەيۋەتلىك ۋە ناھايىتى تەقۋادارلىققا تولغان دىنىي كەيپىيات ئىچىدە بەجا كەلتۈرۈلىدىغان بولغاچقا، ئۇ ھەرگىزمۇ

باشقا چېنىقىش پائالىيەتلىرىگە ئوخشىمايدۇ، نامازخاننىڭ كۆڭلى، ئوي-خىيالى جەمئىيەتنى بىر ياققا قالدۇرۇپ قويۇپ، تەبىئەتكە قايتىدۇ، ئىچى-تېشى پاكىز، تىنچ مۇھىتتا نامازنى تاماملايدۇ، ناماز ھەرىكەتلىرى ئايرىم ئەزالاردىن پۈتۈن بەدەنگە، يۇقىرىدىن تۆۋەنگە، سىرتتىن ئىچىگە قاراپ تەرتىپلىك ئېلىپ بېرىلىدۇ، قەلبدە نىيەت بولۇپ، بەدەن قەلبىگە ئەگىشىپ ھەرىكەت قىلغاچقا، قەلبى جىمجىتلىق ئىچىدە تۇرۇپ بەدەن ھەرىكەت قىلىدىغان، ھەرىكەت ئىچىدە جىمجىتلىققا ئىنتىلىدىغان، جىمجىتلىق ئىچىدە ھەرىكەت بولىدىغان بىر خىل قوبۇل قىلىش، چىقىرىشقا يېتەكلەش گۈمبىسىنى يەنى ئەڭ ياخشى بەدەن يۇمشىتىش گىمناستىكىسى ۋە يۇيۇنۇش-ئۇۋۇلاش ماھارىتىنى شەكىللەندۈرگەن؛ بولۇپمۇ ناماز بامدات (تاڭ يورۇشتىن بۇرۇن) ۋە نامازشام (كۈن ئولتۇرۇپ 15 مىنۇت ئۆتكەندە) ۋاقتىدا، ئادەم بەدىنىدىكى ماغدۇر ۋە قان ئىچىدىن تېشىغا چىقىدۇ، تەبىئەتتىكى ھاۋا سىرتتىن ئىچىگە كىرىدۇ، شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، ئادەم بەدىنىدىكى ماغدۇر ۋە قان تەبىئەت دۇنياسىدىكى مەنىي تەكشىلىك بىلەن مۇسبەت يوشۇرۇنلۇقنىڭ تەڭشىلىش دەرىجىسىگە بېرىپ يېتىدۇ، ئومۇمىي نۇقتىدىن قارىغاندا، ناماز ئوقۇش يۈرەكنى ئاسراپ، بۆرەكنى قوغدايدۇ، ھېسسىيات ۋە ئىرادىنى تاۋلايدۇ، يەنى سۇ، ئوتنى ئاساس قىلىپ، پاكىزلىق، جىمجىتلىق ۋە ھەرىكەتنىڭ ماس بىرلىكىنى ئاچقۇچ قىلىپ، ھەق بىر (بىر مەنبە) گە بولغان ئېتىقاد ئارقىلىق ئۈچ ئامىل (سۇ، ئوت، ھاۋا) نى بىرلىككە كەلتۈرۈش، ئايرىم ھەرىكەتلەرنى پۈتۈن بەدەنگە ۋەكىل قىلغۇزۇش، ئايرىملىقنى بىر پۈتۈنلۈك بىلەن ئىگەللەش ئارقىلىق ئۆزئارا تەسىر كۆرسىتىش، ئۆزئارا تىزگىنلەش، ئۆزئارا ئىلگىرى سۈرۈش بىلەن ئوبىيكتىپ جەھەتتە ئۆمۈر (داۋامى 48-بەتتە)

«قۇرئان كەرىم» دىكى سودا ۋە سودا ئەخلاقىغا دائىر بەزى چۈشەنچىلەر

◆ ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەد

ناھايتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاننىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

دېگەن: "كىشىنىڭ ئۆز ئەمگىكىگە يۆلىنىپ يېگەن تامىقى ئەڭ ھالال تاماقتۇر، ئاللاننىڭ پەيغەمبىرى داۋۇد ئەلەيھىسسالام ئۆز ئەمگىكىگە يۆلىنىپ ياشايتتى". بۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا "جۇمۇئە" سۈرىسىدەمۇ "ناھاز ئوقۇلۇپ بولغاندا زېمىنغا تارىلىپ، ئاللاننىڭ پەزىلىدىن تەلەپ قىلىنغانلار، مەقسىتىڭلارغا ئېرىشىش ئۈچۈن ئاللاننى كۆپ ياد ئېتىڭلار" (62-سۈرە، 10-ئايەت) دېيىلگەن. ئىسلام دىنىدا قەيت قىلىنىشىچە، پەقەت قىيامەت كۈنىلا سودا سېتىق بولمايدۇ، ئۇنىڭغىچە ئىنسانلار ئۆز ھاياتىنى ساقلاش، جېنىنى ئوبدان بېقىش ئۈچۈن تىرىكچىلىك قىلىدۇ، سودا سېتىق بىلەن شۇغۇللىنىدۇ؛ سودا ھەركىم ئۆز ئەجرى، رىسقى، نېپىسۋىسىگە ھەم نىيەت ئىقبالىغا لايىق پايدىغا، تۇرمۇش مەئىشەتلىرىگە ئېرىشىدۇ. ئىسلام ئەقىدىسىدە، «قۇرئان كەرىم» ۋە ھەدىسلەردە سودا سېتىق ئىشلىرىغا (جۈملىدىن ئىنسانلارنىڭ تۇرمۇش تىرىكچىلىكىگە ۋە بۇ دۇنيادىكى بەخت-سائادىتىگە مۇناسىۋەتلىك باشقا ئىشلىرىغا) قارىتا كەڭ يول قويۇش، قوللايدۇ ۋە تەلەش گەرچە مەركەزلىك ئورۇندا تۇرمىسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭدا ئىپادىلەنگەن سودا سېتىق پەزىلىتى (جۈملىدىن ئىنسانىي پەزىلەتنىڭ ئۆلچىمى) ۋە شۇنىڭغا

«قۇرئان كەرىم» ئىسلام دىنىنىڭ مۇقەددەس كالامى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئۇلۇغلىنىپلا قالماستىن، يەنە ئۆزىگە سىغدۇرغان مەزمۇنىنىڭ چەكسىزلىكى ۋە چوڭقۇرلۇقى بىلەن 1400 يىلدىن بۇيان بۈيۈك قامۇس سۈپىتىدە جىمى مۇسۇلمانلارنىڭ، جۈملىدىن پۈتۈن ئىلىم ئەھلىنىڭ قەدىرلىشىگە مۇيەسسەر بولۇپ كەلمەكتە. «قۇرئان كەرىم» دە سودا ۋە سودا ئەخلاقىغا دائىر چۈشەنچىلەر گەرچە مەلۇم بىر يەرگە مەركەزلەشتۈرۈلۈپ نۇقتىلىق بايان قىلىنغان بولمىسىمۇ، بىراق بىرقانچە سۈرە ۋە ئايەتلەردىكى مەزمۇنلار مۇكەممەل سىستېما ھاسىل قىلغان بولۇپ، سوداگەرلەرنىڭ سودا بىلەن شۇغۇللىنىش پائالىيىتىنى ئەخلاقىي مىزان ۋە ئۆلچەملەر بىلەن تەمىن ئەتكەن.

ئىسلام دىنىدا سودا سېتىق بىلەن شۇغۇللىنىش ھالال كەسىپ قاتارىدا ئۇلۇغلىنىدۇ، يەنى ئۇنىڭغىمۇ شەخسنىڭ ھالال ئەمگىكى سىڭگەن دەپ قارىلىدۇ، ئۆز كۈچىگە تايىنىپ مېھنەت قىلىپ ياشاش ئىسلام دىنىدا ھەممىدىن بەك تەكىتلىنىدىغان ھالال ئىشتۇر. شۇڭا مىقدام رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق

قولى قىسقا ئادەملەردە ئېلىشى بولسا ئۇنى قىستمايدۇ». «قۇرئان كەرىم» ۋە ھەدىسلەردە سودا-سېتىق ۋە سودىگەرچىلىك ئەخلاقىغا دائىر چۈشەنچىلەر ئېنىق، ئىخچام، چوڭقۇر ھەم ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بولۇپ، ئۇلارنى يىغىنچاقلىغاندا، ئاساسەن، مۇنداق بەش تۈرلۈك مەزمۇن كېلىپ چىقىدۇ:

بىرىنچى، سودىدا ئادىل بولۇش.

«قۇرئان كەرىم» نىڭ 17-، 26-، 83-، 11- سۈرىلىرىدە سودىدا ئادىل بولۇش، تاراز-ئۆلچەمدە توغرا بولۇش، ساختىلىق قىلماسلىق، تاراز-ئۆلچەمدىن كەم بېرىپ باشقىلارنىڭ ھەققىنى يەۋالماسلىق ھەققىدە بىۋاسىتە، ئېنىق بايانلار بار. «ئى قەۋم! سىلەر ئۆلچەمنى توغرا ئۆلچەڭلار، تارازنى توغرا تارتىڭلار، كىشىلەرگە نەرسىلىرىنى كەم بەرمەڭلار» (11-سۈرە، 85-ئايەت). «ئۆلچەمنى تولدۇرۇپ بېرىڭلار، كەم بەرگۈچىلەردىن بولماڭلار، (نەرسىلەرنى) توغرا تارازىدا تارتىڭلار، كىشىلەرگە نەرسىلىرىنى (يەنى قايسى يول بىلەن بولمىسۇن، كىشىلەرنىڭ ھەقىقىتى) كەم بەرمەڭلار» (26-سۈرە، 181-، 182-، 183-ئايەتلەر). «سىلەر (باشقىلارغا ئاشلىق قاتارلىق-لارنى) ئۆلچەپ بەرگەندە تولۇق ئۆلچەڭلار ۋە توغرا تارازىدا تارتىپ بېرىڭلار، بۇنداق قىلىش (سىلەرگە دۇنيادا) ياخشىدۇر، ئاخىرەتلىكىڭلار ئۈچۈن تېخىمۇ ئوبداندۇر» (17-سۈرە، 35-ئايەت). «ئۆلچەمدە ۋە تارازىدا كەم بەرگۈچى-لەرگە ۋاي! ئۇلار كىشىلەردىن ئۆلچەپ ئالغان چاغدا تولۇق ئالدى، كىشىلەرگە ئۆلچەپ ياكى تارتىپ بەرگەن چاغدا كەم بېرىدۇ» (83-سۈرە، 1-، 2-، 3-ئايەتلەر).

ئۆز مەنپەئىتى ئۈچۈن باشقىلارنى قارا باستۇرۇش ساختىپەزلىك قىلىش ھەققىدە ئىنسانىي پەزىلەتكە يات، قاباھەتلىك قىلمىشتۇر.

مۇناسىپ ھالدا ئاڭلىق ھەم چوقۇم رىئايە قىلىشقا تېگىشلىك بىر قاتار سودا-سېتىق ئەخلاقى قانۇن تۈسۈمىگە ئىگە بولغان ئاساستا بېكىتىلگەن. بۇ بەلگىلىمىلەر ئىسلام دىنى روناق تاپقان 1400 يىلدىن بۇيان ئىسلام دۇنياسىدىكى مۇسۇلمان بەندىلەر سودا-سېتىق ئىشلىرىدا ئۆزلۈكۈدىن رىئايە قىلىدىغان كىشىلىك ئەخلاق-پەزىلەتكە ئايلانغان، تارىختىن بۇيان سودا-تىجارەتكە ماھىرلىقى بىلەن پۈتۈن دۇنياغا نام چىقارغان ئۇيغۇرلارمۇ بۇنىڭدىن مۇستەسنا ئەمەس. بولۇپمۇ ئىمانى كامىل، دىلىدا ئاللانى ھەر ۋاقىت ياد ئېتىپ تۇرىدىغان پەزىلەتلىك سودىگەرلىرىمىز ئەنە شۇ سودا-سېتىق ئەخلاقىنىڭ ئىزچىل ھىمايىچىلىرىدىن بولۇپ، روناق تېپىپ، ئىناۋەت تىكلەپ، داڭقىنى يىراق-يېقىنغا تارتىپ، تەسىرىنى كېڭەيتىپ، كىشىلەرنىڭ دىققىتىگە ۋە ھۆرمىتىگە ھەر ۋاقىت سازاۋەر بولۇپ كەلمەكتە. بىراق، شۇنىمۇ تەكىتلەپ ئۆتۈشىمىز كېرەككى، ھازىر ئارىمىزدا نۇرغۇن سودىگەرلەر ۋە ئېلىپ-ساتارلار بۇ خىل ئېسىل سودا-سېتىق پەزىلىتىدىن چەتنىگەن ھالدا، پايدا ئېلىش، مال-دۇنياغا بېرىلىش ھەۋىسىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن ئاللانىڭ، پەيغەمبىرىمىزنىڭ كۆرسەتمىسىگە، چاقىرىقىغا ئاسىيلىق قىلىپ، ئادىمىي ئەخلاق، ئەقەللىي ئىنساپ-دىيانەتنىمۇ يوقاتماقتا، قانۇنغا خىلاپلىق قىلماقتا، بۇنداقلارنى ئاللانىڭمۇ، كىشىلىك ۋىجدانىمۇ، قانۇنمۇ كەچۈرمەيدۇ. پەيغەمبىرىمىز سودىگەرلەر ھەققىدە توختىلىپ ئۇلارنىڭ سۈپەتلىرىنى تۆۋەندىكىدەك بايان قىلغان: «ئەڭ پاك كەسىپ شۇنداق سودىگەرلەرنىڭ كەسىپدۇركى، ئۇلار سۆزدە يالغان ئېيتمايدۇ، ئامانەتكە خىيانەت قىلمايدۇ، ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ، نەرسە سېتىۋالغاندا ئۇنى كەمسىتمەيدۇ، نەرسە ساتقاندا ئۇنى كۆپتۈرۈپ داڭلىمايدۇ، ئۆز ئۈستىدىكى قەرزنى ئادا قىلىشتا كېچىكتۈرمەيدۇ ۋە

(ئاللانىڭ رەھىمىتىدىن) ھېچقانداق نېسىۋىگە ئېرىشەلمەيدۇ، قىيامەت كۈنى ئاللاتائالا ئۇلارغا (ئۇلارنى خۇش قىلىدىغان) سۆز قىلمايدۇ، ئۇلارغا (رەھىمەت كۆزى بىلەن) قارىمايدۇ، ئۇلارنى (گۇناھلىرىدىن) پاكلىمايدۇ، ئۇلار قاتتىق ئازابقا قالدۇق“ (3-سۈرە، 77-ئايەت).

”ئى مۆمىنلەر! بىرىبىرىڭلارنىڭ ماللىرىنى (ئوغرى-لىق، خىيانەت قىلىش، بۇلاش، جازانخورلۇق، قىمار ئويناش قاتارلىق) ناھەق يول بىلەن يەۋالماڭلار، ئىككى تەرەپ رازى بولۇشۇپ قىلىشقان سودا-سېتىق ئارقىلىق ئېرىشىلگەن نەرسە بۇنىڭدىن مۇستەسنا“ (4-سۈرە، 29-ئايەت).

ئۈچىنچى، جازانخورلۇق، بېسىمدارلىق قىلماسلىق.

ئىسلام دىنىدا سودىگەرلەرنىڭ ئۆزئارا قەرز ياكى ئۆتنە بېرىشكەن پۇل ۋە مال-مۈلكىدىن يۇقىرى ياكى تۆۋەن نىسبەتتە ئۆسۈم ئېلىشى ھارام دەپ قارىلىدۇ. چۈنكى ئىسلام دىنىدا، بايلارنىڭ كەمبەغەللەرگە، قولى ئۇزۇنلارنىڭ قولى قىسقىلارغا، كۈچلۈكلەرنىڭ ئاجىزلارغا ياردەم قولىنى سۈنۈپ، ئۇلارغا پۇل ۋە مال قەرز بېرىشى، ئۇلارغا ئىمكانقەدەر خالىسا يارىيۈك بولۇشى مۇسۇلماندارچىلىقنىڭ ئەقەللىي ئۈلگىسى، ئاللاتائالا ئالدىدىكى ساۋابلىق ئىش دەپ قارىلىدۇ.

ئىسلام دىنىدا جازانىڭ ھارام ھېسابلىنىشىدىكى سەۋەب شۇكى، جازاندىن كېلىدىغان ناھەق پايدىغا جازانخورنىڭ ھېچقانداق ھالال ئەمگىكى سىڭمىگەن بولىدۇ؛ جازانخور ئەگەر پۇل قەرز ئالغۇچىلارغا ياكى مال-مۈلۈك ئۆتنە ئالغۇچىلارغا بېسىم ئىشلەتسە گۇناھ ئۈستىگە گۇناھ ئۆتكۈزگەن بولىدۇ. «قۇرئان كەرىم» دىكى شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك سۈرلەردىن بۇنىڭ ئېنىق دەلىلىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. «جازانە، ئۆسۈم يېگەن

بۇنداق قىلغان كىشىلەر ئاقىۋەتتە ئۆزىنىڭ پۇتىغا پالتا چاپدۇ، تۈگمىدەك پايدىنى دەپ تۈگىدەك پايدىدىن قۇرۇق قالىدۇ. سودىگەرلەرنىڭ سودىدا ئادىل بولۇشى باشقىلار ئۈچۈن بولماستىن، بەلكى ئۆزى ئۈچۈندۇر، ئۆزىنىڭ روناق تېپىشى، بەرىكەت تېپىشى ئۈچۈندۇر.

ئىككىنچى، سودىدا ۋەدىگە ۋاپا قىلىش، لەۋزىدە تۇرۇش، توختام تۈزۈش، ئىناۋەتلىك سودا قىلىش.

ۋەدىگە ۋاپا قىلىش، راستچىل بولۇش ئىسلام دىنىدا كۆپ تەكىتلىنىدىغان ئىمان ئەمەللىرىنىڭ مۇھىم بىر تۈرىدۇر. ۋەدىگە ۋاپا قىلىش، لەۋزىدە تۇرۇش مەيلى ئىقتىسادىي مۇناسىۋەتلەردە ياكى كىشىلىك مۇناسىۋەتلەردە بولسۇن شۇ شەخسنىڭ پۈتۈن ئوبرازى ۋە ئىقتىسادىي مەنپەئىتى بىلەن شۇنداقلا قارشى تەرەپنىڭ ئىقتىسادىي مەنپەئىتى بىلەنمۇ مۇناسىۋەتلىك چوڭ ئىش. ئەگەر ۋەدە، توختام بويىچە سودا قىلىنمىسا ئىناۋەتلىك سودىغا خەۋپ يېتىدۇ، ۋەدىگە ۋاپا قىلمايدىغان ھەتتا توختامغا خىلاپلىق قىلىدىغان ھەرقانداق سودىگەر ئۆزىنىڭ كىشىلەر ئالدىدىكى ئىنسانىي پەزىلىتىگە داغ تەڭگۈزۈش، ئىناۋىتىنى تۆكۈش، ئۆزىگە زىيان سېلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، يەنە قارشى تەرەپنىڭ مەنپەئىتىنىمۇ زىيانغا ئۇچرىتىدۇ. ئۇنداق گۇناھلىق ئىشنى ئاللاتائالامۇ كەچۈرمەيدۇ. شۇڭا «قۇرئان كەرىم» دە دەل شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك سۈرە ۋە ئايەتلەر نازىل قىلىنغان. «سەلەر ئەھدە تۈزۈشكىنىڭلاردا ئاللاننىڭ ئەھدىگە ۋاپا قىلىڭلار، قەسەمىڭلارنى (ئاللاننىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپ) پۇختىلىغاندىن كېيىن بۇزماڭلار، چۈنكى سەلەر ئاللاننى گۇۋاھچى قىلىدىڭلار. شۇبھىسىزكى، ئاللا قىلمىشىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ» (16-سۈرە، 91-ئايەت). «ئاللاغا بەرگەن ئەھدىنى، قەسەملىرىنى ئازغىنا بەدەلگە تېگىشىدىغانلار ئاخىرەتتە

ئادەملەر (قىيامەت كۈنى گۆرلىرىدىن) جىن چېپىلىپ قالغان ساراڭ ئادەملەردەك قويدۇ. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار ئاللاھارام قىلغان ئىشنى ھالال بىلىپ: 'سودا-سېتىق جازانىگە ئوخشاش، (جازانە نېمىشقا ھارام بولىدۇ؟)' دېدى. ئاللاھ سودا-سېتىقنى ھالال قىلدى، جازانىنى (بەدەلسىز بولغانلىقى، شەخسكە، جەمئىيەتكە زىيانلىق بولغانلىقى ئۈچۈن) ھارام قىلدى " (2-سۈرە، 275-ئايەت). "ئى مۆمىنلەر! جازانىنى قاتمۇقات ئاشۇرۇپ يېمەڭلار" (3-سۈرە، 130-ئايەت). سودىگەرلەر ئارىسىدىكى نائىنساپلىقنى ۋە بىر-بىرىنىڭ ھەققىنى يەۋېلىش ئارقىلىق پايدىغا ئېرىشىدىغان بۇنداق يامان ئىشلارنى ئىسلام دىنى ئەزەلدىن چەكلەيدۇ.

تۆتىنچى، پۇل ۋە مال-مۈلۈكنى ياخشى ئىشلارغا ئىشلىتىش، غېرىب-مىسكىنلەرگە يارىيۆلەك بولۇش.

ئىسلام دىنىدا سودىگەرلەرنىڭ پۇل ۋە مال-مۈلۈكنى ياخشى ئىشلارغا سەرپ قىلىشى، خەير-ئېھسان قىلىشى پەرز ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى ئاللاتائالا جىمى ئاۋام خەلققە، جۈملىدىن يېتىم-يېسىر، غېرىب-مىسكىنلەرگە سودىگەردىن ئىبارەت بۇ بىر تائىپە ئادەملەر ئارقىلىق مېھرىشەپقەت يەتكۈزىدۇ. شۇڭا سودىگەرلەرنىڭ رېسقى كەڭ، تۇرمۇش مەنئىشەتلىرى مول يارىتىلغاندۇر. ئەگەر ئۇلار ئاللاتائالا ئاتا قىلغان ئامەت ۋە بايلىقنى ئاۋام مەنپەئىتى ۋە ياخشى ئىشلار ئۈچۈن ئىشلەتمەي ئۆز نەپسىگىلا بېرىپ، بېخىللىشىپ، ئاچكۆزلىشىپ كېتىۋەرسە، توپىماس نەپسىنى دەپ ئاللاتائالا كۆرسەتكەن توغرا يول، ھەق ئىشلاردىن ۋازكەچسە، ئۇلارنىڭ تاپقان بايلىقى ئۇلار ئۈچۈن ھارامدۇر، بۇ دۇنيالىق تىجارىتى بەرىكەتسىزدۇر، ئاخىرەتلىكى ئازابلىقتۇر. «قۇرئان كەرىم» دە ياخشى ئىش، خەير-ئېھساننىڭ دەلىلى

بولغان زاكات ۋە سەدىقە توغرىلۇق سۈرە، ئايەتلەر بار. بولۇپمۇ ئاۋام مەنپەئىتىگە پايدىلىق، ھەم ئاۋام ئورتاق بەھرىمەن بولالايدىغان ئىشلارغا پۇل-مال سەرپ قىلىش ئىسلام دىنىدا ھەممىدىن بەك ئۇلۇغلىنىدىغان ساۋابلىق ئىش ھېسابلىنىدۇ. مەسىلەن، يول ياساش، كۆۋرۈك سېلىش، مەكتەپ قۇرۇش، مەسچىت سېلىش، غېرىب-مىسكىنلەرگە نەزىر بېرىش قاتارلىقلار. «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېيىلگەن: "ئى مۆمىنلەر! سودا-سېتىق، دوستلۇق ۋە (ئاللانىڭ ئىزىنىسىز) شاپائەت بولمايدىغان كۈنى (يەنى قىيامەت كۈنى) يېتىپ كېلىشتىن بۇرۇن سىلەرگە بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن مال-مۈلۈكلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىڭلار. كۇفرانى نېمەت قىلغۇچىلار (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردۇر" (2-سۈرە، 254-ئايەت). "كىمكى ئاللاغا قەرزى ھەسەنە بېرىدىكەن (يەنى ئاللاننىڭ يولىدا پۇل-مېلىنى خۇشاللىق بىلەن سەرپ قىلىدىكەن)، ئاللا ئۇنىڭغا نەچچە ھەسسە (يەنى ئون ھەسسەدىن يەتتە يۈز ھەسسەگىچە) كۆپ قايتۇرىدۇ. ئاللا (سەنئىتى ئۈچۈن، بەزى كىشىلەرنىڭ رىزىقىنى) تار قىلىدۇ، (بەزى كىشىلەرنىڭ رىزىقىنى) كەڭ قىلىدۇ" (2-سۈرە، 245-ئايەت). "ئاللاننىڭ يولىدا (پۇل-مال) سەرپ قىلىڭلار، ئۆزۈڭلارنى ھالاكەتكە تاشلىماڭلار، ئېھسان قىلىڭلار، ئېھسان قىلغۇچىلارنى ئاللا ھەقىقەتەن دوست تۇتىدۇ" (2-سۈرە، 195-ئايەت).

بەشىنچى، ئاللا بەرگەن مال-مۈلۈكنى خالىغانچە ئىسراپ قىلماسلىق، بۇزۇپ-چاچماسلىق.

بۇ دۇنيانىڭ مەنئىشەتلىرى چەكسىزدۇر، ئاللا خالىغان ئادەملەرنىڭ رىزىقىنى كەڭ قىلدى، ئۇلارنى مال-مۈلۈكتىن خالىغىنىچە بەھرىمەن قىلدى، بىراق بۇ، ئۇلار بۇ پۇل ۋە مال-مۈلۈكلەرنى خالىغانچە

بۇزۇپ-چاچسا، بەتخەجلىك قىلسا، ئىسراپچىلىق قىلسا بولىدۇ دېگەنلىك ئەمەس. بولۇپمۇ ھازىر بىر قىسىم تىجارەتچىلەر پۇل تاپقاندىن كېيىنلا توپماس نەپىسگە قارىغۇلارچە بېرىلىپ، شۆھرەتپەرەسلىك، سۆلەتۈزلىق قىلىشىپ، ئۆزىدىنمۇ رىزقى كەڭلەرگە، ئىقتىسادچىللىق بىلەن ئىگىلىك تىكلەۋاتقانلارغا ۋە جاھان تەرەققىياتىغا كۆز سالماي ھاماقەتلەرچە ياشاۋاتىدۇ؛ ياراتقان ئىگىسىنى ئۇنتۇپ، نامرات، قالاق قەۋم-قېرىنداشلىرىنى ئېسىدىن چىقىرىپ، كەيپ-سايا كۈچلىرىدا ئەيش-ئىشرەتكە پېتىپ، خۇدىنى بىلەلمەي يۈرۈۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ دۇنيادىمۇ، ئۇ دۇنيادىمۇ ئاقىۋىتى ياخشى بولمايدۇ. ئىسلام دىنىدا ئىسراپچىلىق، كەيپ-ساياغا ئوخشاشلا ئىنتايىن يامان كۆرۈلىدىغان قىلىقتۇر. بىزنىڭ تۇرمۇش ئەنئەنىمىزدە ئىسلام دىنىنىڭ ئىسراپچىلىقىنى يامان كۆرۈش ئىدىيىسىنىڭ تەسىرى چوڭقۇر، مەسىلەن، تاماقنى ئاشۇرۇپ قويماسلىق، يېمەكلىكنى يەرگە تۆكۈۋەتمەسلىك، ناننى يەرگە تاشلىماسلىق، ناننىڭ ئۇۋاقلرىنى تېرىپ ئېلىۋېتىش، ئوتۇننىڭ پارچىلىرى ۋە تەمەچنى تېرىپ ئوتقا قالدۇرۇش قاتارلىقلار. ئۇنىڭدىن باشقا، ئىسلام دىنىدىكى روزا تۇتۇش ۋە تاماقنى بەك تويۇنۇپ يېمەسلىك، ئاددىي بولسىمۇ پاكىز كىيىنىش قاتارلىق پەرز، سۈننەتلەردىمۇ ئىسراپچىلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىش خاھىشى گەۋدىلىنىپ تۇرىدۇ. «قۇرئان كەرىم» دىمۇ ئىسراپچىلىققا ياتىدىغان ھەرقانداق ئىشنى قىلماسلىق ھەققىدە ئېنىق بايانلار بار. «ئى ئادەم بالىلىرى! ھەر ناماز ۋاقتىدا (ياكى تاۋاپ ۋاقتىدا) ئەۋرىتىڭلارنى سەترە قىلىپ تۇرىدىغان) كىيىمىڭلارنى كىيىڭلار، يەڭلار، ئىچىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار، ئاللا ئىسراپ قىلغۇچىلارنى

ھەقىقەتەن ياقىتۇرمايدۇ» (7-سۈرە، 31-ئايەت). «تۇغقانغا، ھىسكىگە، ئىبنى سەبىلگە (خەير-ساخاۋەتتىن) ھەققىنى بەرگىن. (پۇل-مېلىگىنى ناتوغرا يوللارغا) ئىسراپ قىلمىغىن، ئىسراپ قىلغۇچىلار ھەقىقەتەن شەيتانلارنىڭ قېرىنداشلىرىدۇر» (17-سۈرە، 26-27-ئايەتلەر).

ئىسراپچىلىق ئاخىرقى ھېسابتا ئىسراپخورنىڭ ئۆزىنى تۈگەشتۈرىدۇ. ئىسراپخور سودىگەر باي بولۇشقا مىڭ تىرىشىمۇ تاپقان پۇلنىڭ بەرىكىتى، ئۈنۈمى بولمىغاچقا مەڭگۈ باي بولالمايدۇ. دىننەتلىك سودىگەرلەر بايلىقى ئېشىپ-تېشىپ تۇرسىمۇ ئورۇنسىز بۇزۇپ-چاچماي، بەلكى پۇل-مېلىنى ئەھمىيەتلىك ئىشلارغا سەرپ قىلىپ، ئۆزى ئاددىي تۇرمۇش كەچۈرسىمۇ كەمبەغەل، ئاجىزلارغا سەدىقە بېرىشنى ھەر ۋاقىت ئۇنتۇماي، ئاللاتائالانىڭ رازىلىقىنى ئېلىپ، ئاۋام خەلقىنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشىپ تۇرغاچقا، ئۇلار ھەر ئىككى دۇنيادا بەخت-سائادىتىنى تاپىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق تەۋسىيە قىلغان: «ئىسراپ قىلماستىن ۋە چوڭچىلىق قىلماستىن يەڭلار، ئىچىڭلار، كىيىڭلار ۋە سەدىقە قىلىڭلار».

قىسقىسى، «قۇرئان كەرىم» دىكى سودا ۋە سودا ئەخلاقىغا دائىر چۈشەنچىلەر رېئال تۇرمۇشىمىزغا سىڭىپ كەتكەن، كىشىلەرنى ھىدايەتكە، دىيانەتكە يېتەكلەيدىغان مۇكەممەل ئەخلاقىي مىزاندۇر، ھەرقانداق سودىگەر بۇنىڭغا ھېچكىمنىڭ زورلىشى، بېسىم ئىشلىتىشى بىلەن ئەمەس، بەلكى دىلىدىكى پاك ئېتىقاد كۈچى، ئىنسانىي پەزىلىتى، كىشىلىك ۋەجدانىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن ئۆزلۈكىدىن ئەمەل قىلسا ناھايىتى ئۇلۇغ، بەرىكەتلىك ئىش قىلغان بولىدۇ، ئىككىلا دۇنيادا سائادەتمەن بولالايدۇ.

مۆمىن مۇسۇلمانلىقتىن مەھرۇملاشمايلى

(“م” غا مۇجەسسەملەنگەن مۇراجىئەت)

ئابدۇلپىتىپ مامۇت

مۇدۇرۇلمەس مۇنار مەۋجۇتلىغان. مۇسۇلمان مىللەتداشلار مۇرۇۋۋەتلىك موللا-مۇدەررىسلەرنىڭ مەسئۇللۇقىدا مۇقىملىق مىزانغا ماسلىشىپ، مۇناپىقلىق، مەلئۇنلۇققا مەلئەمەي ماڭغاچقا، مەھەللە ماكانلىرىمىز مەئشەتكە موللۇقتا، مىللەتداشلىرىمىز مېھنەتكە شەكىلگە، مېھماندوستلۇقتا، مەردۇمەردانلىقتە مەشرىقتىن مەغربىگىچە مەشھۇرلانغان.

مادامكى، مىللەتداشلار مۇسۇلمانچىلىق مەشئىلىنى مەسلىسز مەۋجەلەندۈرۈپ، مۇقىملىق مۇنارىنى مۇستەھكەملەپ مېڭىۋاتسىمۇ، مۆمىنلىك

مۆمىنلىك مۇسۇلمانلارغا مەخسۇس مەنسۇپلانغان مەشھۇر مەرتىۋە، مۇسۇلمانلارنى مەھشەرگاھتىكى مۇشەققەتتىن مۇستەسنا لايدىغان مۇھىم مەردانلىك، مەھەللە ماكانلارنى مەمۇرچىلىققا مۇشەررەپلەيدىغان “مېھرىگىياھ” تۇر. مەسلىكداشلارغا مەلۇمكى، مەملىكىتىمىزدىكى مىليونلىغان مۇسۇلمانلار مۇسۇلمانلىققا مۇشەررەپلىك مابەينىدىلا مۆمىنلەرنىڭ مەشھۇر “ماياك”ى مۇھەممەد مۇستاپانىڭ مۇقەددەس مەرۇپلىرىنى مېڭىسىگە مۇستەھكەملەپ، مۆمىنلىك مىزانىدا مۇۋاپىق مېڭىپ، مۇشۇ مەنزىلە

پەزىلەت ۋە خىسلەتلەرنى يېتىلدۈرىدىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ ئىككى دۇنيالىق بەختىنى ئەمەلىي ھەرىكىتى ئارقىلىق قولغا كەلتۈرەلەيدىغان ئالىجاناب كىشى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئاخىرقى ھېسابتا ئاللاتائالانىڭ رازىلىقىغا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائىتىگە ئېرىشەلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بارلىق مۇسۇلمانلار ئاللاتائالا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆرسەتكەن پارلاق يولغا مېڭىپ، ئىسلام دىنىمىزنىڭ قائىدىمۇپىرىنسىپلىرىنى تولۇق ئىجرا قىلىپ، گۈزەل ئەخلاق-پەزىلەت بىلەن ئىنسانىي قىياپىتىمىزنى ھەقىقىي ئىسلام ئەھلىگە خاس يېزەپ، ھەر ئىككى دۇنيادا سائادەتمەن مۇسۇلمان بولۇشقا تىرىشىشىمىز لازىم. ئۇلۇغ پەر-ۋەردىگارىمىز بارلىق مۇسۇلمانلارنى ئىككىلا دۇنيالىق بەخت-سائادەتكە مۇيەسسەر قىلغاي، ئامىن!

بىيلەپ چىقالايدۇ. ئەرتاياللار پەزىلەتلىك بولسا، ئۇلار ئوتتۇرىسىدا ھەقىقىي مۇھەببەت، ساداقەت ئورنايدۇ، بىر-بىرىگە چىن دىلىدىن ئىشىنىدىغان ھەم بىر-بىرىنى ھۆرمەتلەيدىغان بولىدۇ، بىرەرسى بىلمەستىن سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قويسىمۇ قارشى تەرەپ ئۇنى ئەپۇ قىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلارنىڭ ئەخلاق-پەزىلەت بىلەن قوغدۇلۇپ تۇرغان ئائىلىۋى تۇرمۇشى مەڭگۈ بەختلىك بولىدۇ، ئەۋلادلىرىمۇ بۇنىڭدىن ياخشى تەسىر ۋە ئۈلگە ئېلىپ، جەمئىيەتكە تۆھپە قوشىدىغان، ئۆزىنىڭ ئەنئەنىۋى ئېتىقادى ۋە شۇنىڭغا ماس ئەخلاق-پەزىلىتىنى ئۆلگۈچە يوقاتمايدىغان ياراملىق، ئېسىل ئادەم بولۇپ چىقىدۇ.

دېمەك، ھەرقانداق مۇسۇلمان ئۆز ۋۇجۇدىدا جىسمانىي پاكلىقنى، قەلبىدە ئەنە شۇنداق مۇھىم

مۆھتەرەم مۆمىن مۇسۇلمانلار، مۆمىنلىككە مۇشەرىپ ماكانداشلار! مەملىكىتىمىز مۇسۇلمانلىرىغا مەنسۇپ «مۇسۇلمانلار» مەتبۇئاتىدا مېنىڭ مۇراجىئىتىم مۇنداقكى: مەھشەرگاھتىكى مىسلىسىز مۇشەققەتتىن مۇداپىئەلىنىشچۈن مۆمىن مۇسۇلمانلىقتەك مۇقەددەس «مەشئەل» دىن مەھرۇملاشمايلى، مۇتەپەككۈر موللارنىڭ، مۇدەررىس، مۇپەسسىرلارنىڭ مەرۇپىمەسلىھەتلىرىنى مېڭىمىزگە مەھكەملەشتۈرۈپ، مۆمىنلىك مەۋقەيىمىزنى مۇستەھكەملەپ، مۇشۇ مەنزىلە مۇدۈرۈلمەي، مۇۋاپىق ماڭايلى. مەزھەپچىلىك، مەھەللىۋازلىق، مەنپەئەتپەرەسلىك مازارلىرىدا مۇگدەۋەرمەي، مىللەتداشلار مۇناسىۋىتىدە مېھرىبانلىقنى موللاشتۇرۇپ، مۇھەببەت مېۋىزىلىقىنى مەيباغلاشتۇرايلى! مېڭىمىزنى مۇنەۋۋەرلەشتۈرۈپ، مۇشۇ مۇساپىدە مۇچەزىلگۈسىز ماھارەتنى مۇجەسسەملەپ، مىسلىسىز مۇجىزىلەرنى مەۋجۇتلايلى! مۇشۇنداقلا ماڭساڭ ماكانىمىزنى مەئشەتكە موللاشتۇرۇشىمىز، مەمۇرچىلىققا، مەمنۇنلىققا مۇيەسسەرلىنىشىمىز، مەزمۇت «ماياك» مىمىز مۇھەممەد مۇستاپانىمۇ مەمنۇنلاشتۇرۇپ، مەھشەرگاھتا مەشھۇر مەرتىۋىگە مۇشەرىپلىنىشىمىز مۇقەررەر!

مۇناپىقلىقنى مۇپەسسەل مۆلچەرلىيەلمىگەن مەلۇم مىللەتداشلار مۇسۇلمانچىلىقتەك مۇھىم، مۇقەددەس مەرتىۋىنى مەنپەئەتلەشتۈرۈپ، مۇدەھشلىق ماكانغا ماڭماقتا. مۆمىن مۇسۇلمانچىلىقنىڭ مۇقەددەس مىزانلىرىنى مەنسىتمەي، مەزھەپچىلىك، مەھەللىۋازلىق مازارلىرىدا مۇگداۋاتقان مەلۇم ماكانداشلار. بىمىز مىسقالچە مەنپەئەت ئۈچۈن مارجان-مەرۋايىتىنى مەبۇتلاشتۇرۇپ، مەرىكە-مېھماندارچىلىقنىڭ مالا مەتلىك مۇھاسىرىسىدە مەزلۇملاردەك مۇڭلانماقتا؛ مۇنداق مودا مەنمەنلىكنىڭ مەزلۇم-سىمان مالايللىرى مەپخانا، ماڭاڭخانلاردا مەي-مۇسەللەسكە مىلىنىپ، مەستچىلىكتە ماڭىرىلىق مۇشتلاشماقتا. «مانانلىق مۇخۇركا» نىڭ مۇستەبىتلىكىدە مۇجىلۇۋاتقان مۇتەبىئەن مىللەتداشلىرىمىز مۇسۇلمانلىقتىن مەھرۇملىشىپ، مۇناپىق مەلۇنلارنىڭ مىقياسىنى موللاشتۇرۇپ، مەلۇماتلىق، مىللەتپەرۋەر مۇسۇلمانلىرىمىزنى مەيۋىسەلەندۈرمەكتە، مۇشۇ مۇسۇلمانلارنىڭ مەسخىرە مۇھاسىرىسىدە مۇجۇلۇۋاتقان مۇسۇلمانلىرىمىز مۇشۇ مىساللارغا مەنسۇپتۇر. مۇلاھىزە: مۇشۇنداق مېڭىۋەرسەك مەمۇرچىلىق مەنزىلىدىن مۇدەھشلىق ماكانغا مەنسۇپلانمايمىزمۇ؟ مەھشەرگاھتا مالا ئىكلىرىنىڭ مۇھاسىرىسىدە مۇجىلمايمىزمۇ؟

ئاجىز - مېيپىلارنىڭ شەپقەتچىسى

قاراشەھەر ناھىيە دەنزىل يېزا مازار كەنت 3-گۈرۈپىدىكى مەسچىت باشقۇرۇش ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى ھوشۇر ھېيت 1997-يىلى 10-ئاينىڭ 7-كۈنى ناھىيىلىك مېيپىلار بىرلەشمىسىگە 1000 يۈەن نەق پۇل ئەكىلىپ بېرىپ، ئۆزىنىڭ ئاجىز، مېيپىلارغا بولغان مېھرى-شەپقىتىنى ئىپادىلەپ، مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ تەقدىرلىشىگە ۋە ھەر مىللەت ئاممىسىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى.

(ئوسمان تۇرسۇن)

ئىسلام يىغىنى تەشكىلاتى ۋە ئۇنىڭ 8-نۆۋەتلىك دۆلەت باشلىقلىرى يىغىنى

ئىسلام يىغىنى تەشكىلاتى ئىسلام ئەللىرىنىڭ ھۆكۈمەت دەرىجىلىك خەلقئارالىق تەشكىلاتى بولۇپ، "ئىسلام ئەللىرى يىغىنى" دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئىسلام ئەللىرىنىڭ ئىتتىپاقلىقى ۋە ھەمكارلىقىنى كۈچەيتىپ، خەلقئارا ۋەزىيەت تەرەققىياتىنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشىش ئۈچۈن، 1969-يىلى 9-ئايدا 26 ئىسلام دۆلىتىنىڭ دۆلەت باشلىقى ۋە ۋەكىللىرى ئۆمىكى مەراكەش (مەغرب) پادىشاھلىقىنىڭ پايتەختى رابات شەھىرىدە تۇنجى قېتىملىق يىغىن ئېچىپ، ئىسلام يىغىنى تەشكىلاتى قۇرۇش مەسلىسى ئۈستىدە مەخسۇس مۇزاكىرە ۋە مەسلىھەت قىلىشقاندى. 1970-يىلى 3-ئاي ۋە 12-ئايدا سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ جىددە شەھىرى ۋە پاكىستاننىڭ كاراچى شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن ئىسلام ئەللىرى دىپلوماتىيە مىنىستىرلىرىنىڭ تۇنجى قېتىملىق يىغىنىدا ئىسلام يىغىنى تەشكىلاتى قۇرۇش قارار قىلىنغان ۋە تەشكىلات خارتىيىسى (نزامى) تۈزۈپ چىقىلغاندى. 1971-يىلى 5-ئايدا بۇ تەشكىلات رەسمىي قۇرۇلۇپ، ئۇنىڭ سېكرېتارىياتى (كاتىبات باشقارمىسى) سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ جىددە شەھىرىدە تەسىس قىلىنغان. ئۇنىڭدىن كېيىن، ئىسلام ئەللىرى باشلىقلىرى يىغىنى 1974-يىلى پاكىستاننىڭ لاھور شەھىرىدە، 1981-يىلى سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ تائىف شەھىرىدە، 1984-يىلى مەراكەشنىڭ كەسابۇلانكا (دارىل بەيدا) شەھىرىدە، 1987-يىلى كۇۋەيتتە،

1991-يىلى سېنىپگالنىڭ داكار شەھىرىدە، 1994-يىلى يەنە كەسابۇلانكا شەھىرىدە ئۆتكۈزۈلگەن. "ئىسلام يىغىنى تەشكىلاتى خارتىيىسى" دە بەلگىلىنىشىچە، بۇ تەشكىلاتنىڭ مەقسىتى: ئەزا دۆلەتلەر ئارىسىدا ئىتتىپاقلىقنى ئىلگىرى سۈرۈش؛ ئەزا دۆلەتلەر ئارىسىدا ئىقتىسادىي، ئىجتىمائىي، مەدەنىيەت، ئىلىم-پەن قاتارلىق جەھەتلەردىكى ھەمكارلىقنى كۈچەيتىش؛ ئىرقىي ئايرىمچىلىق ۋە ئىرقىي كەمسىتىشنى تۈگىتىشكە تىرىشىش، ھەرقانداق شەكىلدىكى مۇستەملىكىچىلىككە قارشى تۇرۇش؛ پەلەستىن خەلقىنىڭ مىللىي قانۇنىي ھوقۇقىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ۋە ئۆز يۇرتىغا قايتىش يولىدا ئېلىپ بېرىۋاتقان كۈرىشىنى قوللايدۇ ۋە تەلەش؛ ئادىللىق ئاساسىغا قۇرۇلغان دۇنيا تىنچلىقى ۋە بىخەتەرلىكىنى زۆرۈر ئۇسۇللارنى قوللىنىپ قوللاش؛ ئەزا دۆلەتلەر بىلەن باشقا دۆلەتلەر ئارىسىدىكى ھەمكارلىق ۋە چۈشىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

ئىسلام يىغىنى تەشكىلاتىنىڭ ئالىي ھوقۇقلۇق ئورگىنى ئەزا دۆلەتلەرنىڭ دۆلەت ۋە ھۆكۈمەت باشلىقلىرى يىغىنى بولۇپ، ھەر ئۈچ يىلدا بىر قېتىم چاقىرىلىدۇ؛ ئۇنىڭ سىياسىي ئورگىنى دىپلوماتىيە مىنىستىرلىرى يىغىنى بولۇپ، ھەر يىلى مەلۇم بىر ئەزا دۆلەتتە بىر قېتىم ئۆتكۈزۈلىدۇ؛ ئۇنىڭ ئىجرائىيە ئورگىنى دائىمىي

سىياسىي ئورگىنى بولغان دىپلوماتىيە مىنىستىرلىرى يىغىنى ئېچىپ، 9-كۈنى ئېچىلىدىغان دۆلەت باشلىقلىرى يىغىنىغا سۇنۇلىدىغان 142 تۈرلۈك قارارنامە ماقۇللىغانىدى.

8-نۆۋەتلىك دۆلەت باشلىقلىرى يىغىنىغا بۇ تەشكىلاتقا ئەزا بولغان 55 دۆلەتتىن ئافغانىستاندىن باشقا 54 دۆلەتنىڭ ۋەكىللىرى قاتناشتى. يىغىن قاتناشقۇچىلىرى ئىچىدە 30 نەچچە زۇڭتۇڭ، مۇئاۋىن زۇڭتۇڭ، ئەمىر (دۆلەت باشلىقى)، ۋەلى ئەھدى (پادىشاھ ۋارىسى) ۋە ئەۋكۈمەت باشلىقلىرى بار. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ باش كاتىپى ئاننان ۋە ئەرەب ئەللىرى بىرلەشمىسىنىڭ باش كاتىپى مەجد قاتارلىق خەلقئارالىق تەشكىلاتلارنىڭ رەھبەرلىرىمۇ يىغىنغا قەدەم تەشرىپ قىلدى ۋە يىغىننى تەبرىكلىدى.

بۇ قېتىمقى يىغىن بۇ تەشكىلات قۇرۇلغاندىن بۇيانقى يىغىنلار ئىچىدە كۆلىمى ئەڭ زور بولغان يىغىن ھېسابلىنىدۇ. بۇ قېتىمقى يىغىندا دىپلوماتىيە مىنىستىرلىرى يىغىنىغا سۇنۇلغان 142 تۈرلۈك قارار-نامە ۋە «تېھران خىتابنامىسى» ماقۇللاندى. بولۇپمۇ «تېھران خىتابنامىسى» بۇ قېتىمقى يىغىننىڭ كونكرېت نامايەندىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

بۇ خىتابنامىدا ئىسلام ئەللىرى ئارىسىدىكى ئىتتىپاقلىق، تىنچلىق ۋە بىخەتەرلىكنى يۈكسەلدۈرۈش ئىسلام يىغىنى تەشكىلاتىنىڭ ئەڭ مۇھىم ۋەزىپىسى دەپ ئوتتۇرىغا قويۇلغان؛ ئەزا دۆلەتلەر ئارىسىدىكى ئىتتىپاقلىقنى ۋە ماسلىشىشنى مۇستەھكەملەشنىڭ زۆرۈرلۈكى قايتىدىن بايان قىلىنغان؛ ئىسلام ئورتاق بازىرى بەرپا قىلىشنىڭ ئىسلام ئەللىرى ئىتتىپاقىنى كۈچەيتىش، ئۇلارنىڭ خەلقئارا سودىدىكى سالمىقىنى ئاشۇرۇش جەھەتتىكى مۇھىم بىر قەدەم ئىكەنلىكى تەكىتلەنگەن؛ ئىسرائىلىيەننىڭ پەلەستىن ۋە ئەرەب

زېمىنىنى ئىشغال قىلىۋالغانلىقى ۋە ھازىر يۈرگۈزۈۋاتقان كېڭەيمىچىلىك سىياسىتى ئەيىبلەش بىلەن بىرگە، پەلەستىن، سۈرىيە ۋە لىۋان خەلقىنىڭ ئىسرائىلىيە ئىشغالىيەتچىلىرىگە قارشى كۈرەشى قوللايدىغان قۇۋۋەتلەنگەن؛ بولۇپمۇ ھەر خىل شەكىلدىكى تېررورلۇق ھەرىكەتلىرى قاتتىق ئەيىبلەش بىلەن بىرگە، ئىسلام ئەللىرىنىڭ تېررورلۇق ھەرىكەتلىرىگە زەربە بېرىش سالمىقىنى كۈچەيتىدىغانلىقى تەكىتلەنگەن ھەمدە خەلقئارا جەمئىيەتتىن تېررورچى ئۇنسۇرلارغا پاناھلىق بەرمەسلىك، تېررورچى ئۇنسۇرلارنى قانۇن تورغا ئېلىش؛ شۇنداقلا تەدبىر قوللىنىپ، تېررورلۇق ھەرىكەتلىرىگە مۇناسىۋەتلىك ئورگانلارنى بىكار قىلىش تەلەپ قىلىنغان.

خىتابنامىدا يەنە، ئوتتۇرا شەرقى يادرو قوراللىرى بولمىغان رايون قىلىپ قۇرۇش، ئافغانىستاندا تىنچلىقنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش قاتارلىق مەسىلىلەر ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

يىغىن داۋامىدا ھەرقايسى ئەللەر رەھبەرلىرى كەڭ دائىرىدا ئۇچراشتى ۋە ئۆزئارا سۆھبەت ئۆتكۈزۈدى. بۇنىڭ ئىچىدە تۈركىيە زۇڭتۇڭى دىمىلىر، كۇۋەيت ئەمىرى جابىر ئەھمەد ساباھ، سۈرىيە زۇڭتۇڭى ئەسەد ھافىز، پەلەستىن زۇڭتۇڭى ئەرەفات، سەئۇدى ئەرەبىستانى ۋەلى ئەھدىسى ئابدۇللا، ئىراقنىڭ مۇئاۋىن زۇڭتۇڭى رەمەزان ۋە مىسىرنىڭ دىپلوماتىيە مىنىستىرى مۇسا ئومرۇلارنىڭ ئايرىم-ئايرىم ھالدا ئېراننىڭ داھىيىسى خامەنىي ياكى زۇڭتۇڭى خاتەمى بىلەن ئۆتكۈزگەن سۆھبەتلىرى كىشىلەرنىڭ ئالاھىدە دىققىتىگە مۇيەسسەر بولدى.

يىغىن كېيىنكى نۆۋەتلىك ئىسلام ئەللىرى باشلىقلىرى يىغىنىنى ئۈچ يىلدىن كېيىن قاتارنىڭ پايتەختى دوھادا ئۆتكۈزۈشنى قارار قىلدى. (ھاجى مەھمۇدى)

«قۇرئان كەرىم» ۋە ھەدىس شەرىپ روھىدىن دەۋرىمىزدىكى بىر قىسىم مەرىكىلىرىمىزگە نەزەر

ئىسمائىل ياقۇپ

بىسىمىللاھىر رەھمانىر رەھىم

(ناھايتى شەپقەتلىك ۋە مەھربان ئاللاننىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.)

ھازىر ھەشەمەتچىلىك "مىللىي ئۆرپ - ئادەت" نىقابى ئاستىدا بەس-بەستە ئەۋج ئېلىپ، توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغلارنىڭ تۈرى بارغانسېرى كۆپىيىپ، ھەشەمەتلىرى كۈندىن-كۈنگە ئېشىپ، بېسىمى تېخىمۇ ئېغىرلاپ، كىشىلەرگە ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي تەھدىت پەيدا قىلماقتا. بۇنداق سورۇنلارغا قاتنىشىشنى ئۆزىنىڭ "شەرەپلىك مەجبۇرىيىتى" قىلىۋالغان بىر قىسىم كىشىلىرىمىز ئۆزىنىڭ قىممەتلىك ۋاقتلىرىنى ئىلىم تەھسىل قىلىش، خىزمەت قىلىش، كىتاب كۆرۈش، ئەڭ مۇھىمى كەلگۈسى ئەۋلادلىرىنى ياخشىراق تەربىيەلەشكە سەرپ قىلىشنىڭ ئورنىغا، بەھۋدە ئىشلارغا، توغرىسى چوڭ يەپ-چوڭ ئىچىشكە، باشقىلارغا "مەرد" تونۇلۇپ ئىمتىياز تىكلەشكە سەرپ قىلماقتا.

بىز ئۆتكۈزۈۋاتقان توي-تۆكۈنگە نەزەر سېلىپ باقايلى! قارايدىغان بولساق، بەزى ئاتل-ئانىلار مال-دۇنيا يىغىش ياكى مال-دۇنياسىنى كۆز-كۆز قىلىش مەقسىتىدە پەرزەنتلىرىنىڭ توي دائىرىسىنى كېڭەيتىپ، بىر-بىرىگە قىيىنچىلىق كەلتۈرۈپ، ھەشەمەتچىلىك قىلىپ جەمئىيەتتە يامان تەسىر پەيدا قىلماقتا. ئىقتىسادلىق كىشىلەر

ئاللاتائالا ئۆزىنىڭ كىتابى بولغان «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن: "يەڭلار، ئىچىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار، ئاللا ئىسراپ قىلغۇچىلارنى ھەقىقەتەن ياقىتۇرمايدۇ" (7-سۈرە، 31-ئايەت). ئاللاتائالا مۇشۇ ئايەت ئارقىلىق ھەرقانداق سورۇنلاردا بىزگە رىزىق قىلىپ بېرىلگەن نازۇنپەتلەرنى يېيىشكە، ئىچىشكە تەرغىب قىلىدۇ، لېكىن ئىسراپخورلۇق قىلىشىمىزنى قاتتىق چەكلەيدۇ.

ئازاتلىقتىن كېيىن، بولۇپمۇ ئىسلاھات-ئېچىۋېتىشتىن بۇيان، دۆلەت ئوتتۇرىغا قويغان يېڭى ئىقتىسادىي سىياسەتلەرنىڭ تۈرتكىسىدە مەملىكىتىمىزدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ تۇرمۇشى كۈندىن-كۈنگە ياخشىلىنىپ، ماددىي ۋە مەنىۋىي ئېھتىياجى كۆرۈنەرلىك قاندۇرۇلدى. بەزىلەر بۇ پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ ھەرقايسى ساھەلەردە يېڭى نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تىرىشسا، بىر قىسىم كىشىلەر بۇنىڭ ئەكسىچە ھەشەمەتچىلىك ئىللەتلەرنى مەيدانغا چىقىرىپ، پۇل-مېلىنى بىر-بىردىن ئۈستۈنلۈك ۋە مەرتىۋە تالىشىشنىڭ، ئۆزىنى كۆز-كۆز قىلىشنىڭ قورالى قىلىۋالماقتا.

جۇمھۇر مۇسۇلمانلىرى

ئاددىي-ساددا توي-مەرىكە ئۆتكۈزۈشكە قاتتىق توسالغۇ بولماقتا. بىر قىسىم كىشىلىرىمىز ئاددىي-ساددا توي-مەرىكە ئۆتكۈزۈش قوراللىق ھەشەمەتخور كىشىلەر توي يۆتكەش قوراللىق ئالىي دەرىجىلىك بولۇشىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ دېگىنىچە بولمىسا ئابروۋى چۈشۈپ كېتىشىدىن قورقۇپ، باشقىلارنىڭ ئالىي دەرىجىلىك پىكاپلار بىلەن توي ئۆتكۈزگەنلىكىنى سېلىشتۇرۇپ تويىنى بۇزۇشقا رازىكى، يۆتكىتىشكە رازى ئەمەس. يۇقىرىقىدەك تىئوھىرەتپەرەس كىشىلەر بۇزۇپ-چاچقان ئىقتىسادىنى ۋەتەن، مىللەتكە پايدىلىق ئىشلارغا ئىشلەتسە بۇنىڭ ئۈنۈمى تېخىمۇ ياخشى بولماسىدى؟ بۇ ئىشلارغا ئىشلىتىشكە ئېشىنالمىسا، ئۆزىنىڭ كەلگۈسى ئەۋلادلىرىنى ياخشىراق ئورۇنلاشتۇرۇپ چىقسا بولماسىدى؟ ئەمما ئوبدانراق تەربىيەلەپ چىقسا بولماسىدى؟ ئەمما ئۇلارنىڭ گىلىم-مەرىپەت سەۋىيىسى چەكلىك بولغانلىقى ئۈچۈن شەيتاننىڭ ۋەسۋەسى بىلەن ئىسراپخورلۇق قىلىشماقتا. ئاللاتائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن: «تۇغقانغا، مىسكىنگە، ئىمىن سەجىلگەگە (خەير ساخاۋەتتىن) ھەققىنى بەرگىن، (پۇل-مېلىنى ناتوغرا يوللارغا) ئىسراپ قىلمىغىن، ئىسراپ قىلغۇچىلار ھەقىقەتەن شەيتانلارنىڭ قېرىنداشلىرىدۇر، شەيتان شەيتانلارغا تولمۇ كۇفرانى نېمەت پەرۋەردىگارىغا تولمۇ كۇفرانى نېمەت قىلغانىدى» (17-سۈرە، 26-27-ئايەتلەر).

يۇقىرىقى ئايەتكە ئاساسلانغاندا، ۋەتەنگە، مىللەتكە، كەلگۈسى ئەۋلادلارغا پايدىلىق ئىشلارنى قىلماي ئىسراپخورلۇق، ھەشەمەتچىلىك بىلەن تۇغۇللانغان كىشىلەرنىڭ شەيتانغا قېرىنداشلىرىغا ئوخشىتىلىشى بۇ كىشىلەرنى خاراكتېرىنى يېتەرلىك يورۇتۇپ بېرەلەيدۇ. چۈنكى شەيتان ئىنسانلارنى توغرا يولدىن ئازدۇرۇپ، ئۇلارنى ئۆتكۈزۈلگەن تۇرمۇشقا

ئاقىۋەتتە شۇملۇق، پىتىنەپاسات ئىلىقىنى ئېنىق بىلەلەيمىز. دېمەك، مەرىكىنى ھەشەمەتچىلىك بىلەن يا جەمئىيەتنى گۈللەندۈرەلمەي، يا ئى گۈللەندۈرەلمەي كۈنسىرى ئارقىدا قارايدىغان بولساق، بىر قىسىم ئەقىلسىز بىلار نۇرغۇن كىشىلەرنى توي-مەرىكىگە بىدۇ. ئۇلارنىڭ مەقسىتى ئادەمگەرچىلىك، ئەكسىچە مال-دۇنيا توپلاش. ئۇلار ئۆزىنىڭ تويغا ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلىرىنى بىرلەپ سىنئالغۇغا ئالدۇرۇپ توي-مەرىكە بىرلىشىپ، بىر-ئىككى كۈن ئۆتە-ئۆتمەيلا شەلەر ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلارنى تېلېۋىزوردا روۋش ئارقىلىق «بۇ قېرىندىشىم ئاران ئانى، ئا بىرىندىشىم ئاران مانى ئېلىپ كەپتۇ» دەپ، تۇغقانلىق نادان-قالاقلىق تېخىمۇ تەرەققىي قىلىپ، بۇلارنىڭ نادان-قالاقلىق تېخىمۇ تەرەققىي قىلىپ، قۇدۇل-باجىلارنىڭ سوۋغاتلىرىنى باشقا قۇدىلارنىڭكىگە سېلىشتۇرۇپ، ئۆيىدىكى كېلىن-بالىلىرىغا نومۇس قىلماستىن سۆزلەپ، تۇخۇمدىن تۈك ئۈندۈرۈپ، ياش پەرزەنتلىرىمىزنىڭ ئىناق تۇرمۇشىغا سوغۇق سۇ سەپمەكتە، كىچىككىنە مال-دۇنيانى دەپ، ئۇلارنىڭ بەختسىزلىكىگە سەۋەبچى بولماقتا. يەنە بىر قىسىم ياش پەرزەنتلىرىمىز توي-مەرىكە قىلىش ئارقىلىق ئىقتىسادىنى ئۆز جايىدا خىراجەت قىلىشىنىمۇ بىلمەي، قۇرۇق سۆلەتلىك قىلىپ 20-30 ما- شىنىنى قاتارقاتار ماڭدۇرۇپ، يول-كوچىلارنى قالايمىقان قىلىپ، ھەتتا شەھەر ئىچىنى ئايلاندۇرۇپ، قاتناش تەرتىپىنى بۇزۇپ، ھەر تۈرلۈك ھادىسەلەرنى پەيدا قىلماقتا. مۇشۇنداق بولمىغۇر ھەشەمەتچىلىك مىكروبلېرى نۇرغۇن كىشىلەرگە يۇقۇپ، ئىقتىسادى ئاجىز كىشىلىرىمىزنىڭ

يوللارغا باشلىغىنىدەك، ھەشەمەتخور، ئىسراپخور كىشىلەرمۇ باشقىلارنى قىيىنچىلىق ئىچىگە باشلاپ قويدۇ. بۇ سۆزىمىزنىڭ دەلىلى سۈپىتىدە تۆۋەندىكى مىسالنى كەلتۈرىمىز.

”تارىخىمىزدا بۇندىن 316 يىل ئىلگىرى ئۆتكەن مەشھۇر شۆھرەتپەرەس ئاپپاق خوجا ئۆز دەۋرىدە غۇرۇرى ھەشىمكارلىقى تۇتۇپ بۇ ئالەمدە بۇنىڭدىنمۇ چوڭ توي سورۇنى تۈزۈلمىگەي، دەپ شەرت قىلىپ، 30 مىڭ قوي، 30 مىڭ كالا سويۇپ، 30 مىڭ ئات سوۋغات قىلىپ، دۇنيانىڭ خۇۋلۇقى كىشى، يېشى، ئىچىش، چېچىش دەپ لەۋزە قىلىپ، 40 يەردە 100 كۈن توي قىلىپ، مېھمان ئۈزىتىپ، ئۆزىنىڭ نام-شۆھرىتىنى خەلق-ئالەمگە نامايان قىلغان.“

(«شىنجاڭ ياشلىرى»، 1997-يىل 3-سان).
دېمەك، مانا مۇشۇنداق شەيتاننىڭ قېرىنداشلىرى بولغان شۆھرەتپەرەس كىشىلەر مىللەتنىڭ ساپاسىنى بۇزۇپ، كىشىلەرنى قىيىنچىلىققا سالماقتا. بۇنداق ھەشەمەتچىلىك توي-مەرىكىلەرنىڭ قىز-ئوغۇللىرىمىزنىڭ تۇرمۇشىغا بەخت-سائادەت ئېلىپ كېلىشى مۇمكىن ئەمەس. پۇل، مال-دۇنياغىلا بەخشەندە بولغان ھاياتنىڭ بۇزۇلمايدىغىنى، ۋەيران بولمايدىغىنى يوق، ھەشەمەتچىلىككە ماغدۇرى يەتكەن پۇلنىڭ چىرىتىشىكىمۇ ماغدۇرى يېتىدۇ. ئاددىي-ساددا ئۆتكۈزۈلگەن توي-مەرىكە ئىنسانلارغا گۈزەللىك بېغىشلايدۇ، ئادەمنىڭ روھىنى كۆتۈرۈپ باياشات تۇرمۇشقا ئېلىپ چىقىدۇ، دوستلار ئارىسىدا ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىدۇ. قىزىكىتلىرىمىزگە ئۆمۈرلۈك بەختىيار تۇرمۇش ئاتا قىلىدۇ.

ئەبۇ ھۈرەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت

قىلىنىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ”بىرىبىرى بىلەن بەسلەشكۈچى ئىككى كىشىنىڭ مېھمانغا چاقىرىشى قوبۇل قىلىنمايدۇ ۋە تامىقى يېيىلمەيدۇ.“ (ئىمام ئەھمەد بۇ ھەدىسنى چۈشەندۈرۈپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماختانچاقلىق قىلىپ، ئۆزىنى كۆز-كۆز قىلىش ئۈچۈن زىياپەت بەرگۈچى ئىككى كىشىنى بەسلەشكۈچى دەپ شەرھلىگەن دەيدۇ).

يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ”كىمكى كىشىلەرگە رەھىم قىلمىسا، ئاللاتائالا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلمايدۇ“ يۇقىرىقى ھەدىسلەرنىڭ مەنىسى بويىچە ھازىر جەمئىيەتتە ئوتتۇرىغا چىققان ھەم چىقۇۋاتقان توي-تۆكۈن ئىشلىرىدىكى بىر قىسىم ناچار ئەھۋاللارنى كۆزىتىدىغان بولساق، ئۇلارنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز. توي-تۆكۈن ئىشلىرىدا قىزلارنىڭ تويۇق ھەققىنىڭ بەك ئۈستۈن بولۇشى، ئوغۇل تەرەپنىڭمۇ ”مەسلىھەت چېپى“ چىقىمىنىڭ قىز تەرەپكە ئېغىر قويۇلۇشى ھەر ئىككى تەرەپنى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويمىقتا. بۇنداق ناتوغرا قائىدىمىيوسۇنلار بىز ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرىدا بولۇشقا تېگىشلىك ئادەت ئەمەس. شۇڭا مۇنداق ناتوغرا ئەھۋاللارنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشنى بىز ھەر مىللەت مۇسۇلمانلىرى بەكمۇ ئارزۇ قىلىمىز. بىز مۇسۇلمانلار نامۇۋاپىق قائىدىمىيوسۇن ۋە ناچار رەسمىيەتلەر ئارقىلىق بىرىبىرىمىزگە ئېغىرچىلىق ۋە زۇلۇم سالماسلىقىمىز، قىزلارنىڭ تويۇقنى ئۈستۈن قىلماسلىقىمىز كېرەك. ئەگەر بۇنداق قىلىنسا، ئىشلەتكەن ئىقتىسادىمىز، بېرىلگەن يېمەكلىرىمىز ۋە نىكاھ ئىشلىرىمىز دىنىمىزدا ۋە قانۇنىمىزدا كۆرسىتىلگەن بەلگىلىمىلەرگە ئۇيغۇن كەلمەيدۇ.

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى باشقۇرۇشىدىكى دېنى مەكتەپ ئوقۇش باشلاش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى باشقۇرۇشىدىكى دېنى مەكتەپ 1997-يىلى 10-ئاينىڭ 19-كۈنى قەدىمىي بىلىم يۈرتى — قەشقەر ساقى مەدرىسىدە 6-قارارلىق تالىپلارنىڭ ئوقۇش باشلاش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى.

ئوقۇش باشلاش مۇراسىمىغا ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئاپتونوم رايونلۇق ۋە ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ھارۇنخان مەخسۇم ھاجىم، مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى، ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى سادىق قارىي ھاجىم ۋە مەكتەپتىكى بارلىق مۇدەررىس، تالىپلار بولۇپ جەمئىي 130 نەپەر كىشى قاتناشتى.

مۇراسىم دېنى مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىسى مۇھەممەت ئىمىن قارىيىنىڭ قۇرئان تىلاۋىتى بىلەن باشلاندى، ئاندىن مەكتەپنىڭ باش مۇدىرى ھارۇنخان مەخسۇم ھاجىم مەكتەپنىڭ يىللىق خىزمەتلىرىنى خۇلاسە قىلدى ۋە بۇنىڭدىن كېيىنكى ئوقۇش-ئوقۇتۇش خىزمىتى ئۈستىدە كونكرېت تەلەپلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى باشقۇرۇشىدىكى دېنى مەكتەپ 1991-يىلى قۇرۇلغاندىن بۇيان جەمئىي ئالتە قارار تالىپ قوبۇل قىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە ئالدىنقى ئۈچ قاراردا جەمئىي 126 نەپەر ئوقۇغۇچى ئوقۇش پۈتتۈرۈپ،

ھەرقايسى جايلاردىكى مەسچىتلەردە دېنى ۋەزىپە ئۆتەپ كەلمەكتە. ھازىر مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان تالىپ 80 نەپەر، بۇ قېتىم قوبۇل قىلىنغان تالىپ 40 نەپەر بولۇپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ھەرقايسى ناھىيە (شەھەر) لىرىدىكى ئىمامى كەمچىل مەسچىتلەردىن نۇقتىلىق قوبۇل قىلىنغان، تالىپ قوبۇل قىلىشتىن ئىلگىرى بۇ ۋىلايەت بىرگە ئۈچ نىسبەت بويىچە 120 نەپەر يېنى تاللاش ئىمتىھانىغا قاتناشتۇردى ۋە مەخسۇس پەنلەر بويىچە سىياسەت، تىل-ئەدەبىيات، تارىخ، غراپىيە، دېنى مەلۇمات، ئەرەب تىلى قاتارلىق ئالتە خىل دەرىستىن ئىمتىھان ئېلىپ، ياخشىلىرىنى تاللاپ قوبۇل قىلىش، قەيەردىن كەلگەن بولسا شۇ يەرگە تەقسىم قىلىش پىرىنسىپى بويىچە قوبۇل قىلدى.

تالىپلار مىللەت تەركىبى جەھەتتىن ئۇيغۇر، قىرغىز، تاجىك قاتارلىق ئۈچ مىللەتتىن تەركىب تاپقان، ئۇلارنىڭ ئوقۇش مۇددىتى ئۈچ يىل بولۇپ، بۇ جەرياندا قۇرئان كەرىم، ھەدىس شەرىپ، ئىلىمى تەجۋىد، فىقھە، تەپسىر، ئىسلام دېنى ئاساسىي بىلىملىرى، ئەرەب تىلى ۋە مەلۇم مىقداردا سىياسەت، قانۇن دەرىسلىرى ئۆتۈلدى.

ئوقۇش باشلاش مۇراسىمىغا يەنە ۋىلايەتلىك پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمى، مەمۇرىي مەھكىمە مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى باشقارمىسىنىڭ رەھبەرلىرى قاتناشتى ھەمدە مۇھىم سۆز قىلدى.
(ياقۇپ ھاجىم مۇھەممەد)

قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتى باشقۇرۇشىدىكى دىنىي مەكتەپ ئوقۇش باشلاش مۇراسىمى ئۆتكۈزدى

قىزىلسۇ ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتى باشقۇرۇشىدىكى دىنىي مەكتەپ 1997-يىلى 10-ئاينىڭ 17-كۈنى 3-قارارلىق تالىپلارنىڭ ئوقۇش باشلاش مۇراسىمىنى ئۆتكۈزدى.

ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتى ئوبلاستلىق پارتكوم ۋە ئوبلاستلىق خەلق ھۆكۈمىتى رەھبەرلىكىدە ئاپتونوم رايونىنىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلىرىگە ئاساسەن بۇ قېتىمقى قاراردا دىنىي مەكتەپنىڭ ياش، ۋەتەنپەرۋەر دىنىي زاتلارنى تەربىيەلەپ يېتىشتۈرۈشنى مەقسەت قىلغان يىللىق سىنىپىغا ۋە ھازىر ۋەزىپە ئۆتەۋاتقان ياچىق ئىمام، خاتىپلارنى تەربىيەلەشنى مەقسەت قىلغان يىللىق سىنىپىغا جەمئىي 80 تالىپ قوبۇل قىلىندى. مۇراسىمغا ئوبلاستلىق خەلق

ھۆكۈمىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى مۇھەممەد ھەسەن، ئوبلاستلىق پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمى، ئوبلاستلىق خەلق ھۆكۈمىتى مىللەتلەر دىن ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مەسئۇللىرى قاتناشتى ھەمدە مۇھىم سۆز قىلدى، ئۇستاز-تالىپلار ۋەكىللىرىمۇ سۆزگە چىقتى.

مۇراسىمغا ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى، مۇئاۋىن رەئىسلىرى، دائىمىي ھەيئەت ئەزالىرى، ئاتاقلىق دىنىي زاتلار، يېقىن ئەتراپتىكى ئىمام-خاتىپلار، دىنىي مەكتەپنىڭ ئۇستاز-تالىپلىرى بولۇپ جەمئىي 130 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. مۇراسىم ئاخىردا ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلەر، ئۆلىمالار، ئۇستاز-تالىپلار بىرگە خاتىرە سۈرەتكە چۈشتى. (رازىق ھاجىم)

(بېشى 30-بەتتە)

ئۇزارتىش، ھاياتىنى كامالەتكە يەتكۈزۈش مەقسىتىگە يېتىدۇ.

ئېھتىمال، بەزى كىشىلەر بىر كۈندىكى بەش ۋاق ناماز يەنىلا تاھارەت ئېلىش، ناماز ئۆتەش، قىيامدا تۇرۇش، ئولتۇرۇش، سەجدە قىلىش، ئايەت ئوقۇش قاتارلىقلارنىڭ تولمۇ قايىتلا قايتىلاپ تەكرارلىنىشى ئەمەسمۇ؟ دەپ ھېس قىلىشى مۇمكىن. بۇنداق كىشىلەر يەر شارىنىڭ شەرققە قاراپ ئايلىنىدىغانلىقىنى، "قۇياشنىڭ غەربكە يۈرۈشىدە غانلىقى"نى، كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ، باھار، ياز، كۈز ۋە قىشنىڭ ئالمىشىپ تۇرۇشىنىڭ قانچىلىغان ئون مىڭ يىللار تەكرارلىنىپ كەلگەنلىكىنى بىلىشمەيدۇ! ئىنسانىيەت جەمئىيىتىدە يەنە بۇنداق تەكرارلىنىشنى بېسىپ چۈشكۈدەك ھەقىقەت بارمۇ؟

دۆلەتنىڭ يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى ئىستاتىستىكىسىغا ئاساسلانغاندا، ئۇيغۇرلاردىن ئۇزاق ئۆمۈر كۆرگەن بوۋاي-مومايىلار ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدىكەن، خۇيزۇلارمۇ قېلىشمايدىكەن، مېنىڭ ئەتراپىمدا تازا قېرىپ كەتكەن كىشىلەر ماڭدامدا بىر ئۇچراپ تۇرىدۇ، بولۇپمۇ بۇ كىشىلەر ئىچىدىكى ياش ۋاقتىدىن باشلاپ ھاياتلىقنىڭ ئۈچ چوڭ قائىدىسى (مۇسۇلمانچە يېمەك-ئىچمەك، ناماز ئۆتەش، روزا تۇتۇش)نى ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسىنىڭلا مەڭزى قىپقىزىل، قەدەم ئېلىشلىرى يەڭگىل بولۇپ، بۇنداق بولۇشىدىكى ئاساسلىق سەۋەب، يەنىلا ئۇزاق يىللار ناماز ئۆتكەنلىكتىن ئىبارەت. (تەرجىمە قىلغۇچى: قەيسەر قۇربان، تەرجىمە تەھرىرى: شەمشىدىن ھاجى)

ئۇنىيەر يۈزى يېزىسىدىكى دىنىي زاتلار جەمئىيەت ئۈچۈن كۆپلەپ ياخشى ئىشلارنى قىلدى

كۆپەيدى. 1991-يىلدىن 1997-يىلغا قەدەر يېزا تەۋەسىدىكى 180دىن ئارتۇق خەلقپەرۋەر، مەرىپەتپەرۋەر دىنىي زاتلار ۋە 35 مەسچىت جامائىتى مائارىپقا، نامراتلارغا، يېتىم-يېسىر، مېيىپلارغا ۋە "بەشتە كاپالەتلىك ئائىلە"لەرگە 102 مىڭ 200 يۈەن نەق پۇل، 1752 قۇر كىيىم-كېچەك، 245 توننا كۆمۈر، 4800 كىلوگرام ئاق ئۇن، 185 كىلوگرام سۇ يېغى، 27 پارچە كىگىز، 78 دانە مەش-كاناي ياردەم قىلدى.

ھىدىلىيۇزى، غوجاشيۇزى كەنتلىرىدىكى ئوسمان ھاجى، ما چىڭباۋ، نىزامىدىن ئىمام قاتارلىق دىنىي زاتلار مەكتەپ قۇرۇلۇشى، قېرىلار ساناتورىيىسى ۋە مېيىپلارغا 15 مىڭ 450 يۈەن ئىئانە قىلدى.

دىنىي زاتلار يەنە يول، ئېرىق-ئۆستەڭ، كۆۋرۈك قۇرۇلۇشى ئېلىپ بېرىش، قىرتوغان ياساش ئىشلىرىغا ئاكتىپ قاتناشتى ۋە مەسچىت ئەتراپىدىكى بوش يەرلەرگە 38 مىڭ 400 تۈپ كۆچەت تىكتى.

دىنىي زاتلارنىڭ باشلامچىلىق قىلىشى ۋە تەشۋىقات قىلىشى بىلەن 52 قېتىملىق توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغ ئىشلىرى ئاددىي-ساددا ئۆتكۈزۈلدى. بۇ ئارقىلىق توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغ ئىشلىرىدىكى ھەشەمەتچىلىك، سۆلەتۈزۈلۈش، ئىس-راپچىلىق قىلمىشلىرىنى توسۇش ۋە ئۇنى تۈگىتىش جەھەتتە ياخشى كەيپىيات بارلىققا كەلدى.

ئۇنىيەر يېزىسى يۇقىرىقىدەك نەتىجىلىرى ئارقىلىق 1991-يىلدىن 1997-يىلغىچە ناھىيە تەرىپىدىن ئۇدا "مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى خىزمىتىدىكى ئىلغار ئورۇن" بولۇپ باھالىنىپ، تەقدىرلىنىپ كەلدى.

(ئابدۇۋەلى ئەخمەت)

شىنجاڭ غۇلجا ناھىيىلىك ئۇنىيەر يۈزى يېزىسىدىكى ئۇيغۇر، خۇيزۇ، دۇڭشياڭ، قازاق قاتارلىق ھەر مىللەت دىنىي زاتلىرى ئىتتىپاقلىشىپ، جەمئىيەت ئامانلىقىنى قوغداش، ئىقتىسادىي تەرەققىياتنى تېزلىتىش قاتارلىق جەھەتلەردە تېگىشلىك تۆھپە قوشۇش بىلەن بىرگە جەمئىيەتكە كۆپلەپ ياخشى ئىشلارنى قىلىپ بەردى. دىنىي زاتلارنىڭ يېقىنقى يىللار ئىچىدە مائارىپقا ۋە ئاپەتكە ئۇچرىغان ئورۇنلاردىكى خەلقلەرگە، قىيىنچىلىقى بار ئائىلىلەرگە، يېتىم-يېسىر، مېيىپلارغا ۋە "بەشتە كاپالەتلىك ئائىلە"لەرگە ياردەم قىلغان نەق پۇل ۋە ماددىي نەرسىلەرنىڭ ئومۇمىي قىممىتى 166 مىڭ 500 يۈەنگە يېتىپ، جەمئىيەتتە يۇقىرى ئىناۋەت ۋە ياخشى باھاغا ئېرىشتى.

ئۇلار پارتىيىنىڭ ئەۋزەل سىياسەتلىرىنىڭ پارلاق نۇرى ئاستىدا، كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ ئائىلە ئىقتىسادىنى يۈكسەلدۈردى، يېزا ئىگىلىك ئىشلەپچىقىرىشنى راۋاجلاندۇرۇپ، ئىككى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە باشلامچىلىق رولىنى ئوينىدى، شۇنداقلا ئۆز كۈچىگە تايىنىپ چارۋامال بورداش، سودا-سېتىق، سۈپۈرگە ياساش، باققالچىلىق قاتارلىق تىجارەت كەسىپلىرى بىلەن شۇغۇللىنىپ تۇرمۇشىنى ياخشىلىغاندىن كېيىن، مائارىپنى، ئاپەتكە ئۇچرىغان ئورۇنلاردىكى ئاممىنى، يېتىم-يېسىر، مېيىپلارنى ۋە "بەشتە كاپالەتلىك ئائىلە"لەرنى ئۇنتۇپ قالمىدى. مۇساجان ھاجى، ئوسمان ھاجى، ياقۇپ ھاجى، ئىسمائىل ھاجى، داۋۇت قارىي، ئابلىھېكم ئىمام قاتارلىق دىنىي زاتلارنىڭ خالىس باشلامچىلىق ئارقىلىق ئاجىزلارغا مېھرىشەپقەت قولىنى سۇندىغان، جەمئىيەت ئۈچۈن ئەمەلىي ۋە ئەھمىيەتلىك ئىشلارنى قىلىدىغانلار ئۈزلۈكسىز

بېيىغاندا دۆلەتنى ۋە نامراتلارنى ئۆلتۈرۈش دىنىي زات

قاغىلىق بازارلىق ھۆكۈمەت 7-ئاھالە كومىتېتىدا ئولتۇراقلاشقان دىنىي زات، يېڭى بازار مەسچىتىنىڭ ئىمامى، ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ ئەزاسى، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، قاغىلىق بازىرىنىڭ 8-، 9-، 10-نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى ئابدۇقەييۇم ھاجى بازار ئىگىلىكى ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلىۋاتقان ياخشى ۋەزىيەتنىڭ ئىلھامى بىلەن 1980-يىلى 1900 يۈەن سەرمايە توپلاپ، تۈرلۈك ماللار تىجارىتى بىلەن شۇغۇللانغان بولۇپ، ئۇ پارتىيىنىڭ توغرا سىياسىتىگە قەتئىي ئىشىنىپ، بازار ئۇچۇرىغا دىققەت قىلىپ، كىشىلەرنى ئېھتىياجلىق ماللار بىلەن تەمىنلەشكە، سودىدا ئادىل، قىزغىن بولۇشقا ئەھمىيەت بەرگەچكە، ناھىيە بويىچە ئالدىن بېيىغان داڭلىق تىجارەتچىگە ئايلاندى، تىجارەت باشلىغان 17 يىلدىن بۇيان دۆلەتكە 64 مىڭ يۈەن باج، 20 مىڭ يۈەن بازار باشقۇرۇش ھەققى تاپشۇرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا مائارىپ ئىشلىرى ئۈچۈن 4500 يۈەن، جامائەت ئىشلىرى ئۈچۈن 2000 يۈەن، ئاپەتكە ئۇچرىغان رايونلارغا 2000 يۈەن، ئاممىۋى سورۇنلارنىڭ ھاجەتخانىسى ۋە توك، سۇ ئىشلىرى ئۈچۈن 8000 يۈەن ئىئانە قىلدى. ئۇ يەنە يېتىم-يېسىرلار ۋە نامرات ئائىلىلەرگە 25 مىڭ يۈەن قىممىتىدە نەق پۇل، كىيىم-كېچەك، ئۇن، ياغ، يېقىلغۇ، رەخت قاتارلىقلارنى ياردەم قىلغاننىڭ سىرتىدا ئۆز مەھەللىسىدىكى نامرات تۆت ئائىلىنىڭ تۇرمۇشىنى

94-يىلدىن بۇيان كاپالەتكە ئىگە قىلىپ، ئۇلارنى ھەر يىللىق قىشتىن ئامان ئۆتكۈزدى. يەنە شۇ مەھەللىدىكى ھېببۇللا مۇھەممەد 95-يىلى بازاردىن ئۆي ئىجارە ئېلىپ تىجارەت قىلىش ئۈچۈن باشقىلاردىن 8000 يۈەن قەرز ئېلىپ، قەرزنى تۆلەپ بولغۇچە 96-يىلى 9-ئايدا ئۆلۈپ كېتىدۇ، ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈرىدىغان چاغدا قەرز ئىگىلىرى قەرزىمىزنى قايتۇرمىسا بۇ نامازنى ئوقۇغىلى، جەسەتنى دەپنە قىلغىلى قويمايمىز دەپ مەرھۇم قەرزدارنىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنى قەرزنى تۆلەشكە قىستايدۇ. مەرھۇمنىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلىرىمۇ ئۇ قەرزنى تۆلەيدىغانغا پۇلى يوق، بېشى قېتىپ تۇرغاندا ئابدۇقەييۇم ھاجى ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ، قەرز ئىگىلىرىگە 8000 يۈەننى تۆلەپ جەسەتنى دەپنە قىلدۇرىدۇ.

ئابدۇقەييۇم ھاجى پارتىيىنىڭ مىللىي ۋە دىنىي سىياسىتىنى ياخشى ئۆگىنىپ، ئاممىغا ياخشى تەشۋىق قىلىشتا باشلامچى بولدى. ھەر مىللەت ئارىسىدىكى 300 قېتىمدىن ئارتۇق ھەر خىل چېدەل-ماجرالارنى كېلىشتۈرۈپ، توغرا ھەل قىلدى. يولدىن ئازغان سەككىز نەپەر ياشنى نۇقتىلىق تەربىيەلەپ ئۆزگەرتىپ، ئۇلارنىڭ ئىشقا ئورۇنلىشىشىغا ياردەم بەردى. مەسچىت ۋە باشقا ھەر خىل سورۇنلاردا پارتىيىنىڭ مىللىي ۋە دىنىي سىياسىتى، شۇنداقلا مۇقىملىق، ئىتتىپاقلىق توغرىسىدا 22 مىڭ ئادەم-قېتىمدىن ئارتۇق تەشۋىق قىلدى. بۇ ئارقىلىق ئۇنىڭ ئەل-جامائەت ئارىسىدىكى ئىناۋىتى ئۆسۈپ، ناھايىتى ياخشى

كومىتېتى تەرىپىدىن توققۇز قېتىم ، قەشقەر ۋىلايەتلىك بىرلىك سەپ بۆلۈمى، ئىسلام جەمئىيىتى تەرىپىدىن ئىككى قېتىم ، جەمئىي 29 قېتىم ماددىي ۋە مەنىۋى مۇكاپاتلارغا ئېرىشتى. (بارات ئەمەت)

باھالارغا ئېرىشتى؛ ناھىيە بويىچە ”ئالتىدە ياخشى سودا-سانائەتچى“، ”ھالال ئەمگىكى بىلەن بېيىغان دىنىي زات“، ”مائارىپنى قوللاشتىكى ئىلغار شەخس“، ”مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى نەمۇنىچىسى“، ”نامراتلارغا يارىيۆلەك بولۇش ئىلغارى“، ”مۇنەۋۋەر خەلق ۋەكىلى“ بولۇپ 16 قېتىم، يېڭى بازار ئاھالە

باي ناھىيىسىدىكى ئۈلگىلىك دىنىي زاتلار

خادىملىرىنى ئۇستاز تۇتتى. 20 مودىن ئارتۇق يېرىنى ئوبدان پىلانلاپ، ئاشلىق ۋە كېۋەز قاتارلىق ئىقتىسادىي زىرائەتلەرنى تېرىپ ياخشى نەپ ئالدى؛ ئاشلىقتىن ھەر يىلى 10 مىڭ كىلوگرامدىن ئارتۇق ھوسۇل ئېلىپ دۆلەتكە سۈپەتلىك توۋار ئاشلىق سېتىپ بېرىشنىڭ سىرتىدا قالغانلىرىنى ئەركىن بازاردا سېتىپ كىرىمنى ئاشۇردى؛ پاختىچىلىقنى چىڭ تۇتۇپ، ھەر يىلى مۇۋاپىق كېۋەز تېرىپ، كېۋەزنى تېخنىكىلىق تەلەپ بويىچە پەرۋىش قىلىپ باشقىلارغا ئۈلگە بولدى. ئۇ يەنە ئورمانچىلىق، باقمىچىلىق بىلەن شۇغۇللاندى. نەتىجىدە دېھقانچىلىق ۋە باشقا كۆپ خىل ئىگىلىكتىن كەلگەن كىرىمى ھەر يىلى 20 مىڭ يۈەندىن ئېشىپ، كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن كىرىمى 2500 يۈەنگە يەتتى، باشقىلارغىمۇ تېخنىكا جەھەتتىن 350 ئادەم قېتىم مەسلىھەت بەردى ۋە ياردەم قىلدى، نامرات، ئاجىزلارغا 6000 يۈەن قىممىتىدە تۈرلۈك يادەملەرنى قىلدى. ياسىن قارىي ھاجى يۇقىرىقىدەك نەتىجىلىرى بىلەن ”پەن-تېخنىكىنى ئومۇملاشتۇرۇشتىكى ئىلغار شەخس“ ۋە ”ئۈلگىلىك دىنىي زات“ بولۇپ كۆپ قېتىم تەقدىرلەندى. باي ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ ھەيئىتى، بولۇڭ يېزا بەش كۆزنەك مەسچىتىنىڭ

ئاپتونوم رايونلۇق ۋە باي ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ ئەزاسى، ياتۇر يېزا 4-كەنت مەسچىتىنىڭ ئىمامى ياسىن قارىي ھاجى يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ھۆكۈمەتنىڭ يېزىلارغا قاراتقان سىياسەت-يول يورۇقلىرىنىڭ يېتەكچىلىكىدە، تەشكىلنىڭ قوللىشى ئارقىسىدا، پەن-تېخنىكا ۋە ئازغىنا مەبلەغكە تايىنىپ، ئائىلە ئىقتىسادىنى راۋاجلاندۇرۇش يولىدا كۆرۈنەرلىك نەتىجىگە ئېرىشتى.

ياسىن قارىي ھاجى ئولتۇرۇشلۇق كەنت بىرقەدەر نامرات كەنت بولۇپ، ئۇنىڭ ئائىلىسىمۇ ئېغىر كۈنلەرنىڭ دەردىنى كۆپ تارتقانىدى. ئۇ يۇقىرىنىڭ ”پەن-تېخنىكا بىلىملىرىنى ئۆگىنىپ پەن-تېخنىكىغا تايىنىپ تېرىقچىلىق قىلىش“ دېگەن چاقىرىقىغا قىزغىن ئاۋاز قوشۇپ، پەن-تېخنىكا ئۆگىنىشكە ئاكتىپلىق بىلەن ئاتلاندى، ناھىيىلىك شىنخۇا كىتابخانىسىغا بېرىپ دېھقانچىلىق، ئورمانچىلىق، باقمىچىلىققا دائىر كىتاب-ماتېرىياللارنى سېتىۋېلىپ، ئائىلىسىدىكىلەر بىلەن ئەستايىدىل ئۆگەندى. تېرىلغۇ يەرلەرنى تېخنىكا تەلىپى بويىچە تۈزلەش، ھەيدەش، ئوغۇتلاش، تېرىش، سۇغىرۇش، پەرۋىش قىلىش ئىشلىرىنى تۈجۈپلەپ ئىشلىدى، يېزا پەن-تېخنىكا

ئىمامى ھامىدۇن ھاجى ئۆزىنىڭ ۋەزىپىسى ۋە مەجبۇرىيىتىنىڭ ئېغىرلىقىنى ھەم ئەھمىيىتىنى چوڭقۇر تونۇپ يېتىپ، ئون نەچچە يىلدىن بۇيان نۇرغۇن جاپالىق ئەمما شەرەپلىك خىزمەتلەرنى ئىشلەپ كۆرۈنەرلىك تۆھپە ياراتتى، يېزا بويىچە 19 مەسچىت، 42 دىنىي زات بولۇپ، ئۇ بۇلار ئارىسىدا دىنىي پائالىيەت سورۇنلىرىنى باشقۇرۇش، دىنىي زاتلارنى ۋە مۇسۇلمان ئاممىنى تەربىيەلەشتە نەمۇنە بولدى، ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان ئاممىسى ئىچىدىكى ئىناۋىتىدىن پايدىلىنىپ، توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغ ئىشلىرىدىكى ھەشەمەتچىلىك ۋە ئىسراپچىلىقنى تۈگىتىش ھەققىدە تەشۋىق-تەرىبىيە ئېلىپ باردى؛ ياش-ئۆسمۈرلەرنى قانۇن-تۈزۈم بويىچە تەربىيەلەشكە ئەھمىيەت بەردى؛ "بەشتە ياخشى مەسچىت"، "بەشتە ياخشى دىنىي زات"لارنى باھالاش پائالىيىتىنى قانات يايدۇردى؛ مەسچىتلەرنى ئۆز-ئۆزىنى بېقىشقا، مۇسۇلمان ئاممىسىغا سېلىق سالماسلىققا يېتەكلەپ، مەسچىتلەرنىڭ باغ يېرى، ئورمان يېرى، تال ئۈزۈمى بولۇش ۋە مەلۇم مىقداردا نەق پۇلى بولۇشنى ئىشقا ئاشۇردى؛ دىنىي زاتلارنى قەرەللىك تۈردە يىغىپ ئەھۋال ئىگىلەپ، ساقلانغان مەسىلىلەرنى ۋاقىتدا تۈزەتتى. ئۆزى باشلامچىلىق بىلەن پەن-تېخنىكا ئۆگىنىپ، پەن-تېخنىكا ئارقىلىق نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپلا قالماي، باشقا دىنىي زاتلارنىمۇ نامراتلىقتىن قۇتۇلۇشقا يېتەكلىدى. ئۇنىڭ 20 نەچچە مو ھۆددىگەرلىك يېرىدىن باشقا، سېتىۋېلىپ تېرىغان يېرى 30 نەچچە موغا يەتتى، بۇ يېرىدىن كەلگەن ئومۇمىي كىرىمىنى 25 مىڭ يۈەنگە، ساپ كىرىمىنى 18 مىڭ يۈەنگە يەتكۈزۈپ، نوپۇس بېشىغا توغرا كېلىدىغان كىرىمىنى 2000 يۈەندىن ئاشۇردى. ئۇ يەنە ئورمانچىلىق، باقمىچىلىق قاتارلىق كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللاندى. نەتىجىدە، ئۇنىڭ مۇقىم مۈلكى 100 مىڭ يۈەنگە يەتتى. ئۇ بېيىغاندا دۆلەتنى ۋە

باشقىلارنى ئۇنتۇپ قالمىدى، ھەر يىلى دۆلەتكە 5000—7000 كىلوگرام ئەتراپىدا تاۋار ئاشلىق، مايلىق دان سېتىپ بەردى. نامرات ئائىلە، مېھرىبان مائارىپ ئىشلىرى ئۈچۈن ھازىرغاقەدەر 17 مىڭ يۈەن ئەتراپىدا نەق پۇل، ئاشلىق، ئوتۇن-كۆمۈر ياردەم قىلدى. ئۇنىڭ يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ناھىيىلىك بىرلىك سەپ بۆلۈمى، سىياسىي كېڭەش، ئىسلام جەمئىيىتى ۋە يېزا تەربىيىدىن "ئۈلگىلىك دىنىي زات"، "يېشىل باشلامچى-سى" دېگەن شەرەپلىك ناملار بىلەن 15 قېتىم تەقدىرلىنىشى ئۇنىڭ شۇ تۆھپە ۋە نەتىجىلىرىنى تولۇق ئىسپاتلاپ بەردى.

باي ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەش ۋە ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ھەيئىتى، بازارلىق ھۆكۈمەت 2-ئاھالىلەر كومىتېتى مەسچىتىنىڭ ئىمامى، 34 ياشلىق ئەبەيدۇللا قارىي پارتىيىنىڭ يېشىل سىياسىتىنىڭ تۈرتكىسىدە ئۆزىنىڭ ھالال ئەمگىكى، قانۇنلۇق تىجارىتىگە تايىنىپ يېشىل يولغا ماڭغاندا دۆلەتنى ۋە باشقىلارنى ئۇنتۇپ قالماي، تۈرلۈك باج ۋە بازار باشقۇرۇش ھەققىنى تولۇق تاپشۇرۇش بىلەن بىرگە نامرات، مېھرىبان ھەمدە مائارىپ ئىشلىرىغا كۆپلەپ ياردەم بېرىپ ياش چىغىدىن باشلاپلا ساخاۋەتلىك ئىشلارنى قىلىشقا باشلىدى.

ئەبەيدۇللا قارىي 1979-يىلى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن، 1980-يىلدىن 1987-يىلغىچە ئاۋات ناھىيىسىدە دىنىي تەلىم-تەربىيە ئالغان، 1987-يىلدىن 1992-يىلغىچە شىنجاڭ ئىسلام ئىنىستىتۇتىنىڭ تولۇقسىز كۇرس سىنىپىدا بەش يىل ئوقۇپ ئەلا دەرىجىدە ئوقۇش پۈتتۈرگەن. ئەبەيدۇللا قارىي قايتىپ كەلگەندىن بۇيان ھازىرغىچە يۇقىرىنىڭ يوليورۇقى بويىچە ئىش قىلىپ، باي بازىرى ۋە پۈتۈر ناھىيىنىڭ ئىجتىمائىي مۇقىملىقى ئۈچۈن

پىلانلاپ، ساخاۋەتلىك ئىشلىرىنى داۋاملاشتۇرۇشقا باشلىدى.

باي ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ ئەزاسى، ياقائېرىق دېھقانچىلىق مەيدانى بازار مەسچىتىنىڭ ئىمامى ئەمەت ھاجى يېقىنقى يىللاردىن بۇيان كەڭ دىنىي زاتلار ۋە مۇسۇلمان ئاممىسىغا توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغ ئىشلىرىدا ئاددىي-ساددا بولۇش ھەققىدە كۆپ قېتىم تەشۋىق قىلىپ، ئۇلارنى بۇ جەھەتتە ھەر ۋاقىت يېتەكچى بولۇشقا سەپەرۋەر قىلدى. ئۇ يەنە دىنىي زات ۋە مۇسۇلمان ئاممىنى نامراتلارغا ياردەم بېرىش پائالىيىتىگە 4800 ئادەم-قېتىم تەشكىللەپ، تۈرلۈك ياردەملەرنى 30 مىڭ يۈەندىن ئاشۇردى، ئۆزى ئىككى-ئۈچ يىلدىن بۇيان نامراتلارغا 13 مىڭ يۈەن قىممىتىدە تۈرلۈك ياردەملەرنى بەردى.

(ھەسەن ئابدۇۋەلى)

كۆرۈنەرلىك تۆھپىلەرنى قوشۇپ كەلدى، يولدىن ئازغان ياش-ئۆسمۈرلەرگە 20 نەچچە ئادەم-قېتىم تەربىيە بەردى. ئەبەيدۇللا قارىي 1993-يىلدىن 1995-يىلغىچە ئالتۇن-كۆمۈش زىننەت بۇيۇملىرىنى ياساش ھۈنرىنى ئۆگەنگەندى، 1995-يىلى دۇكان ئايرىپ، ئىككى مىڭ يۈەن قەرز ئېلىش ئارقىلىق تىجارىتىنى باشلىدى، بۇيۇملىرىنىڭ سۈپىتى ئەلا، باھاسى مۇۋاپىق بولغانلىقتىن ھەم مۇلازىمەتتە قىلچە ساختىپەزلىك قىلمىغانلىقتىن تىجارىتى بارغانسېرى روناق تاپتى، ھازىرغىچە ئومۇمىي مەبلەغىنى 40 مىڭ يۈەندىن ئاشۇردى، دۆلەتكە 4000 يۈەندىن ئارتۇق باج تاپشۇردى، نامرات، مېيىپ كىشىلەرگە ۋە مائارىپ ئىشلىرىغا 1800 يۈەندىن ئارتۇق ياردەم قىلدى. يېقىندا ئۇ يەنە ئۆز يېنىدىن 2000 يۈەن تەييارلاپ، مەكتەپلەرگە كۆمۈر ئېلىپ بېرىشنى

ئۈزۈمچىلىك يېزىسىدىكى دىنىي زاتلار توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغنى ئاددىي ئۆتكۈزۈشتە باشلامچىلىق رول ئوينىماقتا

خەجلىش، شۇنىڭدەك بۆشۈك توي، سۈننەت تويلىرىنىڭ دائىرىسىنى كېڭەيتىمەسلىك، ئىسراپچىلىق قىلماسلىق، نەزىر-چىراغنى كىچىك دائىرىدەلا ئۆتكۈزۈش ھەققىدە كەڭ دائىرىدە تەشۋىق-تەربىيە ئېلىپ باردى ھەمدە بۇ جەھەتتە ئۆزلىرى ئۈلگە بولدى. بۇنىڭ تۈرتكىسى بىلەن بۇ يېزىغا قاراشلىق بەزى يىگىت-قىزىلارنىڭ تويى 2000 يۈەن بىلەنلا ئاددىي ئۆتكۈزۈلدى.

پېشقەدەم دىنىي زات نۇرىدىن داموللا ھاجىم نەزىرلەردە ھېچقانداق نەزىر ھەققى ئالماي بەلكى مەرھۇمنىڭ ئائىلىسىگە نەزىرنى ئاددىي ئۆتكۈزۈش، ئىسراپچىلىق قىلماسلىق ھەققىدە تەربىيە بېرىپ

تۇرپان شەھىرىگە قاراشلىق ئۈزۈمچىلىك يېزىسىدىكى دىنىي زاتلار ھۆكۈمەتنىڭ توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغ ئىشلىرىنى ئاددىي ئۆتكۈزۈش توغرىسىدىكى چاقىرىقىغا يېقىندىن ئاۋاز قوشۇپ، يېزىنىڭ مەنئى مەدەنىيلىك قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە باشلامچىلىق رول ئوينىماقتا. بۇ يېزىدىكى دىنىي زاتلار بۇ يىل كىرگەندىن بۇيان ئاممىنىڭ توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغ ئىشلىرىنى ئاددىي ئۆتكۈزۈشكە باشلامچىلىق قىلىپ، «قۇرئان كەرىم» ۋە ھەدىس شەرىپنىڭ روھى بويىچە ئۇلارغا توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغ مۇراسىملىرىنى ئاددىيلاشتۇرۇش ھەم ئاز پۇل

كەلدى.

بۇ يىل 6-ئايدا دەپسەنگە كەنتىدىكى بىر كەنت كادىرى ئالەمدىن ئۆتكەندە مەرھۇمنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر سەككىز ئۆيدە نەزىر-چىراغ ئۆتكۈزۈشنى پىلانلىغان. بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقان شۇ كەنتتىكى دىنىي زاتلار بۇ ئائىلىگە خىزمەت ئىشلىدى، نەتىجىدە مەرھۇمنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ئىككى ئائىلىدىلا نەزىر قىلدى. دىنىي زاتلارنىڭ تەشۋىق-تەرغىباتى ئارقىلىق ئاممىنىڭ توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراغ سېلىقى زور دەرىجىدە يەڭگىللىدى. بىر

قىسىم دېھقان ياشلىرىنىڭ توي چىقىمى ئىلگىرىكى ئۆلچەمدىكى 10—30 مىڭ يۈەندىن 3000 يۈەنگە چۈشتى، نەزىر-چىراغ ئىشلىرىمۇ ئاددىيلىشىشقا باشلىدى. دىنىي زاتلارنىڭ ئۈلگىلىك رولى ئارقىلىق ئۈزۈمچىلىك يېزىسىدىكىلەرنىڭ توي-تۆكۈنى ھەشەمەتسىزلىككە، نەزىر-چىراغ ئىشلىرى ئەسلىدىكى ئاددىيلىققا، توغرىلىققا يۈزلىنىپ، ئامما ئارزۇ قىلغان بىر ياخشى ئىجتىمائىي ھالەت شەكىللەندى.

(شاھمەردان ئىمىنىياز)

پەم-پاراستىگە تايىنىپ بېيۋاتقان دىنىي زات

بۈگۈر ناھىيە دادولان يېزا يىغىنباغ كەنت چوڭ مەسچىتىنىڭ ئىمامى، يېزىلىق مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنىڭ ئەزاسى مامۇت قارىي ئىدىيەدە ئازاد بولۇپ، پەن-تېخنىكىلىق تېرىقچىلىق قىلىپ، ئاشلىق مەھسۇلاتىنى يىلمۇيىل ئاشۇرۇپ، قوي-كالا بورداش، باغ كۆتۈرە ئېلىش، قوشۇمچە تىجارەت قىلىش قاتارلىق ئىقتىسادىي كەسىپلەر بىلەن شۇغۇللىنىپ، ئەقىل-پەمى ۋە ھالال ئەمگىكى بىلەن بېيىش يولىغا ماڭماقتا.

مامۇت قارىي 60 تىن ھالقىغان بولسىمۇ ناھايىتى تېتىك، ئالغا ئىنتىلىشچانلىقى كۈچلۈك دىنىي زات بولۇپ، ئۇ پەن-تېخنىكا بىلىملىرىنى تىرىشىپ ئۆگىنىپ، ئەمەلىي قوللانغان؛ ئورگانىك ئوغۇتنى ۋە خىمىيىلىك ئوغۇتنى نىسبەت بويىچە ئىشلەتكەن، ئۇرۇقنىڭ سورتىنى ياخشى

تاللىغان، پەرۋىشنى تېخنىكىلىق تەلەپ بويىچە قىلغان. نەتىجىدە بۇغداينىڭ مو بېشى مەھسۇلاتىنى 540 كىلوگرامدىن، بۇغداي ئېڭىزىغا تەكرار تېرىغان قوناقنىڭ مو بېشى مەھسۇلاتىنى 425 كىلوگرامدىن ئاشۇرغان. ئۇ يەنە ھەر يىلى 40 تىن 50 كىچى چوڭ-كىچىك چارۋا بورداپ 10 مىڭ يۈەندىن ئاشۇرۇپ كىرىم قىلغان، ھەر يىلى 25 مو باغنى كۆتۈرە ئېلىپ 8000 يۈەندىن، قوشۇمچە تىجارەتتىن ھەر يىلى 3000 يۈەندىن ئارتۇق كىرىم قىلغان. مامۇت قارىي ھازىر ناھىيە بويىچە دىنىي زاتلارنىڭ ھالال ئەمگىكى بىلەن بېيىشىدىكى باشلامچى، مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقى نەمۇنىچىسى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئۈلگىلىك رولىنى كەڭ ئاممىغا ئۆز سۆزى ۋە ھەرىكىتى ئارقىلىق تەشۋىق قىلماقتا.

(تۇيغۇن ئابدۇرەھىم)

ھالال ئەمگىكى بىلەن بېيىغان ئۈلگىلىك تىجارەتچى

باي ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ ھەيئىتى، يەككە ئەمگەكچىلەر جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، باي بازىرى 4-ئاھالىلەر كومىتېتى دىنىي سورۇنلارنى باشقۇرۇش ھەيئىتى ئابلىمىت ھاجى تىلغا ئېلىنسىلا ئۇنى تونۇيدىغان ۋە نامىنى ئاڭلىغان ھەرقانداق كىشى ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئوقۇيدۇ ھەمدە ئۇنى "ھالال ئەمگىكى، قانۇنلۇق تىجارىتى بىلەن بېيىغان ئۈلگىلىك تىجارەتچى" دەپ بىردەك تەرىپلەيدۇ. ئەمەلىيەتتەمۇ ئابلىمىت ھاجى ئۈلگىلىك يەككە تىجارەتچىلەرنىڭ بىرى.

1978-يىلى بىر ئايلىق نورما ۋە بىر قوي بىلەن ئاشخانا ئېچىپ تىجارەت باشلىغان ئابلىمىت ھاجى 19 يىلدىن بۇيان ئۆزى باشلامچىلىق قىلىش، ئائىلىسىدىكىلەرنى سەپەرۋەر قىلىش ۋە سىرتتىن تېخنىك ئۈستىلارنى تەكلىپ قىلىش ئارقىلىق ئاشخانا تىجارىتىنى جانلاندۇردى، ئاشخانا مۇلازىمىتىنى تىرىشىپ ياخشىلاپ، يېڭى گۆش، يېڭى كۆكتاتلارنى ئىشلىتىپ، باھادا مۇۋاپىق، سۈپەتتە يۇقىرى بولۇشنى قولغا كەلتۈردى؛ يېمەك-ئىچمەك تازىلىقى قانۇنى ۋە مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلەرنى ئىلغارلىق بىلەن ئىزچىللاشتۇردى؛ ئۇستا، شاگىرتلارنى تەربىيەلەش، پاكىز ئاشخانا مۇھىتى يارىتىشقا ئەھمىيەت بېرىپ، تەملىك ۋە سۈپەتلىك تائاملارنى تەييارلاپ مېھمانلارنى قىزغىن كۈتۈۋېلىپ، مۇلازىمەتنى ھەقىقىي تۈردە ياخشىلىدى؛ باجنى ۋاقتىدا تاپشۇردى. نەتىجىدە ئابلىمىت ھاجىنىڭ تىجارىتى جانلىنىپ، ئىقتىسادىي كۈچى يىلدىن يىلغا ئاشتى، ھازىرغىچە 300 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق كىرىم قىلدى. دۆلەتكە 60 مىڭ

يۈەندىن ئارتۇق باج ۋە باشقا رىسمىيەت ھەققى تاپشۇردى، 100دىن ئارتۇق شاگىرت يېتىشتۈردى، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بېيجىڭ، ئۈرۈمچى قاتارلىق شەھەرلەردە، بەزىلىرى ناھىيە ۋە يېزا بازارلىرىدا ئاشخانا تىجارىتى بىلەن شۇغۇللاندى، كۆپلىرى ھالال ئەمگىكىگە تايىنىپ بېيىدى. ئابلىمىت ھاجى بېيىغاندا باشقىلارنى ئۇنتۇپ قالمىدى، ھەر يىلى باھار بايرىمى، روزا ھېيت، قۇربان ھېيت كەلسە ياكى قىش پەسلى يېتىپ كەلسە، قىيىنچىلىقى بار نامرات ئائىلە ۋە مېھرىبانلارغا ۋاقتىدا ياردەم قىلىپ تۇردى، ھازىرغاقەدەر ئۇ ياردەم قىلغان نەق پۇل ۋە باشقا ماددىي بۇيۇملارنىڭ قىممىتى 58 مىڭ يۈەندىن ئېشىپ كەتتى؛ ئوقۇتقۇچىلار بايرىمى، 1-ئىيۇن ئۆسمۈرلەر بايرىمى بولغاندا ۋە مائارىپنى قوللاش جەھەتتە ئۇ مائارىپ ئىشلىرىغا ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ 5000 يۈەندىن ئارتۇق ياردەم قىلدى. نامرات ئائىلىدىن كېلىپ چىققان خۇدا بەردى ئىسىملىك ھېچنېمىسى يوق كەمبەغەل بالىنى ئۆيلەپ قويدى ۋە دۇكان ئايرىپ بەردى. 68 ياشقا كىرگەن ئابلىمىت ھاجى 1985-يىلدىن بۇيان نەچچە قېتىم ھەج قىلىپ كەلدى، ئۆز ئىقتىسادى بىلەن ئىككى قەۋەتلىك ئون نەچچە ئېغىز ئۆي سېلىپ ئولتۇردى، دېمەك ھالال ئەمگىكىنىڭ مېۋىسىنى كۆردى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاشۇنداق نەمۇنىلىك ئىشلىرى بىلەن ھەر دەرىجىلىك سىياسىي كېڭەش ۋە مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلار تەرىپىدىن ھازىرغىچە 25 قېتىم تەقدىرلەندى.

(ھەسەن ئابدۇۋەلى)

مەرىپەتگە

ساخاۋەت

ئىسلامىيەت روھىدا تۇرۇپ زامانىۋى ئاڭغا يۈزلىنىۋاتقان بۈگۈنكى دۇنيا مۇسۇلمانلىرى ئەسر ھالقىدىغان بۇ بۈيۈك تارىخىي تەرەققىيات دەۋرىدە زامانغا لايىق، ئىختىساسلىق، ئىلغار مىللەتلەردىن بولۇشقا ئاتلىنىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى، بۇ جەھەتتە پەن-مائارىپنىڭ ھەقىقەتەن مۇھىملىقىنى تونۇپ يەتمەكتە. ئىلىم-پەن ئىنسانىيەتكە بەخش ئېتىلگەن ئاڭ، تەپەككۈر، ئەقىل-پاراسەتنىڭ يىغىندىسى ھەم ۋاقىتنىڭ تاۋلىشىدىن ئۆتكەن قىممەتلىك جەۋھىرى بولۇپ، ئۇنىڭ ئەۋلادمۇئەۋلاد يەتكۈزۈلۈشى، قەدىرلىنىشى، بېيىتىلىشى، تەرەققىياتقا تەتبىقلىنىشى ئاخىرقى ھېسابتا ئىنسانىيەتنى كامالەتكە يېتەكلەيدۇ. ئىزگۈ ئېتىقاد بىلەن ئىلىم-مەرىپەتنى ئۆزىگە بىر ئۆمۈر ھەمراھ قىلىشنىڭ نەقەدەر خاسىيەتلىك ئىش ئىكەنلىكىنى چۈشىنىدىغان ھەر بىر مۇسۇلمان ئوتتۇرا ئەسىرلەردە ياشاپ ئۆتكەن فارابى، ئىبنى سىنا، ئىبنى رۇشىد، ئىبنى باجە قاتارلىق ئىسلام ئالىملىرىنىڭ روھىغا ئىجابىي ۋارىسلىق قىلىشنىڭ ھازىرقى ئەھمىيىتىنى، ئىسلام ئېتىقادى بىلەن ئىلىم-پەنگە بېرىلىشنىڭ ھەرگىز توقۇنۇشمايدىغانلىقىنى، ئىلىم-مەرىپەت بىلەن تەربىيىلىنىشنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىپ ياخشى ئىشلارنى قىلىشنىڭ بۇ دۇنيادا ئىمان ئەمەللىرىنى بېجىرىشكە ئوخشاشلا ئىنتايىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى ھېس قىلالايدۇ. ھازىرقى دەۋردە ئىسلام دىنىنىڭ ئىلىم-پەن ۋە مەرىپەت بىلەن زىت كەلمەيدىغان ئىلغار، ئىلمىي تەشەببۇسلىرىنى جارى قىلدۇرۇش ھەمدە ئۇنىڭ ئىنسان ئېڭىغا، تەپەككۈرىغا ۋە ئەقلىي ئىقتىدارىغا مەدەت بېرىش ئارقىلىق ئىنساننى شۇ سۈپەتلىرىگە لايىق كامالەتكە يېتەكلەيدىغان ئالاھىدىلىكىنى گەۋدىلەندۈرۈش پۈتۈن دۇنيا،

جۈملىدىن مىللىتىمىز مۇسۇلمانلىرىنىڭ ئالدىغا قويۇلغان مۇھىم مەسىلە ھەم ۋەزىپە بولۇپ قالدى. ھازىر كۆپلىگەن مۇسۇلمانلىرىمىز بىلىمىزلىكىنىڭ زىيىنىنى، شۇنداقلا پەن-مائارىپنى گۈللەندۈرۈشنىڭ بىر مىللەتنىڭ ھەر جەھەتتىن تەرەققىي تېپىشىدىكى ئاساس ئىكەنلىكىنى تونۇماقتا. مىللىتىمىز ئىچىدىن چىققان ۋە تەنپەرۋەر مۇھاجىرلار ۋە ئۆز يۇرتىدىمۇ غەيرەت-جاسارىتىگە، پەم-پاراستىگە تايىنىپ بېيىغان بايلار بىر مىللەتنىڭ كەلگۈسى تەرەققىياتى ۋە ئەۋلادلارنىڭ كېيىنكى بەخت-سائادىتى پەن-مائارىپنىڭ گۈللىنىشىگە باغلىق دېگەن چۈشەنچە ۋە ئىشەنچتە چىڭ تۇرۇپ، ھۆكۈمەتنىڭلا ھەممىنى قىلىپ بېرىشىگە قاراپ تۇرماي، قەتئىي ئىرادە ۋە مەردلىك بىلەن مەكتەپ سېلىپ، ئاتىغىنىنى مەرىپەتكە ئىئانە قىلىپ، جەمئىيىتىمىزنى زىلزىلىگە سېلىپ، ھەر بىر مۇسۇلمان ئەۋلادىنى مەرىپەتكە، تەرەققىياتقا ئۈندەپ، خەلق قەلبىدە ئۆچمەس ئابىدە تىكلەمەكتە.

خەۋەرلەرگە قارىغاندا، بۇنىڭدىن 50 يىل بۇرۇن قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىدىن تۇغقان يوقلاش مۇناسىۋىتى بىلەن سەئۇدى ئەرەبىستانغا چىقىپ كېتىپ، شۇ يەردە ئولتۇراقلىشىپ قالغان مۇھاجىر، مەرىپەتپەرۋەر زات قۇربان ئابدۇللا ھاجىم بالىلىق ۋە ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىدا چوڭ بولغان ئانا ۋەتىنى، ئانا يۇرتىنى، شۇنداقلا ۋەتەننىڭ مائارىپ ئىشلىرىنى ئېسىدىن چىقارماي، ئۇلۇغ بىر انىيەتنى كۆڭلىگە پۈكۈپ ۋەتەنگە كېلىپ، ئۆزىنىڭ كىندىك قېنى تۆكۈلگەن يېڭىشەھەر ناھىيىسىدىكى ئۆسمۈر بالىلارغا بىر ياخشى ئىش قىلىپ بېرىشنى ئويلاپ، قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىلىك دەرۋازا ئالدى باشلانغۇچ مەكتىپىگە، يەنى ئۆزى بۇرۇن بالىلىق،

مۇسۇلمانلۇك دەۋرىدە بىلىم ئالغان ئانا مەكتىپىگە بىر يېڭى ئوقۇتۇش بىناسى سېلىپ بېرىش ئىرادىسىگە كەلگەن. ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ قوللىشى ۋە يېڭىدىن ئوقۇتۇش بىناسى سېلىنىدىغان ئورۇننى تەييارلاپ بېرىشى نەتىجىسىدە قۇربان ئابدۇللا ھاجىم 2 مىليون يۈەن مەبلەغ سالغان يېڭى شەھەر ناھىيىلىك 1-باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتۇش بىناسى قۇرۇلۇشىغا ئۈل سېلىش مۇراسىمى 1997-يىلى ئوقۇتقۇچىلار بايرىمى ھارپىسىدا شۇ مەكتەپنىڭ ئۆزىدە داغدۇغىلىق ئۆتكۈزۈلگەن. قۇربان ئابدۇللا ھاجىمنىڭ ئۆز ۋەتىنىنى، مىللىتىنى ئېسىدىن چىقارماي، مىللىتىنىڭ مائارىپ ئىشلىرى ئۈچۈن زور تۆھپە قوشقانلىقىنى ئۇنىڭ پۇل تاپقاندا ئۇلۇغۋار ئىشنى كۆزلەيدىغان مەرىپەتپەرۋەرلىك روھىدىن باشقا يەنە ئۇنىڭ چەت ئەلدە تۇرۇپ، جاھان تەرەققىياتىنى كۆزىتىپ، پەن-مائارىپ ۋە تەلىم-تەربىيەنىڭ بىر مىللەتنىڭ ساپاسىغا ۋە دەۋر تەرەققىياتىغا بىۋاسىتە تەسىر كۆرسىتىدىغان مۇھىم رولىنى چوڭقۇر چۈشەنگەنلىكىدىن ئايرىپ قارىغىلى بولمايدۇ.

يەنە مەلۇم بولۇشىچە، مارالبېشى ناھىيىسىنىڭ سېرىقبۇيا بازىرى داچا مەھەللىسىدە ئولتۇرۇشلۇق يەككە ترانسپورت كەسپىي ئائىلە باشلىقى، مەرىپەتپەرۋەر دىنىي زات مەخەت ئېلى ھاجىم بېيىغاندا ئەلنى، نامرات قېرىنداشلىرىنى ئۇنتۇماي، يۇرتىنىڭ تېخىچە قالاق ھالەتتىكى ئائىلىسىگە ياردەم بېرىشنى، بەزى مەكتەپلەرنىڭ ناچار شارائىتىنى ياخشىلاشنى ئۆزىنىڭ ئاساسىي مەقسىتى قىلىپ، ئۈمىد قۇرۇلۇشىغا ئۆزى بىۋاسىتە ئاتلانغان. 1994-يىلى ئۆز يېنىدىن 200 مىڭ يۈەن پۇل چىقىرىپ، سېرىقبۇيا يېزىسىغا بىر مەكتەپ سېلىپ بەرگەن. بۇ مەكتەپ ئوقۇش باشلىغان بىر يىل ئىچىدە مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇش سۈپىتىنى ئۆستۈرۈش ئىشلىرىغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ، قىيىنچىلىق

بولسا ھەل قىلىپ تۇرغان؛ 1995-يىلى 2-مەۋ-سۈملۈك ئوقۇش باشلىنىشتىن ئىلگىرى "غۇنچە مۇكاپاتى" تەسىس قىلىپ، مەۋسۈم ئاخىرىدا نەتىجىسى گەۋدىلىك بولغان ئوقۇتقۇچى، ئوقۇغۇچىلارنى مۇكاپاتلىغان، جاپاكەش ئوقۇتقۇچىلارنى ھەقسىز ساياھەت قىلدۇرغان؛ 1997-يىلىنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا ئۆزى سېلىپ بەرگەن مەكتەپكە يەنە 20 مىڭ يۈەن سەرپ قىلىپ، ئېلېكترلەشكەن بىر ئوقۇتۇش سىنىپى ۋە ئامبار سېلىپ بەرگەن، 8-ئايدا يەنە ئۆز يېنىدىن 50 مىڭ يۈەن چىقىرىپ، بۇ مەكتەپكە يەنە ئىككى تەجرىبىخانا سېلىپ بەرگەن. مەخەت ئېلى ھاجىمنىڭ مائارىپ ئۈچۈن جان كۆيدۈرۈۋاتقان بۇ مەرىپەتپەرۋەرلىك روھى دىيارىمىزدىكى مۇسۇلمان خەلقىمىزنىڭ چوڭقۇر قەدىرلىشىگە ۋە ئۆرنەك ئېلىشىغا ئەرزىيدۇ. پەن-مائارىپ ئارقىلىق يۈكسىلىشىنىڭ ئەھمىيىتىنى تەخىرىسز ھېس قىلىش، بىلىم بىلەن قوراللىنىش، ساپانى ئۆستۈرۈش، يېڭى دەۋر ئۇيغۇر مۇسۇلمانى سۈپىتىدە بۇ زاماننىڭ تەرەققىيات رىقابىتىگە قاتنىشىش مىللىتىمىزنىڭ ھەربىر ئەزاسىغا ھەقىقىي مۇناسىپ كېلىدىغان شەرىپلىك، ئۇلۇغ ئىش بولۇپ قالدى. شەخسىيەتچىلىككە بېرىلىپ كەتكەن بەزى بايلارنىڭ خۇسۇسىيلىقىنى ھەممىدىن ئەلا بىلىدىغان روھىغا ۋە بەزى كىشىلەرنىڭ ھەر خىل قاراش ھەم گەپ-سۆزلىرىگە قارشى ھالدا مەرىپەت ئىشلىرىغا ئۆزىنىڭ ھالال بايلىقىنى ئاتىغان ۋە كۈلپەكتىپە پايىدلىق ياخشى ئىشلارنى مەجبۇرىيەت بىلىپ قىلىدىغان ئەنە شۇنداق ساخاۋەتلىك مۇسۇلمانلىرىمىزنىڭ مەيدانغا كېلىشى مىللىتىمىز ئۈچۈن چوڭ شەرەپ. ئۇلارنىڭ بۈيۈك ساۋابلىق ئىشلىرى، شەك-شۈبھىسىزكى، ئىككىلا ئالەمدە كاتتا مۇكاپاتقا مۇيەسسەر بولىدۇ؛ شۇنداق مۇسۇلمانلىرىمىزغا ئاللاتائالا بەرىكەت ئاتا قىلغاي، ئامىن!

(ئەنۋەر مۇھەممەد)

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى 2-نۆۋەتلىك كومىتېتى 3-قېتىملىق ئومۇمىي ھەيئەتلەر يىغىنىنى ئاچتى

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى 2-نۆۋەتلىك كومىتېتى 3-قېتىملىق ئومۇمىي ھەيئەتلەر يىغىنى 1997-يىلى 10-ئاينىڭ 20-كۈنىدىن 22-كۈنىگىچە قەشقەر شەھىرىدە داغدۇغىلىق ئېچىلدى.

بۇ قېتىمقى يىغىنغا ۋىلايەتتىمىزدىكى 12 ناھىيە (شەھەر)دىكى ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزالىرى، تەكلىپ بىلەن قاتناشقان دىنىي زاتلار ۋەكىللىرى، ناھىيە (شەھەر)لىك ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ باش كاتىپلىرى ۋە ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى باشقۇرۇشىدىكى دىنىي مەكتەپ تالىپلىرى بولۇپ 170 نەپەر كىشى ئىشتىراك قىلدى.

ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ئەزاسى مۇھەممەت ئىسرائىل ھاجىم ئېچىلىش مۇراسىمىدا قۇرئان تىلاۋەت قىلدى. ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئابدۇۋەلى ھاجىم يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلدى. ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ھارۇنخان مەخسۇم ھاجىم ئېچىلىش نۇتقى سۆزلىدى ۋە ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ خىزمەتلىرىدىن دوكلات بەردى، شۇنداقلا بۇنىڭدىن كېيىنكى بىر مەزگىللىك خىزمەتلەرنى ئورۇنلاشتۇردى.

يىغىننىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىغا ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن سېكرېتارى مۇھەممەد ئەخلەت، مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى مەمتىمىن ئوسمان، ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى رىشت نىياز، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن

رەئىسى ئىمام ھەسەن قاتارلىق رەھبەرلەر قاتناشتى ۋە مۇھىم سۆز قىلدى.

مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ مۇئاۋىن ۋالىيسى مەمتىمىن ئوسمان ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ خىزمەتلىرى ئۈستىدە ئالتە تۈرلۈك تەلەپنى ئوتتۇرىغا قويدى.

يىغىن جەريانىدا ھەيئەتلەر پارتىيىنىڭ 15-قۇرۇلتىيى روھىنى ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى 5-نۆۋەتلىك كومىتېتى 2-قېتىملىق دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىدا ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىنىڭ سۆزلىگەن مۇھىم سۆزلىرىنى ئەستايىدىل ئۆگەندى ۋە ئۆز جايلىرىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا بىرلەشتۈرۈپ قىزغىن، ئەستايىدىل مۇزاكىرە ئېلىپ باردى.

يىغىن ئىشتىراكچىلىرى ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ بىر يىللىق ئىشلىگەن خىزمەتلىرىنى بىردەك مۇئەييەنلەشتۈردى ۋە ماقۇللىدى. ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى ئوتتۇرىغا قويغان مۇناسىۋەتلىك "قارار" ۋە "پىكىر"لەر ئەستايىدىل مۇزاكىرە قىلىنىپ ماقۇللاندى. ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزالىرى، دائىمىي ھەيئەت ئەزالىرى ۋە مۇئاۋىن جەمئىيەت باشلىقلىرى تولۇقلاپ سايلاندى.

خەلق قۇرۇلتىيى قەشقەر ۋىلايەتلىك خىزمەت كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ئوسمان قاسىم، ۋىلايەتلىك پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمى، مەمۇرىي مەھكىمە مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى باشقارمىسىنىڭ مەسئۇللىرى يىغىنغا باشتىن-ئاخىر قاتناشتى ۋە مۇھىم سۆز قىلدى. (ياقۇپ ھاجىم مۇھەممەد)

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى ۋىلايەت بويىچە 3-قېتىملىق دىنىي زاتلارنىڭ
 ”ھالال ئەمگىكى ئارقىلىق باي بولۇش، كۆپلەپ ياخشى ئىش قىلىش“
 تەجرىبە ئالماشتۇرۇش يىغىنىنى ئاچتى

خۇلاسە قىلدى ھەمدە بۇ پائالىيەتنى 2000-
 يىلىغىچە ئېلىپ بېرىش توغرىسىدىكى خىزمەت
 تەسەۋۋۇرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. توققۇز نەپەر دىنىي
 زات ۋەكىلى ئۆزلىرىنىڭ ھالال ئەمگىكى ئارقىلىق
 باي بولۇپ، كۆپلەپ ياخشى ئىش قىلىش
 تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇردى. يىغىندا يەنە
 ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن سېكرېتارى
 مۇھەممەد ئەخلەتنىڭ يازما نۇتقى ئوقۇپ ئۆتۈلدى.
 يىغىن ئىشتىراكچىلىرى ئىككى كۈن ۋاقىت
 سەرپ قىلىپ، قاغىلىق ناھىيىسىنىڭ تۆت يېزا
 (بازار) لىرى ۋە ناھىيە ئىچىدىكى ئىسلاھات-
 ئىپچۈپتىش سىياسىتىنىڭ ئىلھامى بىلەن بازارغا
 يۈزلىنىپ كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ،
 ھالال ئەمگىكى ئارقىلىق باي بولۇپ، جەمئىيەت،
 خەلق ۋە ئۆز جايلىرىنىڭ ئىگىلىكىنى گۈللەندۈرۈش
 ئۈچۈن زور تۆھپە قوشقان ئىلغار دىنىي زاتلارنىڭ
 ئىش-ئىزلىرىنى نەق مەيدانغا بېرىپ ئېكسكۇرسىيە
 قىلدى ۋە ئۆزئارا تەجرىبە ئالماشتۇردى.

يىغىندا ۋىلايىتىمىز بويىچە بۇ پائالىيەتنى
 قانات يايدۇرۇشتا نەتىجىسى كۆرۈنەرلىك بولغان
 مارالبېشى، يەكەن، قاغىلىق، مەكت، يوپۇرغا
 ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرى ۋە ۋىلايىتىمىزدىكى
 دىنىي زاتلار ئىچىدە ھالال ئەمگەك بىلەن باي
 بولۇپ، كۆپلەپ ياخشى ئىش قىلغان قاسم قارىي
 ھاجىم، ئابدۇرىشت مەخسۇم ھاجىم قاتارلىق 25
 نەپەر دىنىي زات ۋەكىلى شەرەپ گۇۋاھنامىسى ۋە

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى 3-قې-
 تىملىق دىنىي زاتلارنىڭ ”ھالال ئەمگىكى ئارقىلىق
 باي بولۇش، كۆپلەپ ياخشى ئىش قىلىش“ تەج-
 رىبە ئالماشتۇرۇش نەق مەيدان يىغىنى 1997-
 يىلى 11-ئاينىڭ 18-كۈنىدىن 20-كۈنىگىچە
 قاغىلىق ناھىيىسىدە داغدۇغىلىق ئېچىلدى.

بۇ قېتىمقى يىغىنغا مەملىكەتلىك خەلق
 قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى، ۋىلايەتلىك ئىسلام
 جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى سادىق قارىي ھاجىم،
 ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن
 رەئىسلىرىدىن ئابدۇۋەلى ھاجىم، ئابلىمىت مامۇت
 ھاجىم ۋە ھەرقايسى ناھىيە (شەھەر) لىك بىرلىك
 سەپ بۆلۈم باشلىقلىرى، ناھىيە (شەھەر) لىك
 ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ رەئىسلىرى، ھالال
 ئەمگىكى ئارقىلىق باي بولۇپ، كۆپلەپ ياخشى
 ئىش قىلغان دىنىي زاتلارنىڭ ۋەكىللىرى ھەمدە
 قاغىلىق ناھىيىسىدىكى دىنىي زاتلار ۋەكىللىرى
 بولۇپ 80 نەپەر كىشى قاتناشتى.

يىغىنغا ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ
 مۇئاۋىن رەئىسى ئابدۇۋەلى ھاجىم رىياسەتچىلىك
 قىلدى. ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن
 رەئىسى ئابلىمىت مامۇت ھاجىم سەپەرۋەرلىك
 دوكلاتى بەردى. سادىق قارىي ھاجىم ۋىلايىتىمىزدە
 ”ھالال ئەمگىكى ئارقىلىق باي بولۇش، كۆپلەپ
 ياخشى ئىش قىلىش“ مۇسابىقە پائالىيىتى قانات
 يايدۇرۇلغان ئۈچ يىلدىن بۇيانقى خىزمەتلەرنى

قاغىلىق ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى 2-نۆۋەتلىك كومىتېتى 2-قېتىملىق ھەيئەتلەر يىغىنى ئاچتى

ھاجىم مۇھەممەد قاتارلىقلار يىغىنغا كېلىپ مۇبارەكلىدى ۋە مۇھىم سۆز قىلدى. ئېچىلىش مۇراسىمىدا ئابلىمىت قارى قۇرئان تىلاۋەت قىلدى. ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئىگەمبەردى چاۋ لو يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلدى.

يىغىن ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ئابلىمىت مامۇت ھاجىمنىڭ 1-قېتىملىق ھەيئەتلەر يىغىنىدىن بۇيانقى خىزمەتلەر توغرىسىدىكى خىزمەت دوكلاتىنى ئاڭلاپ ئۆتتى ۋە ئىشلەنگەن خىزمەتلەرنى مۇئەييەنلەشتۈردى. ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى 5-نۆۋەتلىك كومىتېتى 2-قېتىملىق دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىنىڭ روھىنى ۋە رەھبەرلەرنىڭ مۇھىم سۆزلىرىنى ئەستايىدىل ئاڭلىدى ھەمدە قىزغىن مۇزاكىرە قىلدى، يىغىندا مۇناسىۋەتلىك "تەشەببۇسنامە" ۋە "قارار" ماقۇللاندى.

(ياقۇپ ھاجىم مۇھەممەد)

قاغىلىق ناھىيىلىك ئىسلام جەمئىيىتى 2-نۆۋەتلىك كومىتېتى 2-قېتىملىق ھەيئەتلەر يىغىنى 1997-يىلى 10-ئاينىڭ 15-كۈنى ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەش زالىدا تەنتەنلىك ئۆتكۈزۈلدى. ناھىيىگە تەۋە 20 يېزا (بازار) دىن كەلگەن 50 نەپەر ھەيئەت ئەزا بۇ قېتىمقى يىغىنغا قاتناشتى. ناھىيىلىك پارتكوم، ھۆكۈمەت، خەلق قۇرۇلتىيى، سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇناسىۋەتلىك مەسئۇللىرى ۋە ناھىيىلىك پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمى، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ مەسئۇللىرى تەكلىپ بىلەن يىغىنغا قەدەم تەشرىپ قىلدى. قەشقەر ۋىلايىتىدە خىزمەتلەرنى كۆزدىن كەچۈرۈشكە كەلگەن ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئىمام ھەسەن ھاجىم، شەمشىدىن جىڭ زىجۈن ھاجىم، قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن باش كاتىپى ياقۇپ

ماددىي يۇيۇملار بىلەن تەقدىرلەندى ۋە مۇكاپاتلاندى.

يىغىنغا ۋىلايەتلىك پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمى، مەمۇرىي مەھكىمە مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى باشقارمىسىنىڭ مەسئۇللىرى، قاغىلىق ناھىيىلىك

پارتكومنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى ئابدۇغوپۇر قادىر، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مۇئاۋىن ھاكىمى ئابدۇرىشىت توختى قاتارلىق رەھبەرلەر تەكلىپ بىلەن قاتناشتى ھەمدە مۇھىم سۆز قىلدى. (ياقۇپ ھاجىم مۇھەممەد)

قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتى 2-نۆۋەتلىك كومىتېتى 2-قېتىملىق دائىمىي ھەيئەتلەر (كېڭەيتىلگەن) يىغىنىنى ئۆتكۈزدى

نۆۋەت ئالماشقاندىن بۇيانقى ئۈچ يىللىق خىزمىتىدىن دوكلات بەردى ھەمدە بۇندىن كېيىنكى خىزمەتلەر ھەققىدىكى بىرقانچە پىكىرنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئەزالار خىزمەت دوكلاتىنى مۇزاكىرە قىلىپ، بۇندىن كېيىنكى خىزمەتلەرنى ياخشى قانات يايدۇرۇش ھەققىدە ئىپادە بىلدۈرۈشتى. مەملىكەتلىك ۋە ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى ھۈسەيىن ھاجىم ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى 5-نۆۋەتلىك كومىتېتى 2-قېتىملىق دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىنىڭ روھىنى يەتكۈزدى. يىغىندا نۇقتىلىق ھالدا ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىدا مەملىكەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى ۋە ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىنىڭ سۆزلىگەن سۆزى يەتكۈزۈلدى ھەمدە يىغىن روھىنى ئاپتونوم رايون ۋە قىزىلسۇ ئوبلاستىنىڭ ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرۈپ ئىزچىللاشتۇرۇش مۇزاكىرە قىلىندى. ئوبلاستلىق سىياسىي كېڭەشنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى تىلىۋالدى قارىي ھاجىم ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمى ئۇيۇشتۇرغان ئىچكىرىكى ئۆلكىلەرنى ئېكسكۇرسىيە قىلىش ئۆمىكىگە قاتنىشىپ كېلىپ ئالغان تەسىراتىنى سۆزلەپ ئۆتتى. يىغىندا يەنە مۇناسىپ قارار ماقۇللاندى. (رازىق ھاجىم)

قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتى 2-نۆۋەتلىك كومىتېتى 2-قېتىملىق دائىمىي ھەيئەتلەر (كېڭەيتىلگەن) يىغىنى 1997-يىلى 11-ئاينىڭ 11-كۈنىدىن 13-كۈنىگىچە ئاتۇشتا ئۆتكۈزۈلدى.

ئوبلاستلىق خەلق ھۆكۈمەتىنىڭ رەئىسى، ئوبلاستلىق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ھەسەنبەك تۇردى، ئوبلاستلىق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى لو جىنچاڭ، ئوبلاستلىق مۇئاۋىن رەئىسى مۇھەممەت ھەسەن، ئوبلاستلىق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ باش كاتىپى جۇماخۇن قاتارلىق رەھبەرلەر ۋە ئوبلاستلىق پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى خەن گوجاڭ، ئوبلاستلىق خەلق ھۆكۈمىتى مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتى پارتگۇرۇپپىسىنىڭ شۇجىسى جاڭ گۇڭخەن، مۇدىرى ئابلىز ئابدۇكېرىم، سوڭ جەنسۇڭ قاتارلىقلار يىغىنغا كېلىپ، يىغىنغا قاتناشقان ئەزالارنى يوقلىدى ھەمدە مۇھىم سۆز قىلدى.

ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى جارۇللا قارىي ھاجىم يىغىن ئېچىش نۇتقى سۆزلىدى. يىغىندا پارتىيە 15-قۇرۇلتىيى روھى ھەم ئاپتونوم رايون ۋە قىزىلسۇ ئوبلاستىدا ئېچىلغان مۇناسىۋەتلىك يىغىنلار روھى ئۆگىنىش ۋە مۇزاكىرە قىلىندى. ئوبلاستلىق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي مۇئاۋىن رەئىسى رازىق نۇر جەمئىيەتنىڭ

تۇرپان ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى تۇنجى نۆۋەتلىك ۋەزىتە بىلغ مۇسابىقىسى ئۇيۇشتۇردى

تۇرپان ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى ئۇيۇشتۇرغان دىنىي زاتلارنىڭ تۇنجى نۆۋەتلىك «ۋەز ئېيتىش بويىچە تاللاش مۇسابىقىسى» 1997-يىلى 12-ئاينىڭ 1-كۈنى تۇرپان شەھىرى بازار ئىچى ئىتتىپاق خۇيزۇ مەسچىتىدە ئۆتكۈزۈلدى. بۇ قېتىمقى تاللاش مۇسابىقىسىگە ۋىلايەت بويىچە ئىككى ناھىيە، بىر شەھەردىن ئۇيغۇر، خۇيزۇ مىللەتلىرىدىن 11 نەپەر ۋەز ئېيتقۇچى، پېشقەدەم دىنىي زاتلاردىن ئالتە نەپەر باھالىغۇچى ۋە 20 نەپەر سىرتتىن قاتناشقۇچى بولۇپ، جەمئىي 38 كىشى قاتناشتى. ۋىلايەتلىك مىللەتلەردىن ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ۋۇ جىنگاڭ ھاجى، شەھەرلىك مىللەتلەردىن ئىشلىرى ئىدارىسى، ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مەسئۇللىرى تەكلىپكە بىنائەن مۇسابىقىگە قەدەم تەشرىپ قىلدى. بۇ نۆۋەتلىك «ۋەز ئېيتىش بويىچە تاللاش مۇسابىقىسى» نىڭ باھالاش ھەيئەتلىكىنى ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ئابدۇرەھىم قارى ھاجى، مۇئاۋىن رەئىسلىرى ۋە دائىمىي ھەيئەت ئەزالىرىدىن كېۋىز ھاجى داموللام، جۇ مىڭسەن ھاجى ئاخۇن، غوجامنىياز قارى ھاجىم، نىزامىدىن داموللا ھاجىم

قاتارلىق ئۆلىما ۋە مەشھۇر ئاخۇنلار ئۈستىگە ئالدى. «ۋەز ئېيتىش بويىچە تاللاش مۇسابىقىسى» گە قاتناشقان ۋەز ئېيتقۇچى دىنىي زاتلار «ئىسلام دىنى ۋە ئىتتىپاقلىق». «ئىلىم مەرىپەت ۋە پەن-تېخنىكا»، «ئىسلام دىنىنىڭ ئەدەبىي-ئەخلاق قائىدىلىرى»، «ئاتل-ئانغا ۋە باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىش»، «قۇرئان كەرىم ۋە ئىسلام دىنى» دېگەن مەزمۇنلاردا ئايرىم-ئايرىم «قۇرئان كەرىم» ۋە ھەدىس شەرىپلەردىن نەقىل كەلتۈرۈپ، ئۆزلىرىنىڭ تەييارلىغان ۋەز ماقالىسىنى ئوقۇپ ئۆتتى. مۇسابىقىنىڭ ئاخىرىدا باھالاش ھەيئىتى ئەزالىرىنىڭ ئەستايىدىل نومۇر قويۇپ باھالىشى بىلەن تۇرپان شەھىرىدىن سىراجىدىن ئابدۇرەھىم، توقسۇن ناھىيىسىدىن بەي ئاخۇننىڭ ۋەزلىرى نەتىجىگە ئېرىشىپ، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىگە يوللاشقا تاللاندى.

بۇ قېتىمقى «ۋەز ئېيتىش بويىچە تاللاش مۇسابىقىسى» ۋىلايىتىمىزدە تۇنجى قېتىملىق ئىش بولۇپ، ۋىلايەت دائىرىسىدە زور تەسىر قوزغاپ، ئومۇميۈزلۈك ياخشى باھاغا ئېرىشتى.

(شاھمەردان ئىمىنىياز)

ئاكتىپ مۇشتەرىلەر

1996-يىلىدىن باشلاپ، «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىغا ئىزچىل مۇشتەرى بولۇپ كېلىۋاتقان باي ناھىيىسىدىكى دىنىي زاتلار، دىنىي پائالىيەت سورۇنلىرىنى دېموكراتىك باشقۇرۇش گۇرۇپپىسىنىڭ ئەزالىرى ۋە بىر قىسىم مۇسۇلمان ئاممىسى 1998-يىللىق «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىغا 1400 نۇسخىدىن ئارتۇق مۇشتەرى بولدى.

ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى مەسئۇللىرى خوتەن ۋىلايىتىدە خىزمەتلەرنى تەكشۈرۈپ يېتەكچىلىك قىلدى

ئىزچىللىشىش، ئەمەلىيلىشىش ئەھۋالى ھەققىدە بەرگەن تەكلىپ-پىكىرلىرىنى، شۇنداقلا ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ خىزمىتىنى كۈچەيتىش، ئۇلارنىڭ رولىنى جارى قىلدۇرۇش قاتارلىق مەسىلىلەر ھەققىدىكى تەلەپلىرىنى ئاڭلىدى ھەمدە ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيىتى ئەزالىرىدىن ۋە دىنىي زاتلاردىن 2-قېتىملىق دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىدا ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىنىڭ سۆزلىگەن سۆزىنى ئۆگىنىش، ئىزچىللاشتۇرۇشنى باشلىنىش نۇقتىسى قىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ پارتىيە-ھۆكۈمەت بىلەن ئېتىقادچى ئامما ئوتتۇرىسىدىكى كۆۋرۈكلۈك رولىنى جارى قىلدۇرۇپ، ئۆز ئورۇنلىرىنىڭ مۇقىملىقىنى قوغداشقا، ئىگىلىكى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا كۈچ چىقىرىشنى ئۈمىد قىلدى. ئۇلار يەنە ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ قىسمى ئەزالىرى ۋە ياش، ئابرويلۇق دىنىي زاتلار ۋەكىللىرىنى يوقلاپ، ئۇلاردىن ھال سورىدى ھەمدە بىر قىسىم دىنىي پائالىيەت سورۇنلىرىنى كۆزدىن كەچۈردى. ئىمام ھەسەن، جىڭ زىجۇن قاتارلىق يولداشلار يەنە ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرىدە ئىشلەۋاتقان يولداشلاردىن ھال سورىغاندا، ئۇلاردىن قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ، جاپاغا چىداپ تىرىشىپ ئىشلەپ، ئىسلام جەمئىيىتى خىزمەتلىرىدە يېڭى، ياخشى ۋەزىيەت يارىتىشنى، شۇنداقلا «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلىغا مۇشتەرى قوبۇل قىلىش، تارقىتىش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەپ، ژۇرنالنى كەڭ مۇسۇلمان خەلقىمىزنىڭ ياخشى ئوقۇشلۇقىغا، دىلگەش دوستىغا ئايلاندۇرۇشنى تەلەپ قىلدى.

(سادىر تۇرسۇننىياز)

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى 5-نۆۋەتلىك 2-قېتىملىق دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنى روھىنىڭ جايلاردا ئىزچىللىشىش، ئەمەلىيلىشىش ئەھۋالىنى ئىگىلەش، ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ نۆۋەتتىكى خىزمەت ئەھۋالىنى ئىگىلەش ۋە ئۇلارنىڭ بۇندىن كېيىنكى خىزمەتلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا يېتەكچىلىك قىلىش ئۈچۈن، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ئىمام ھەسەن، مۇئاۋىن باش كاتىپى جىڭ زىجۇن قاتارلىق يولداشلار 1997-يىلى 10-ئاينىڭ 11-كۈنىدىن 15-كۈنىگىچە خوتەن ۋىلايىتىدە خىزمەتلەرنى تەكشۈرۈپ يېتەكچىلىك قىلدى. ئۇلار ۋىلايەتلىك پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمى ۋە ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى مەسئۇللىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا كېرىيە، چىرا، قاراقاش ناھىيىلىرى، خوتەن شەھىرى قاتارلىق جايلاردا ناھىيە (شەھەر) لىك ئىسلام جەمئىيەتلىرىنىڭ خىزمەتلىرىنى تەكشۈردى. ئۇلار بارغانلا يېرىدە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ باسلىشىشى، ئىسلام جەمئىيىتى باش كاتىپلىرىنىڭ شەكىللەپ ئۇيۇشتۇرۇپ بېرىشى بىلەن، ھەر دەرىجىلىك ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ ئەزالىرى، دىنىي زاتلار ۋەكىللىرى بىلەن دىدار كۆرۈشۈپ، ئاپتونوم رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى 5-نۆۋەتلىك كومىتېتى 2-قېتىملىق دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىنىڭ روھىنى ئۆگىنىش، ئىزچىللاشتۇرۇش مەسىلىسىنى چۆردۈرگەن ھالدا سۆھبەت يىغىنى ئۆتكۈزدى: يىغىن بەرپاندا دىنىي زاتلارنىڭ 2-قېتىملىق دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىدا ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىنىڭ قىلغان سۆزلىرىنىڭ روھىنى ئۆگىنىشكە بىرلەشتۈرۈپ پارتىيىنىڭ دىنىي سىياسىتىنىڭ

♥ زۇرنىلىمىز ئىنانچىلىرىغا تەشەككۈر ♥

- ئابدۇۋاھىت ئەمەت (بېيجىڭدا تىجارەتچى) 1000 يۈەن؛ ئۈرۈمچى شەھىرىدىن:
- ئابلەھېكم ھاجىم ئىبراھىم ھاجى (بېيجىڭدا تىجارەتچى) 1000 يۈەن؛
- تۇرسۇن قارىي ئابابەكرى ھاجى (بېيجىڭدا تىجارەتچى) 1000 يۈەن؛
- ياسىن ئەسەيدۇللا (ھازىر تىجارەتچى) 1000 يۈەن؛ بېيجىڭ مىللەتلەر باسما زاۋۇتىدىن:
- بەختىيار قادىر (بېيجىڭدا تىجارەتچى) 1000 يۈەن؛ ئۈچتۇرپان ناھىيىسىدىن:
- ئىسمائىل ياقۇپ، مۇھەممەت تۇرسۇن يۈسۈپ: 51 يۈەن؛ قەشقەر شەھىرىدىن:

ئاقسۇ كۈنئىشەھەر ناھىيىسىدىن ئىنانچىلەر خېتى ۋە ئىنانچىلەر ئىسىم شەرىپى

ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى قايتا نەشر قىلىنىپ، ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەندىن بۇيان، ئاقسۇ كۈنئىشەھەر ناھىيىسىدىكى ھەر مىللەت مۇسۇلمان ئاممىسى بۇ ژۇرنالنى قىزغىن سۆيۈپ ئوقۇپ كەلدى ۋە ژۇرنالدىن بەھرىمەن بولغانى دىنىي زاتلار، بىر قىسىم مۇسۇلمان ئاممىسى بۇ ژۇرنالنىڭ سەھىپىلىرىدىن ئالغان ھۇزۇر ۋە تەسىراتلىرىنى سۆزلەپ، ژۇرنالنىڭ تېخىمۇ ياخشى چىقىرىلىشىنى قوللايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى ھەمدە بۇ ژۇرنالنىڭ بۇندىن كېيىنكى سانلىرىدا تېخىمۇ كۆركەم چىقىرىپ، ھەر مىللەت مۇسۇلمان ئاممىسىنى تېخىمۇ ياخشى نادىر ئەسەرلەر بىلەن تەمىن ئېتىشكە قىزغىن ئۈمىد باغلاپ، ئاز بولسىمۇ ئۆز كۆڭلىنى ئىپادىلىدى. ئىنانچىلەر تۆۋەندىكىچە:

- ① ناھىيىلىك پاختا كەندىر شىركىتىدىن: ئەمەت مامۇت ھاجىم ⑥ ناھىيە بازىرىدىن: ئابلەھەق قارىي ھاجىم 30 يۈەن
- 100 يۈەن؛ ⑦ تۇخۇلا يېزىسىدىن: مۇنىياز قارىم 30 يۈەن؛
- ② ئىسلام جەمئىيىتىدىن: ئالىم قارىي ھاجىم 50 يۈەن؛ ⑧ قىزىل يېزىسىدىن: ئىبراھىم مۇنىياز ھاجىم 30 يۈەن
- ③ ئىمىن قارىي ھاجىم 50 يۈەن؛ ⑨ جاغراق يېزىسىدىن: ئابلاخان ھاجىم 30 يۈەن؛
- ④ گۈلئاۋات يېزىسىدىن: مۇھەممەت ھوشۇر ھاجىم 50 يۈەن؛ ⑩ قىرىمىش ئاتا مازىرىدىن: سىدىق قارىي ھاجىم 20 يۈەن
- ⑤ ناھىيىلىك پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمىدىن: دايم داۋۇت ⑪ جامى يېزىسىدىن: مۇھەممەت ئىمىن قارىي ھاجىم 30 يۈەن
- 35 يۈەن؛ ⑫ تۇنىياز ھىيت 10 يۈەن

جام يېزا ئىككى تۈمەن (ئۈستۈنكى ۋە ئاستىنقى تۈمەن) كەنتىدىن:

- ① ئىبراھىم قارىي ھاجىم 20 يۈەن؛ ⑭ تۇراپ مۆمىن 10 يۈەن؛ ⑳ ھەسەن قارىم 5 يۈەن؛
- ② ياسىن تۇردى 10 يۈەن؛ ⑮ ئابدۇكېرەم ئۆمەر 7 يۈەن؛ ㉑ سايىم شاۋاز 5 يۈەن؛
- ③ ئىمەر ئىمىن 10 يۈەن؛ ⑯ توختى ئىسكەندەر 5 يۈەن؛ ㉒ زوبدون بۇلبۇل 5 يۈەن؛
- ④ يۈنۈس مەزىن 10 يۈەن؛ ⑰ مەمتاۋلا ئىدرىس 5 يۈەن؛ ㉓ تەك تۇردى 4 يۈەن؛
- ⑤ سىدىق يۈنۈس 10 يۈەن؛ ⑱ ئىسلام ئىسمائىل 5 يۈەن؛ ㉔ دايم سەيدۇل 3 يۈەن؛
- ⑥ جۈمە مەمتىمىن 10 يۈەن؛ ⑲ مامۇت قايم 5 يۈەن؛ ㉕ ئوسمان موللا 3 يۈەن؛
- ⑦ توختى ئوسمان 10 يۈەن؛ ⑳ ئەمەت مۇھەممەت 5 يۈەن؛ ㉖ ئىبراھىم ئىسمائىل 3 يۈەن؛
- ⑧ موللانۇر مەتنىياز 10 يۈەن؛ ㉑ مەخسۇت روزى 5 يۈەن؛ ㉗ مۇھەممەت مۇسا 3 يۈەن؛
- ⑨ نورتوگار 10 يۈەن؛ ㉒ توختىنىياز يۈسۈپ 5 يۈەن؛ ㉘ دابىت مامۇت 2.20 يۈەن؛
- ⑩ توختىنىياز ئادىل 10 يۈەن؛ ㉓ موللا داۋۇت ساۋۇت 5 يۈەن؛ ㉙ توختىمەمەت ساۋۇت 2 يۈەن؛
- ⑪ ياسىن توختى 10 يۈەن؛ ㉔ موللا تۇردى سابىت 5 يۈەن؛ ㉚ موللا روزى ھەسەن 2 يۈەن؛
- ⑫ تۇراپ ئىمام 10 يۈەن؛ ㉕ توختى قارىي 5 يۈەن؛ ㉛ موللاساق يۈنۈس 2 يۈەن؛
- ⑬ تۇرسۇن يۈنۈس 10 يۈەن؛ ㉖ ئىمەر تۇردى مەمەت 5 يۈەن؛ ㉜ ھوشۇر يۈنۈس 2 يۈەن.

توپلاپ ئەۋەتكۈچى: ناھىيىلىك پارتكوم بىرلىك سەپ بۆلۈمىدىن: دايم داۋۇت
 ژۇرنىلىمىز تەھرىر بۆلۈمى يۇقىرىدىكى ئىنانچىلارغا مىڭ مەرتىۋە تەشەككۈر ئېيتىدۇ، ئاللاتائالا ئۇلارغا ئىككى ئالەملىك بەخت-سائادەت ئاتا قىلغاي، ئامىن!

سەئۇدى ئەرەبىستانى پادىشاھلىقىنىڭ ھەج ۋەزىرى دوكتور مەھمۇد بىننى مۇھەممەد سەفەرنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن، جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى قوشۇمچە باش كاتىپى مۇھەممەد ھەنەفى ۋەن ياۋىن باشچىلىقىدىكى جۇڭگو ئىسلام جەمئىيىتى ۋەكىللىرى ئۆمىكى 1997 يىلى 11-ئاينىڭ 18-كۈنى سەئۇدى ئەرەبىستانغا بېرىپ، ھەج ۋەزىرى بىلەن سۆھبەتتە بولۇپ، 1998-يىللىق ھەج ئىشلىرىنى مۇھاكىمە قىلىشتى. سۆھبەتلىشىش ۋە پىكىر ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق مۇناسىۋەتلىك ئىشلار ئۈستىدە پىكىر بىرلىكىگە كەلدى. سۈرەتتە ئىككى تەرەپ سۆھبەت خاتىرىسى نۇسخىسىنى ئالماشتۇرۇشماقتا. (سۈرەتنى مۇسا تارتقان)

ئىسلام ئىنستىتۇتىنىڭ 8-قا-
ئاخۇنلار كۇرسى كۇرسانتلىرىنىڭ
تاماملاش مۇراسىمى 1997-
11-ئاينىڭ 28-كۈنى ئىسلام
بۇنى رالدا ئۆتكۈزۈلدى. جۇڭگو
ئىسلام جەمئىيىتى ۋە ئىسلام
ئىنستىتۇتىنىڭ رەھبەرلىرى سالھ
بۇنى ئاخۇن، مۇھەممەد ھەنەفى
ياۋىن، نوئمان ما شىيەن،
سەئۇدى سەئۇد ما يۇنقۇ، شەمشىدىن
خالد ياك زۇڭشەن قاتارلىقلار ۋە
ئىسلام ئىنستىتۇتىنىڭ بارلىق
ئالىپلىرى مۇراسىمغا قاتناشتى.
بۇ رەھبەرلەر كۇرسانتلار بىلەن
سۈرەتكە چۈشتى.

قەشقەر ۋىلايەتلىك ئىسلام جەمئىيىتى
2-نۆۋەتلىك كومىتېتى 3-قېتىملىق
ئومۇمىي ھەيئەتلەر يىغىنى 1997-يىلى
10-ئاينىڭ 20-كۈنىدىن 22-كۈنىگىچە
قەشقەر شەھىرىدە داغدۇغىلىق ئېچىلدى.
سۈرەتتە چوڭ يىغىن مەيدانىدىن بىر
كۆرۈنۈش.

شىنجاڭدىن بېيجىڭغا كېلىپ، ھالال ئەمگىكى
 تىجارەت قىلىپ بېيىغان ۋە بېيجىڭ شەھىرى
 يېمەك-ئىچمەك ۋە سودا مۇلازىمەت ئىشلىرىنىڭ
 راۋاجلىنىشىغا تۆھپە قوشقان تىجارەتچىلەردىن ئابدۇ
 ئەمەت، ئابلىھېكىم ھاجىم ئىبراھىم ھاجى،
 ئەسەيدۇللا، تۇرسۇن قارىي ئابابەكرى ھاجى،
 قادىرلار تەھرىر بۆلۈمىمىزگە كېلىپ «جۇڭگو مۇسۇلمانلار
 ژۇرنىلىغا ئىئانە ئاتىدى.

ژۇرنىلىمىزنىڭ 1998-يىللىق سانلىرىغا مۇشتەرى بولۇڭ

ئۇيغۇرچە «جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى 1996-يىلى ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ، جامائەت بىلەن يۈز كۆرۈشكەندىن بۇيان ناھايىتى تېزلا كەڭ جامائەتچىلىكنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشىپ، شۇنداقلا ئىتتىپاقلىق ۋە مۇقىملىقنى ئىلگىرى سۈرۈش ھۆكۈمەتنىڭ دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىنى ئىزچىللاشتۇرۇش، دىنىي بىلىملەر ۋە ئىبادەت-رەسمىيەتلەرنى بىرلىككە كەلتۈرۈپ، ئىسلام دىنىنىڭ ئېسىل ئەنئەنىلىرىنى جارى قىلدۇرۇش قاتارلىق جەھەتلەردە ئاكتىپ رول ئوينىدى ۋە مەلۇم تەسىرگە ئىگە ئۇيغۇرچە بىردىنبىر ئىسلام ژۇرنىلى بولۇپ قالدى.

مەزكۇر ژۇرنال 16 فورماتلىق، 64 بەتلىك (رەڭلىك مۇقاۋىسى بىلەن 68 بەتلىك) پەسىللىك ژۇرنال بولۇپ، ھەر يىلى تۆت سان چىقىدۇ. ژۇرنالنىڭ تاق باھاسى ئۈچ يۈەن، يىللىق باھاسى 12 يۈەن (پوچتا ھەققىمۇ شۇنىڭ ئىچىدە).
 ژۇرنىلىمىزنىڭ 1998-يىللىق سانلىرىغا داۋاملىق مۇشتەرى قوبۇل قىلىنىدۇ، كېچىكىپ مۇشتەرى بولغۇچىلارغا كەم سانلىرى تولىقلاپ ئەۋەتىپ بېرىلىدۇ. مۇشتەرىلەر ژۇرنالدىكى ئادرېس بويىچە تەھرىر بۆلۈمىمىزگە بىۋاسىتە مۇشتەرى بولسا بولىدۇ. ژۇرنىلىمىزنىڭ 1996-يىللىق توپلىمىدىن ئالغۇچىلار پۇلنى يوللاپ بەرسە دەرھال توپلام ئەۋەتىپ بېرىلىدۇ. توپلامنىڭ باھاسى 15 يۈەن (پوچتا ھەققىمۇ شۇنىڭ ئىچىدە).

«جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى» ژۇرنىلى ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمى

ژۇرنىلىمىزنىڭ 1998-يىللىق شەرەپلىك مۇشتەرىلىرى

- ئۈرۈمچى شەھىرىدىن (ھازىر بېيجىڭدا تىجارەتچى): ئابدۇۋاھىت ئەمەت
- ئۈرۈمچى شەھىرىدىن (ھازىر بېيجىڭدا تىجارەتچى): ئابلىھېكىم ھاجىم ئىبراھىم ھاجى
- ئۈرۈمچى شەھىرىدىن (ھازىر بېيجىڭدا تىجارەتچى): تۇرسۇن قارىي ئابابەكرى ھاجى
- بېيجىڭ مىللەتلەر باسما زاۋۇتىدىن (ھازىر تىجارەتچى): ياسىن ئەسەيدۇللا
- ئاقسۇ ئۈچتۈرپاندىن (ھازىر بېيجىڭدا تىجارەتچى): بەختىيار قادىر

ISSN 1007-5836

《中国穆斯林》(维吾尔文版)

《جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى》

1998 年第一期(总 46 期)

1998-يىلى 1-سان(ئومۇمىي 46-سان)

خەلقئارالىق نومۇرى: ISSN 1007-5836

ژۇرنالنىڭ دۆلەت ئىچى نومۇرى: CN11-1346/B